ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

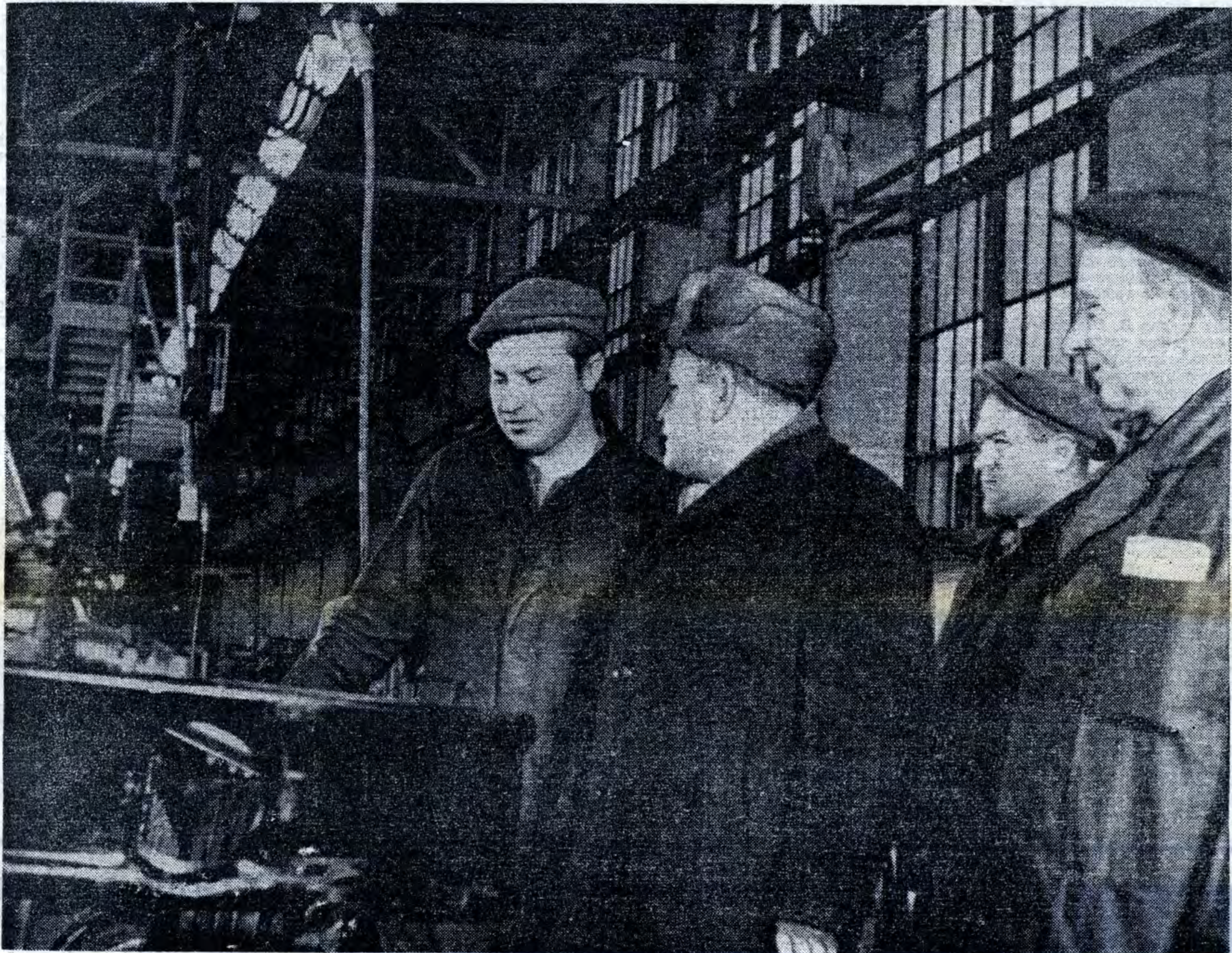
Літаратура і Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 5 (2584)
4 лютага 1972 г.
ПЯТНІЦА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

Мы ганарымся Мінскім аўтамабільным заводам. Нарадзіўшыся на пустцы пад Мінскам у цяжкія пасляваенныя гады, ён хутка зрабіўся адным з буйнейшых прадпрыемстваў краіны. Яго аўтамабілі можна сустрэць бадай што на ўсіх дарогах свету. Гісторыі завода, яго выдатным працаўнікам прысвяцілі новую стужку «Справа жыцця» дакументалісты Беларускага тэлебачання. «У прынцыпе няважна, што ствараеш — тэорыю адноснасці, «Яўгенія Анегіна» ці аўтамабіль. Галоўнае ствараць. І ў гэтым я бачу сэнс жыцця. У гэтым я бачу шчасце». Гэтыя словы маладога рабочага вызначаюць сэнс фільма, рэцэнзію на які вы можаце прачытаць на 8-й старонцы.

На здымку — кадр з фільма «Справа жыцця». Дырэктар завода І. Дзёмін сярод рабочых.

У НУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ:

НОВЫЯ ПЕРСПЕКТЫВЫ

ДУМКІ ПАСЛЯ ПЛЕНУМА ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ СССР

ТРЫ ДНІ — з 26 па 28 студзеня — у Маскве працаваў пленум праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, прысвечаны літаратурна-мастацкай крытыцы. Пярэдадзень пленума быў пазначаны для яго ўдзельнікаў важнай падзеяй — апублікаваннем Пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», якая развівае тыя палажэнні, што былі выказаны адносна крытыкі ў Справаздачным дакладзе XXIV з'езду партыі Пастанова натхняе савецкіх пісьменнікаў і крытыкаў на больш якасную працу, на большую патрабавальнасць як да ўласнай творчасці, так і да творчасці сваіх калег і таварышаў.

Партыя арыентуе крытыку на высокія і адказныя справы, на рашучую актывізацыю творчай працы, ставіць перад ёй сур'ёзныя патрабаванні. Крытыка павінна больш прынцыпова аналізаваць сучасны літаратурны працэс, больш настойліва праводзіць лінію партыі ў галіне мастацкай творчасці, страсна прапагандаваць і выяўляць у літаратуры камуністычныя ідэалы, змагацца з ідэалагічнымі канцэпцыямі, варожым і рэвалюцыйным імкненням сучаснасці, суадносіць з'явы літаратуры з жыццём на аснове глыбокага ведання савецкай рэчаіснасці, дабівацца высокага ідэйна-эстэтычнага ўзроўню ўсяго мастацтва, заклікананага служыць народу, быць непрымірымай да фальшы, да браку ў мастацкай творчасці, адкідваць «сяброўскія» і групавыя разлікі ў ацэнках значнасці мастацкага твора, умела спалучаць сацыяльны аналіз з эстэтычнымі крытэрыямі, патрабавальнасць з беражлівымі адносінамі да таленту. Пра гэта гаварылі ўсе, хто выступаў з трыбуны пленума.

Грунтоўны даклад В. Озерава «Літаратурна-крытычная творчасць і сучаснасць» быў скіраваны на тое, каб глыбока прааналізаваць стан сучаснай савецкай крытыкі, паказаць галоўныя кірункі яе развіцця, кола творчых інтарэсаў і канкрэтныя праблемы, якімі яна жыве сёння, а таксама прасвятліць тыя новыя задачы, якія вынікаюць з пастановы ЦК КПСС. Дакладчык удзяліў асаблівую ўвагу праблеме пашырэння ідэйнага кругагляду пісьменніка, правільнаму разуменню народнасці і партыйнасці ў мастацтве, праблеме народнага характару, вобразу станоўчага героя. Гаварыў ён таксама пра творчую пасіўнасць крытыкі (па статыстыцы толькі 10—12 працэнтаў кніжнай прадукцыі рэцэнзуецца, пра кампліментарнасць крытычных водгукаў, калі пра пасрэдную кніжку пішацца так, быццам па майстэрству яе аўтар даўно выперадзіў класікаў. Адзначалася як нездаровая з'ява такое становішча, калі цэлыя групы пісьменнікаў застаюцца, па сутнасці, недаступнымі для крытыкі. Зусім перасталі з'яўляцца адмоўныя рэцэнзіі, быццам у нас выдаюцца адны шэдэўры. Пасіўнасцю крытыкі карыстаецца шэрая рамесніцкая літаратура, якая прыносіць велізарную шкоду савецкаму мастацтву, бо кампраметуе нашы ідэі.

У дакладзе была выказана трывога, што ў школьных праграмах скарачаецца колькасць гадзін на выкладанне гуманітарных прадметаў.

В. Озераў востра паставіў пытанне духоўнасці герояў сучаснай літаратуры, аналізаваў прычыны, чаму сумна напісаны шмат якія творы, у якіх паэтызуецца творчая праца савецкіх людзей, чаму ўсё яшчэ друкуюцца нізка-мастацкія творы пра рабочы клас. Даклад быў прасякнуты дзелавым клопатам, каб сучасная крытыка заняла тое месца ў духоўным жыцці грамадства, якое ёй належыць. «Прафесія крытыка па сваёй сутнасці, — сказаў у заключэнне В. Озераў, — прафесія камуністычная».

Пасля даклада разгарнуліся цікавыя і жывыя спрэчкі. Мне асабіста найбліжэй быў пафас і змест выступленняў Л. Навічэнкі, В. Пярцова, А. Міхайлава, Ф. Кузняцова, Ю. Сураўцава, Л. Якіменкі, Б. Ягорава, С. Машынскага, Д. Бугаёва і некаторых іншых удзельнікаў пленума.

Л. Навічэнка, адзначыўшы, што сучасная крытыка сваіх задач, як гэта ёй належыць, не выконвае, звярнуў увагу на глыбіню сацыяльнага аналізу ў крытычных творах. Уменне разглядаць мастацкую з'яву ў дакладным грамадскім асвятленні складае адну з важнейшых задач крытыкі. Праўда, праблема гэтая складаная, але яе трэба вырашаць неадкладна. Крытык павінен быць не толькі філолагам, але палітыкам і сацыёлагам таксама. Прамоўца лічыць, што вялікую пагрозу мастацкаму ўзроўню сучаснай літаратуры нясуць творы «праблемна»-ілюстратыўныя, у якіх як быццам ёсць і спрэчкі, і роздум, і канфлікты, і барацьба, але ўсё гэта ўзята не з жыцця, а сканструявана.

Ф. Кузняцоў вылучыў з указанняў партыі маральны аспект. «Партыя патрабуе ад крытыкаў грамадзянскай мужнасці, — сказаў ён. — Спыніць навалу «тарговай» літаратуры паможа публічнасць. Трэба, каб становішча змянілася. Той факт, што некаторыя пісьменнікі выйшлі з-пад увагі крытыкі, прамоўца назваў ганебнай заганай, а крытыку, якая захвальвае нявартыя творы, — амаральнай справай. Каб крытыка магла беспрашкодна выконваць свой абавязак, трэба клапаціцца пра незалежнасць крытыкі ад аўтараў літаратурных твораў. Калі гаварыць дакладна, то ў нас амаль няма прафесійнай крытыкі. Крытыка пішацца між іншымі заняткамі. Клопаты партыі пра крытыку дыктуюцца неабходнасцю пераадолець адставанне літаратуры.

Пра стан і задачы беларускай крытыкі гаварыў з трыбуны пленума Д. Бугаёў. Ён коратка ахарактарызаваў ход дыскусіі па крытыцы, якая вялася на старонках газеты «Літаратура і мастацтва», падкрэсліў яе плённыя вынікі і бясспрэчнае значэнне для далейшага развіцця крытычнай думкі ў рэспубліцы.

У рабоце пленума прынялі актыўны ўдзел многія пісьменнікі, і гэта сведчыць, што справы крытыкі перастаюць быць толькі «вузкацэхавымі» турботамі, а разглядаюцца літаратурнай грамадскасцю ў якасці важнага фактара агульнага мастацкага развіцця. У выступленнях пісьменнікаў Г. Абашыдзе, М. Слуцкіса, Б. Ягорава, С. Аляксеева, В. Кароціча і іншых прызнавалася вялікае значэнне крытычнай дзейнасці ў літаратурным працэсе сучаснасці, выказваліся канкрэтныя прапановы, як палепшыць стан крытыкі ў рэспубліках.

Самае запамінальнае ўражанне ад работы пленума — дзелавы настрой яго ўдзельнікаў, вера, што з дапамогай партыі ажывіцца літаратурна-крытычны жанр творчасці, што ўплыў крытыкі на літаратурнае жыццё ўзрасце і стане па-сапраўднаму аўтарытэтным і неабходным як для пісьменніка, так і для чытача. Атмасфера дзелавой спрыяльнасці да крытыкі, як прызнаваўся шмат хто з прадстаўнікоў гэтага жанру, выклікала творчае нецярпенне хутчэй сесці за пісьмовы стол і справай, новымі крытычнымі артыкуламі, адказаць на тыя запатрабаванні, якія сёння дыктуюцца часам і ходам сацыялістычнага будаўніцтва ў краіне.

Гэта не азначае, што на пленуме былі вырашаны ўсе праблемы, звязаныя з неабходнасцю падняць літаратурна-крытычную працу на новую вышыню. Спатрэбіцца нейкі час і канкрэтныя, глыбока прадуманыя намаганні, каб важнейшыя і самыя нецярпімыя недахопы былі хутка пераадолены. Поспехі ніколі не прыходзяць самі сабой.

У сучаснай крытыцы, у тым ліку і беларускай, яшчэ выяўляюцца час ад часу вульгарна-сацыялагічныя погляды на мастацтва. Пасляховая барацьба з імі будзе залежыць не толькі ад канкрэтнай крытыкі пэўных палажэнняў пэўных аўтараў крытычных артыкулаў, але ў яшчэ большай ступені ад агульнага павышэння ўзроўню крытычнай думкі і яе інтэнсіўнасці. А дабіцца гэтага нялёгка.

Не знікне, мабыць, адразу і «сяброўская», празмерна хвалебная крытыка. Спатрэбіцца нейкі вопыт існавання крытыкі ў новых умовах высокай патрабавальнасці да самой сябе, пакуль факты неабгрунтаванага захвальвання літаральна ўсімі стануць асуджацца ў ліку самых амаральных учынкаў.

Не так хутка, як бы гэтага хацелася, установяцца, відаць, нармальныя творчыя ўзаемаадносіны паміж мастацкай крытыкай і літаратурай, бо некаторым пісьменнікам не вельмі захочацца адмовіцца ад звыклага погляду на крытыку, як на цэх абслугоўвання пісьменніцкіх спраў, або як на сілу, якая толькі перашкаджае іхняму існаванню ў літаратуры. Імгненна не створацца таксама патрэбныя ўмовы, у якіх бы крытыка пачувала сябе незалежнай і самастойнай, вольнай ад уздзеяння тых пісьменнікаў, якія адносяцца да крытыкі нецярпіма і нават варожа.

Але нямала будзе залежаць у гэты паваротны момант у жыцці крытыкі ад самой крытыкі. Яна павінна з глыбокім самаўсведамленнем, на якое толькі яна здатная, мабілізавацца ўнутрана на выкананне партыйных рашэнняў адносна задач літаратурна-крытычнай творчасці. Яе абавязак лепш уведаць ход сучаснага грамадскага жыцця, разам з літаратурай заглыбляцца ў новыя пласты народнага побыту, адкрываць чалавечыя характары і тыпы, якія складваюцца ў савецкай рэчаіснасці, раскрываць іх у рэальных жыццёвых сувязях, мужна, з новай рашучасцю павесці барацьбу з схематызмам, ілюстрацыйнасцю, таннай кан'юнктурай, умець вылучаць станоўчае ў жыцці, але пазбягаць нарматыўнасці і зададзенасці ў вызначэнні рыс савецкага чалавека.

Пастанова ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» натхняе савецкіх пісьменнікаў і крытыкаў на вялікую творчую працу. Яе значэнне для сучаснага і будучага літаратурнага жыцця цяжка пераацаніць. Думаючы над зместам і сэнсам партыйнай пастановы, нельга не ўспомніць указанне У. І. Леніна, які гаварыў: «Сапраўды, нашы рабочыя і сяляне заслугоўваюць нечага большага, як відовішчаў. Яны атрымалі права на сапраўднае вялікае мастацтва».

Дзеля гэтай высакароднай і надзвычай патрэбнай для народа справы крытыцы варта працаваць з поўнай аддачай усіх творчых сіл.

Віктар КАВАЛЕНКА,
член Савета па крытыцы пры праўленні Саюза пісьменнікаў СССР.

СУСТРЭЧА Ў САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ СССР

У Доме літаратараў у Маскве адбылася сустрэча групы беларускіх пісьменнікаў, удзельнікаў пленума праўлення Саюза пісьменнікаў СССР са старшынёй Савета па беларускай літаратуры пры праўленні СП СССР з Аляксандрам Аўчарэнкам. Намеснік старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Іван Шамякін уручыў А. Аўчарэнку прывітальны адрас у сувязі з яго 50-годдзем і пажадаў юбіляру плённай працы на ніве развіцця дружбы і сувязей братніх літаратур. Беларускія пісьменнікі сардэчна павіншавалі вядомага крытыка і вучонага, сябра беларускай літаратуры і пажадалі яму поспехаў у творчай працы.

У ГАСЦЯХ У ПАСТАЯННЫМ ПРАДСТАЎНІЦТВЕ

У Маскве ў Пастаянным прадстаўніцтве Савета Міністраў БССР пры Савеце Міністраў СССР адбылася сустрэча работнікаў прадстаўніцтва з групай пісьменнікаў, якія прымалі ўдзел у пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў СССР. Пастаянны прадстаўнік А. Гарачкін расказаў гасцям-землякам аб пачэснай і адказнай рабоце прадстаўніцтва ў Маскве.

— Наша дзейнасць у плане эканамічных сувязей, — сказаў ён, — ідзе паспяхова. У гэтай галіне мы, відаць, больш кампетэнтныя. А вось у сферы культуры, магчыма, не ўсё робіцца. І тут хацелася б, каб Саюз пісьменнікаў Беларусі звяртаўся да нас са сваімі просьбамі і прапановамі.

У час абмену думкамі народны паэт Пятрусь Броўка абяцаў, што ў далейшым гэта прыемнае запрашэнне будзе ўлічана.

У гутарцы прымалі ўдзел Іван Шамякін, Аляксей Кулакоўскі, Андрэй Макаёнак, Іван Навуменка, Мікола Ткачоў, Павел Кавалёў, Анатоль Грачанікаў, Валянціна Шчадрына, Міхась Гарбачоў, намеснік пастаяннага прадстаўніка А. Масальскі, кансультант прадстаўніцтва Р. Міхайлава і іншыя.

Па даручэнні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР А. Гарачкін уручыў намесніку сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў СССР па літаратуры народаў СССР пісьменніку Міхасю Гарбачову Ганаровую грамату Вярхоўнага Савета БССР, знак і пасведчанне заслужанага дзеяча культуры БССР.

Міхась Гарбачоў горача падзякаваў за высокую ўзнагароду.

□ У Затонскім сельскім клубе Жлобінскага раёна створаны фальклорны ансамбль, які аб'яднаў аматараў беларускай народнай песні. Ансамбль з поспехам выступаў перад хлебаробамі мясцовага калгаса «Іскра», на сцэне раённага Дома культуры і па Гомельскім тэлебачанні.

М. ГАЙ.

□ Віцебскі абласны краязнаўчы музей папоўніўся новымі экспанатамі. Адзін з іх — музычная скрынка «Сімфонія» з 13 металічнымі прайгравальнымі пласцінкамі, якая знойдзена ў вёсцы Паўлавічы Бешанковіцкага раёна. Супрацоўнікі Акадэміі навук БССР перадалі музею матэрыялы раскопак старажытнага гарадзішча Друцкае.

Ф. НІКАЛАЕЎ.

□ У клубе калгаса «Авангард» Гродзенскага раёна адбыўся вечар сустрэчы хлебаробаў з артыстамі абласнога драматычнага тэатра.

Прысутныя абмеркавалі дагавор аб творчым супрацоўніцтве — гродзенскія артысты будуць цяпер рэгулярна прыязджаць у сельгасарцель з канцэртамі, чытаннем лекцый, яны возьмуць пад сваё шэфства калгасную мастацкую самадзейнасць.

Ул. ДЗЕМІН.

ВІНШАВАННЕ ПІСЬМЕННІКАЎ-ЗЕМЛЯКОЎ

Нядаўна ўздзенскай раённай газеце «Чырвоная зорка» споўнілася сорак гадоў. Сваё віншаванне ёй прыслалі і пісьменнікі-землякі. У ім гаворыцца:

«Чатыры дзесяцігоддзі раённая газета «Чырвоная зорка» нясе працоўным Уздзеншчыны партыйнае слова праўды. Яна — жывы летапіс сацыялістычнага пераўтварэння некалі занядбанага кутка беларускай зямлі, што так хораша расквітнеў за гады Савецкай улады...

Нам, пісьменнікам, прыемна, што газета не стаіць у баку і ад літаратурнага жыцця: друкуе на сваіх старонках лепшыя ўзоры беларускага мастацкага слова, расказвае пра творчыя сустрэчы літаратараў з працоўнымі раёна, выяўляе новыя маладыя таленты, абуджае ў сэрцы людзей любоў і пашану да паэтычнай спадчыны сваіх выдатных землякоў — Пятра Глебкі і Паўлюка Труса».

Гэтыя шчырыя словы падпісаны нашымі землякамі К. Крапівой, І. Гурскім, А. Якімовічам, А. Пальчэўскім, А. Бялевічам, А. Астрэйкам, Л. Арабей, А. Махначом.

С. МІХЕД.

НАРОДНЫЯ АМАТАРСКІЯ КІНАСТУДЫІ

Міністэрства культуры СССР падвяло вынікі першага Ўсесаюзнага агляду аматарскіх фільмаў на сельскагаспадарчую тэматыку, які праводзіўся летась.

За дасягнутыя поспехі Ганаровай граматай Міністэрства культуры СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры ўзнагароджана аматарская кінастудыя пры Гомельскім абласным доме народнай творчасці.

Улічваючы шырокі размах развіцця кінааматарскай справы ў краіне, Міністэрства культуры СССР прыняло рашэнне прысвойваць лепшым аматарскім кінастудыям, якія сістэматычна і плённа працуюць, званне «Народная аматарская кінастудыя».

УДЗЯЧНАСЦЬ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ,

БЕЛАРУСЬ РЫХТУЕЦЦА ШЫРОКА АДЗНАЧЫЦЬ 90-ГОДДЗЕ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА

Гутарка з намеснікам Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. СНЯЖКОВАЙ.

УДЗЯЧНАСЦЬ НАШЧАДКАЎ

ІМЁНЫ народных пісьменнікаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа шырока вядомы ў нашай краіне і па-за яе межамі. Вялікія мастакі слова, натхнёныя песняры новай сацыялістычнай явы, барацьбіты за мір і дружбу народаў, яны заслужылі ў народзе вечную любоў і пашану.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» папрасіла старшыню рэспубліканскіх юбілейных камітэтаў па правядзенні 90-годдзя з дня нараджэння выдатных нацыянальных паэтаў Я. Купалы і Я. Коласа, намесніка Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкову расказаць, як грамадскасць рэспублікі рыхтуецца адзначыць гэтыя слаўныя даты. У гутарцы з нашым карэспандэнтам Ніна Лявонаўна сказала:

— Падрыхтоўка да юбілею нашых народных песняроў праходзіць пад знакам шырокай папулярызацыі творчай спадчыны Янкі Купалы і Якуба Коласа. Гэта — і выданне новых збораў твораў пісьменнікаў, і стварэнне навукова-папулярных фільмаў аб жыцці і творчасці заснавальнікаў беларускай савецкай літаратуры, і новыя тэатральныя і тэлевізійныя пастаноўкі, і новае прачытанне іх твораў сродкамі музыкі, і больш змястоўнае, з улікам патрабаванняў сучасных навучальных праграм, вывучэнне іх твораў у школе.

Падрыхтоўка да юбілеяў пачалася ўжо. У нашых часопісах і газетах паявіліся спецыяльныя рубрыкі, прысвечаныя купалаўскай і коласаўскай гадавінам, слова Я. Купалы і Я. Коласа і слова пра іх жыццё і творчасць усё часцей гучыць па радыё, паўсюдна праводзяцца літаратурныя вечары, канферэнцыі чытачоў, сустрэчы, ажывілі работу літаратурныя музеі песняроў.

У рэспубліцы, як вядома, створаны юбілейныя камітэты па правядзенні 90-годдзя з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа. На пасяджэннях камітэтаў распрацавана шырокае кола мерапрыемстваў, якія павінны быць праведзены ў азнаменаванне гэтых слаўных гадавін. Толькі адзін іх пералік красамоўна гаворыць аб тым, што падрыхтоўцы да юбілеяў аддаецца вялікая і ўсебаковая ўвага.

Пачну з таго, што ў дні нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа, гэта значыць, 7 ліпеня і 3 лістапада ў сталіцы рэспублікі будуць праведзены ўрачыстыя пасяджэнні. Вечары, прысвечаныя народным песнярам, пройдуць у абласных і раённых цэнтрах, у школах і навучальных установах, у дамах культуры, на прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах, воінскіх часцях. У гэтыя ж дні Акадэмія навук рэспублікі і яе адзяленне грамадскіх навук правядуць спецыяльныя навуковыя сесіі з удзелам выкладчыкаў нашых універсітэтаў і педагагічных інстытутаў.

Тут жа хочацца сказаць і пра святы паэзіі, якія мяркуецца правесці ў дні нараджэння Купалы і Коласа на іх радзіме — у Вязынцы і ў Мікалаеўшчыне. Да гэтых свят выдавецтва «Беларусь» павінна выпусціць свой чарговы — у гэтым годзе спецыяльны коласаўска-купалаўскі зборнік «Дзень паэзіі», прысвечаны юбілеям народных паэтаў Беларусі. Мяркуецца, што ў святах паэзіі прымуць удзел не толькі беларускія паэты, але і майстры паэтычнага слова з братніх саюзных рэспублік.

— Ніна Лявонаўна, у пачатку вы гаварылі пра новыя выданні збораў твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Што маецца на ўвазе канкрэтна?

— Ужо ў гэтым, юбілейным годзе падпісчыкі атрымаюць першыя кнігі 14-томнага збору твораў Якуба Коласа і 7-томнага збору твораў Янкі Купалы. Выданне першага ажыццяўляе выдавецтва «Беларусь», а другога — выдавецтва «Навука і тэхніка». Гэта будуць найбольш поўныя, навукова-вывераныя выданні спадчыны нашых выдатных пісьменнікаў. Акрамя таго, выйдуць у свет і паасобныя кнігі Я. Купалы і Я. Коласа ў так званым падарункавым афармленні. Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па друку рыхтуе таксама выданне юбілейнага альбома-альманаха, прысвечанага песнярам. Што яшчэ? Вядзецца работа па перакладзе твораў нашых класікаў на мову народаў іншых братніх рэспублік. На пасяджэнні Савета па беларускай літаратуры пры Саюзе пісьменнікаў СССР, якое адбылося напярэдадні новага года ў Маскве, вынесены прапановы па выданні кніг Я. Купалы і Я. Коласа, якое будзе ажыццёўлена выдавецтвам «Мастацкая літаратура».

— Нашы чытачы, Ніна Лявонаўна, хацелі б ведаць, як ідзе работа па стварэнні помнікаў Янку Купалу і Якубу Коласу і наогул, што робіцца ў гэтым кірунку ўшанавання іх памяці?

— Гэтаму пытанню ў плане святочных мерапрыемстваў надаецца, бадай, найбольшая ўвага. І не толькі таму, што пытанне гэтае надзвычай важнае, але і таму, што яно складанае і працаёмкае. Работа над помнікамі вядзецца даволі актыўна. Над помнікам Якубу Коласу працуе група скульптараў і архітэктараў на чале з народным мастаком рэспублікі З. Азгурам, над помнікам Янку Купалу—на чале са скульптарам А. Анікейчыкам. Праекты помнікаў ухвалены спецыялістамі і грамадскасцю і да юбілеяў народных паэтаў манументы будуць устаноўлены. Акрамя гэтага, мяркуецца завяршыць рэстаўрацыю дома-музея Я. Купалы ў Вязынцы і стварыць там купалаўскі мемарыяльны запаведнік. Мемарыяльным стане кабінет Я. Коласа ў Акадэміі навук, дзе ён працаваў, будучы віцэ-прэзідэнтам АН БССР. Да юбілею ў Мікалаеўшчыне будуць створаны запаведныя зоны вакол Мікалаеўшчыны і леснічоўкі Ласток. Папоўняцца да гадавіны і экспазіцыі літаратурных музеяў песняроў. Тут жа дадам, што ў памятных купалаўскіх і коласаўскіх мясцінах устанаўліваюцца новыя мемарыяльныя знакі, прысвечаныя песнярам.

Варта сказаць і аб тым, што беларускія кінематографісты выпусцяць да юбілеяў поўнаметражны дакументальны фільм пра жыццё і творчую дзейнасць Янкі Купалы і дакументальны фільм пра Якуба Коласа, прафесійныя і народныя тэатры пакажуць спектаклі па творах юбіляраў, будзе выпушчаны зборнік вакальных твораў беларускіх кампазітараў на словы народных паэтаў, а таксама пласцінкі з запісам іх галасоў і з запісам іх твораў у выкананні вядомых нашых артыстаў. У дні юбілеяў будзе праведзена рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная жыццю і творчасці песняроў, ва ўстановах культуры, на прадпрыемствах, у навучальных установах будуць арганізаваны фота- і кніжныя выстаўкі.

— Ніна Лявонаўна, які ўдзел у правядзенні юбілейных урачыстасцей прыме шматлікая армія ўдзельнікаў самадзейнага мастацтва?

— Самы шырокі. Міністэрства культуры рэспублікі і Рэспубліканскі савет прафесійных саюзаў сумесна з Беларускім тэатральным аб'яднаннем, ЦК ЛКСМБ і Саюзам пісьменнікаў Беларусі правядуць у гэтым годзе рэспубліканскі конкурс самадзейных чытальнікаў на лепшае выкананне твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Само сабой зразумела, што ў рэпертуары канцэртаў самадзейных спевакоў сёлетняга года значнае месца зоймуць песні і рамансы на словы народных паэтаў. У падрыхтоўцы да юбілеяў прымуць удзел і школы рэспублікі. У гэтым навучальным годзе прадугледжана правядзенне рэспубліканскага конкурсу на лепшае школьнае сачыненне па творах Я. Купалы і Я. Коласа.

Я ўжо гаварыла, што паўсюдна ў рэспубліцы будуць праведзены юбілейныя вечары і сустрэчы. У іх самы шырокі ўдзел прымуць беларускія пісьменнікі: пісьменніцкія брыгады разам з супрацоўнікамі літаратурных музеяў Я. Купалы і Я. Коласа пабываюць сёлета ва ўсіх абласцях рэспублікі, у многіх калгасах і саўгасах, на заводах і фабрыках, ва ўстановах і ў арганізацыях.

Асаблівая ўвага будзе звернута на правядзенне гэтай работы ў тых калектывах, якія носяць імёны Я. Купалы і Я Коласа.

Рада паведаміць чытачам газеты, што Міністэрствам марскога флоту прынята наша прапанова аб прысваенні двум караблям імёнаў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Караблі гэтыя ўжо будуюцца і неўзабаве выйдуць на марскія прасторы.

І апошняе. Удзельнікі юбілейных коласаўскіх і купалаўскіх урачыстасцей змогуць набыць памятныя сувеніры, прысвечаныя 90-годдзю з дня нараджэння заснавальнікаў новай беларускай літаратуры.

Я адплаціў народу,
Чым моц мая магла:
Зваў з путаў на свабоду,
Зваў з цемры да святла, —

пісаў калісьці Янка Купала. «Ад роднае зямлі, ад гоману бароў...», — гаварыў Якуб Колас, вызначаючы вытокі свайго таленту. Паэт і народ, народ і паэт. Зайздросны лёс мастака, які ўвасобіў у сваёй творчасці думы і спадзяванні народныя, які ўвесь свой талент аддаў справе дабра, асветы, і ўзвышэння роднага народа. І ўдзячны народ у сваю чаргу плоціць яму, мастаку, шчырай пашанай і любоўю. Гэта з поўным правам можна дастасаваць да Янкі Купалы і Якуба Коласа, якія невымерна шмат зрабілі дзеля таго, каб беларускі народ заняў «свой пачэсны пасад між народамі», і чыё слова будзе вечна жыць у народзе.

Гэты фотаздымак зроблены ў сценах Рэспубліканскай школы-інтэрната па музыцы і выяўленчым мастацтве, дзе днямі адбыўся вечар, прысвечаны памяці Янкі Купалы, надыходзячаму 90-годдзю з дня яго нараджэння.

У госці да выхаванцаў школы прыйшлі вядомыя нашы пісьменнікі, кампазітары, мастакі, спевакі, музыканты. Юныя таленты паказалі ім літаратурна-музычную кампазіцыю, прысвечаную жыццю і творчасці народнага песняра. У кампазіцыі гучалі вершы Янкі Купалы і песні, створаныя на яго словы. Пра вялікага Янку Купалу, пра яго аблічча паэта і чалавека гаварылі на вечары народны артыст СССР Р. Шырма, пісьменнікі І. Шамякін. У. Юрэвіч, М. Аўрамчык. «Купалаўскія песні «Шумныя бярозы», «Нашто бабе агарод», «Ты прыйдзі ка мне вясною». «Маё сонца» праспявалі народны артыст БССР Л. Бражнік і заслужаны артыст рэспублікі В. Кірычэнка. Пляменнік Я. Купалы мастак Я. Раманоўскі падараваў выхаванцам школы напісаны ім партрэт паэта.

Фота Ул КРУКА.

УДЗЕЛЬНІЧАЙЦЕ Ў КОНКУРСАХ!

У мэтах стварэння значных твораў кінамастацтва пра рабочы клас Прэзідыум ВЦСПС, Камітэт па кінематаграфіі пры Савеце Міністраў СССР, Сакратарыят праўлення Саюза кінематаграфістаў СССР, і Сакратарыят праўлення Саюза пісьменнікаў СССР прынялі пастанову аб правядзенні конкурсу на лепшы сцэнарый мастацкага фільма аб жыцці і працы сучаснага савецкага рабочага класа — з 15 лістапада 1971 па 15 верасня 1972 года.

Прызначаны наступныя прэміі ВЦСПС за лепшыя кінасцэнарыі:

адна першая прэмія— 5000 рублёў;

тры другія прэміі —па 2500 рублёў кожная;

чатыры трэція прэміі—па 1500 рублёў кожная;

пяць заахвочвальных прэмій — па 1000 рублёў кожная.

Конкурс мае на мэце стварэнне высокамастацкіх і значных па тэме кінасцэнарыяў аб жыцці і працы рабочага класа на сучасным этапе камуністычнага будаўніцтва.

Кінасцэнарыі, прадстаўленыя на конкурс, павінны быць асновай для стварэння ў фільмах вобраза нашага сучасніка—чалавека, выхаванага партыяй на рэвалюцыйных і працоўных традыцыях рабочага класа.

Сцэнарыі могуць быць прысвечаны тэмам міжнароднага рабочага руху і пралетарскага інтэрнацыяналізму.

Конкурс не абмяжоўвае аўтараў у выбары жанру для сваіх твораў.

Дата адпраўлення рукапісу на штампе паштовага аддзялення павінна быць не пазней, чым 5 верасня 1972 года.

Рукапісы дасылаюцца на адрас:

г. Масква, Мал. Гнезднікоўскі зав., 7, Камітэт па кінематаграфіі пры Савеце Міністраў СССР, «Конкурс на лепшы сцэнарый пра рабочы клас».

□

Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні вырашыў правесці ў 1972 годзе тэлевізійны і радыёконкурс «Саюз непарушны рэспублік свабодных».

На конкурс могуць быць прысланы сцэнарыі мастацкіх і дакументальных тэлевізійных фільмаў і спектакляў, радыёп'есы, інсцэніроўкі, тэлевізійныя і радыёнарысы, радыёкампазіцыі, рэпартажы, апавяданні, інтэрв'ю, інфармацыі, а таксама музычныя навелы і песні (тэксты і музыка).

За лепшыя творы, якія з найбольшай пераканаўчасцю раскрываюць тэму стваральнай працы, творчы пошук савецкіх людзей, багацце духоўнага свету чалавека Краіны Саветаў — нашага сучасніка, месца і ролю Савецкай Беларусі ў сям'і брацкіх народаў, акрамя ганарару, устаноўлены 72 прэміі ў размеры ад 10 да 800 рублёў кожная.

Матэрыялы на конкурс прымаюцца Беларускім тэлебачаннем і радыёвяшчаннем да лістапада 1972 года, а вынікі яго будуць падведзены напярэдадні 50-годдзя ўтварэння СССР — у снежні.

Умовы конкурсу і размеры прэмій па кожнаму жанру апублікаваны ў штотыднёвіку «Беларускае тэлебачанне і радыё» за 29 студзеня 1972 года.

□

У патрыятычным выхаванні савецкіх людзей надзвычай важна шырока папулярызаваць помнікі рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы нашага народа, пашыраць навуковыя веды пра іх. Прэзідыум цэнтральнага савета Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры і праўленне Саюза журналістаў БССР аб'явілі конкурс на лепшае асвятленне ў друку, па радыё і тэлебачанні пытанняў аховы і прапаганды помнікаў.

У ім прымаюць удзел рэдакцыі раённых, гарадскіх, абласных і рэспубліканскіх газет і часопісаў, радыёкамітэты і студыі тэлебачання.

Асноўнае патрабаванне да конкурсных матэрыялаў — прапаганда вопыту работы па выяўленні і ахове помнікаў, папулярызацыя важнейшых помнікаў, якія адлюстроўваюць гераічную гісторыю, рэвалюцыйныя традыцыі, культуру, навуку, мастацтва і архітэктуру беларускага народа, яго дружбу з вялікім рускім і іншымі братнімі народамі нашай Радзімы.

Пераможцы конкурсу будуць узнагароджаны дыпломамі і грашовымі прэміямі. Зацверджаны чатыры першыя прэміі па 300 рублёў кожная, шэсць другіх — па 200 руб. і восем трэціх прэмій па 100 рублёў.

РЭЖЫСУРА: ЯЕ СЁННЯШНІ ДЗЕНЬ,

РЭСПУБЛІКАНСКАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ РЭЖЫСЕРАЎ

НА ГЭТЫ своеасаблівы творчы форум з'ехаліся ўсе тэатральныя рэжысёры рэспублікі.

Адкрываючы канферэнцыю, міністр культуры БССР **Ю. Міхневіч** сказаў, што і на цяперашнім этапе першым абавязкам мастакоў з'яўляецца абавязак прынцыпова і ўсебакова асвятляць жыццё, адлюстроўваць у спектаклях важнейшыя праблемы часу, змагацца за высокі ідэйна-эстэтычны ўзровень тэатральнага мастацтва.

Галоўны рэжысёр Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Я. Коласа **С. Казіміроўскі** спыніўся на адным з найбольш важных пытанняў, якія хвалююць рэжысуру, — задума спектакля і яе ўвасабленне.

— Мы перажываем зараз вельмі знамянальны для тэатральнага мастацтва час,— сказаў ён. — Яшчэ нядаўна ішла гаворка пра выцясненне тэатра кінематографам і тэлебачаннем. Але магічнае мастацтва жывога акцёра па-ранейшаму захапляе людзей. Глядач зноў актыўна пайшоў у тэатр. І ў гэтым, на маю думку, у першую чаргу, заслуга рэжысёраў — мысліцеляў, эксперыментатараў, мастакоў.

Цяпер у рэжысуру ўліліся маладыя сілы. Да іх трэба ставіцца з большым даверам. Прамоўца выказаў пажаданне, каб рэпертуарна-рэдакцыйная калегія, з самай высокай патрабавальнасцю, прымаючы гатовыя спектаклі, давала тэатрам шырэйшыя магчымасці для выбару рэпертуару, бо рэжысёр можа сапраўды поўна раскрыцца толькі ў спектаклі, пастаўленым па п'есе, блізкай яго творчай індывідуальнасці. Дарэчы, тады б і афішы тэатраў выглядалі б больш разнастайнымі.

С. Казіміроўскі лічыць няправільным патрабаванне да тэатраў, каб яны на кожную ролю прызначалі абавязкова не менш двух выканаўцаў і раўнамерна загружалі ўсіх акцёраў. Гэта асабліва непрымальна ва ўмовах абласнога горада, дзе на падрыхтоўку кожнага спектакля выпадае мала часу, і ўдзяліць аднолькавую ўвагу двум акцёрам — значыць не ўдзяліць увагі нікому з іх. Што ж датычыць раўнамернай загрузкі, то тут немагчыма не ўлічваць жаданняў гледача, які заўсёды хоча бачыць у спектаклі сваіх любімых акцёраў.

І яшчэ адну тэму закрануў у сваім выступленні С. Казіміроўскі — вернасць рэжысёра драматургу і драматурга рэжысёру.

— Аднолькава нетактоўным здаецца мне, калі рэжысёр, сам абраўшы п'есу, раптам траціць да яе цікавасць (так здарылася ў нашым тэатры з рэжысёрам У. Забелам, які ставіў «Свой востраў» Р. Каўгвера), і калі драматург ганьбіць рэжысёра, якому нядаўна дзякаваў, а зараз лічыць адзіным віноўнікам няўдачы спектакля (я маю на ўвазе словы А. Маўзона ў газеце «Літаратура і мастацтва» пра спектакль «Дарога праз ноч» рэжысёра Б. Ганагі).

Рэжысёр — ідэйны кіраўнік і выхавальнік творчага калектыву. Пра гэта гаварыў у сваім выступленні галоўны рэжысёр Гомельскага абласнога драматычнага тэатра **І. Папоў.** Згаджаючыся з папярэднім прамоўцам, што рэжысура вызначае аблічча тэатра, І. Папоў падкрэсліў надзвычай важную ролю акцёра, ад якога ў канчатковым выніку залежыць увасабленне задумы спектакля. Нават самаму таленавітаму акцёру трэба ўвесь час удасканальваць сваё майстэрства, гаворыць прамоўца. Толькі тады ён будзе адпавядаць патрабаванням часу. Задача рэжысёра ў выхаванні акцёраў — стварыць калектыў аднадумцаў, якія аднолькава разумеюць галоўныя пытанні творчасці: што такое сучасны стыль ігры, інтэлектуальны і эмацыянальны пачатак у творчым працэсе і інш. Калектыў аднадумцаў не выключае, а, наадварот, мае на ўвазе развіццё творчай індывідуальнасці кожнага з яго ўдзельнікаў. І нават ва ўмовах абласнога тэатра, дзе спектаклі выпускаюцца адзін за адным, рэжысёр павінен знайсці магчымасці не «націскаць» на акцёра, не вырашаць за яго, а падвесці яго да разумення задумы спектакля паступова і паслядоўна.

Неабходна, каб акцёры ўвесь час пашыралі свой кругагляд. Добра ведалі б літаратуру, жывапіс, музыку, вывучалі б навакольнае жыццё ва ўсёй яго шматграннасці, каб, ствараючы вобразы нашага сучасніка, ведалі пра яго больш, чым тыя, што сядзяць у глядзельнай зале.

Работа рэжысёра з акцёрам — справа вельмі індывідуальная, нават інтымная. Тут не можа быць рэцэптаў, бо ўсё залежыць ад асобы і вопыту рэжысёра. Сістэма Станіслаўскага дае рэжысёру неабмежаваныя магчымасці для творчых пошукаў і адкрыццяў у гэтым напрамку.

Пластычны вобраз спектакля — такой была тэма выступлення рэжысёра тэатра імя Я. Купалы **В. Раеўскага.**

— Пра сябе асабіста скажу, што не магу пачаць работу з акцёрамі, псіхалагічную распрацоўку вобразаў, пакуль не ўбачу ўвесь спектакль у пастановачным вырашэнні. Форму спектакля нельга недаацэньваць. Яшчэ Станіслаўскі гаварыў, што ў акцёраў яго школы арсенал знешняга выяўлення павінен быць лепшы, чым у акцёраў іншай школы. Менавіта гэта ўлічваў Меерхольд, імкнучыся да вострай і абгрунтаванай формы спектакляў (чаго, на жаль, не хапае многім з нас).

Вядома, што пластычны малюнак спектакля рэалізуецца перш за ўсё праз акцёраў. Але як падрыхтаваны нашы акцёры? Тэхнічнае ўзбраенне іх часта не можа задаволіць рэжысуру (гэта датычыць не толькі падрыхтоўкі студэнтаў у Беларускім тэатральна-мастацкім інстытуце, але і амаль ва ўсіх інстытутах краіны). Калі ж той ці іншы педагог робіць спробу нешта перайначыць у метадах выхавання будучых акцёраў у гэтым плане (як, напрыклад, зрабіў У. Маланкін на сваім курсе), то адразу ж сутыкаецца з супраціўленнем людзей, якім больш зручна і звыкла працаваць па-старому.

В. Раеўскі выказаў пажаданне, каб і ў інстытуце, і потым у тэатрах больш увагі ўдзялялася музыцы, танцам, спевам, пантаміме і каб для вядзення такіх заняткаў прыцягваліся дасведчаныя майстры і педагогі.

Аб праблеме фарміравання маладога акцёра гаварыў і галоўны рэжысёр Брэсцкага абласнога тэатра імя ЛКСМБ **Г. Волкаў.** Ён засяродзіў увагу на ідэйна-палітычным выхаванні моладзі. Варта смялей давяраць маладым акцёрам адказныя ролі і цярпліва працаваць з імі, засцерагаючы ад шаблону і штампаў, бо лёс выпускнікоў тэатральных інстытутаў, як бы паспяхова яны ні скончылі навучальную ўстанову, амаль цалкам залежыць ад практычнай работы ў тэатры.

Пра пошукі сучаснага стылю спектакля гаварыў галоўны рэжысёр Рускага тэатра БССР імя Горкага **Ф. Шэйн.** Сучаснай можна лічыць толькі такую п'есу, сцвярджае ён, якая не займаецца вырашэннем дробных, хоць і надзённых пытанняў жыцця, не канстатуе факты, а раскрывае пэўныя тэндэнцыі жыцця ў яго развіцці. Сучасны спектакль можа быць і спрэчным, і палемічным; не трэба гэтага баяцца, бо спектакль, які не абуджае думкі, не дае спажывы для разважанняў, прапануе гатовыя рэцэпты, — не выклікае цікавасці і не ўплывае на гледача.

Рэжысёру важна не зблытаць сучаснасць і моду. Любы прыём вырашэння спектакля мае права на існаванне толькі тады, калі ён як мага больш дакладна, глыбока садзейнічае раскрыццю аўтарскай задумы — няхай выглядае ён «ультра-сучасна» або крыху старамодна.

— Вельмі важна, — працягвае Ф. Шэйн,— каб у тэатры працаваў калектыў аднадумцаў, людзей, якія размаўляюць на адной мове. А то часта замест тэатра — Вавілон, дзе кожны гаворыць па-свойму. Узорам тэатраў аднадумцаў уяўляюцца мне калектывы на чале з Таўстаногавым і Любімавым,

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Беларускі дзяржаўны драматычны тэатр імя Я. Коласа ўпершыню на беларускай сцэне паказаў п'есу А. Астроўскага «Багна» (пераклад з рускай мовы Ю. Гаўрука). Рэжысёр лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР С. Казіміроўскі, дэкарацыйнае афармленне народнага мастака БССР Я. Нікалаева, музычнае — І. Нісневіча.

На здымку — артыст Г. Дубаў у ролі Кірылы Піліпавіча Кісельнікава.

Фота С. КОХАНА.

У Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі адбылася прэм'ера аперэты І. Кальмана «Сільва». Рэжысёр - пастаноўшчык В. Вярбоўская. Дырыжор Г. Хананьеў, балетмайстар Л. Травінін, мастак лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, народны мастак БССР Я. Чамадураў. Партыю Сільвы выканала Н. Белавусава.

На здымку — сцэна са спектакля.

Фота Ул. КРУКА.

ЯК МЫ АДПАЧЫВАЕМ?

У КЛУБЕ ЗАВОДСКІМ...

БАЛЬНЫ ТАНЕЦ — гэта не марная трата часу, а заслужаны адпачынак, добры настрой, адчуванне прыгожага, жыццярадасных людзей вакол цябе, хараства і лёгкасці ўласных рухаў. Нарэшце, бальны танец — гэта наглядная прапаганда культуры, этыкі чалавека.

Ёсць многа старых бальных танцаў, сучасных савецкіх і заходніх. Можна стварыць яшчэ многа новых. Але іх зрэдку танцуюць, якія б добрыя яны ні былі. Чаму? — запытаецца чытач. Чалавек, які не ведае азбукі, чытаць не будзе. Але дастаткова яму авалодаць ёю, як ён пачынае чытаць.

Гэтак жа і ў харэаграфіі. Чалавек, які ведае асновы харэаграфічнай граматы і рытмікі, за некалькі мінут вывучыць любы бальны танец, незалежна ад таго, дзе яго будуць паказваць: у школе танцаў, на балях, па тэлебачанні і г. д. На жаль, пераважная большасць нашай моладзі ў харэаграфіі непісьменная і таму на балях многія хлопцы і дзяўчаты або сумуюць, або марнуюць час у буфетах. Любая, самая простая танцавальная кампазіцыя для іх — кітайская грамата (ногі рухаюцца — рукі перашкаджаюць, рукі рухаюцца — ногі перашкаджаюць, а тут яшчэ галаву трэба некуды дзець). А калі хто і танцуе, мы асуджаем няўмек за бязладнасць і нязграбнасць.

Я пабывала ў суботні і нядзельны вечары на некаторых танцавальных пляцоўках Мінска.

Танцавальная зала парку культуры імя Чалюскінцаў змяшчае 630 чалавек. Гардэроб вельмі малы, месца для ўсіх не хапае. Зала прасторная, ёсць эстрадны аркестр, добра арганізавана служба захавання парадку. Моладзі многа, але танцуюць вельмі кепска. Усе танцы на адзін лад, і танцоры хутчэй падобныя на секту «трасуноў»: галовы матляюцца, рукі тузаюцца, ногі тупаюць — невядома куды і чаго.

Танцавальная зала мае штатнага распараджальніка. Гэта — Таццяна Мацук, яна закончыла Мінскае харэаграфічнае вучылішча. На жаль, за ўвесь вечар Таццяна не паказала ні аднаго па якога-небудзь танца. Паводле слоў адміністрацыі за чатыры месяцы работы яна фактычна нічога яшчэ не рабіла. Нядаўна ёй далі магчымасць наведваць студыю бальнага танца Дома культуры трактарнага завода, але яна ні разу не прыйшла на гэтыя заняткі. Масавіка я таксама не бачыла пры выкананні сваіх абавязкаў.

У Палацы культуры прафсаюзаў баль праходзіў у вялікай зале. Танцы выконваюцца крыху лепш, чым на іншых пляцоўках горада. Тут перад пачаткам практыкуецца паказ танцаў. Потым на трэцім паверсе палаца ў суправаджэнні другога эстраднага аркестра жадаючыя развучваюць іх. У малой зале дэманструюць дакументальныя фільмы, і можна ў перапынках паміж танцамі паглядзець іх. Добра і цікава праводзіць работу масавік.

Баль у Палацы культуры камвольнага камбіната самы нецікавы. Народу больш, чым трэба. Танцуюць і па-

КЛОПАТ, ШУКАННІ

Можна спрачацца, не прымаць тое, што яны робяць, але нельга адмовіць ім у мэтанакіраванасці, цэласнасці, агульнасці творчых імкненняў. Мне могуць запярэчыць, што я называю занадта буйныя імёны. Але на такіх прынцыпах павінны працаваць усе рэжысёры.

Галоўнага рэжысёра Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі ў Бабруйску **В. Каралько,** натуральна, хвалююць пытанні, звязаныя з выхаваннем маладога артыста, бо тэатр складаецца амаль з адной моладзі. На яго думку, гэта вельмі цікавыя, апантаныя, улюбёныя ў тэатр людзі, вострае бачанне рэчаіснасці якіх можа многае падказаць рэжысёру. Гэта зусім не азначае, што ў падрыхтоўцы будучых артыстаў у інстытуце няма негатыўных бакоў, але іх адданасць тэатральнаму мастацтву народжана там, і за яе нельга не сказаць удзячнага слова педагогам інстытута.

В. Каралько спыніўся таксама на тых цяжкасцях, якія перажывае тэатр у Бабруйску, і самай галоўнай з іх — адсутнасці стацыянарнага памяшкання.

Загадчык кафедры акцёрскага майстэрства Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута **У. Маланкін** гаварыў, што пры ўсіх недахопах, якія, безумоўна, ёсць у выхаванні студэнтаў інстытута, хацелася б, каб рэжысёры тэатраў больш клапатліва, па-бацькоўску ставіліся да таго чалавечага багацця, якое яны атрымліваюць. Цяперашняе пакаленне будучых артыстаў патрабуе і новых адносін да сябе з боку настаўнікаў. Гэтага адчування часам не хапае нават вельмі добрым вопытным рэжысёрам.

Пытанні тэатральнай крытыкі закрануў у сваім выступленні заслужаны дзеяч мастацтва БССР **У. Стэльмах.** Ён адзначыў, што далёка не ўсе рэцэнзіі на спектаклі ў перыядычным друку рэспублікі вызначаюцца глыбінёй думкі, грунтоўным аналізам работ рэжысёраў і акцёраў. Крытык павінен стаць сябрам, таварышам, дарадчыкам тэатра. Толькі прынцыповая крытыка зможа прынесці свой плён і карысць.

Падводзіць штогод вынікі работы ў кожным тэатральным калектыве рэспублікі прапанаваў рэжысёр тэатра імя Я. Купалы **Б. Луцэнка.** Калі б у канцы сезона праводзіўся глыбокі і дэталёвы аналіз і п'ес, і спектакляў, калі б адкрыта называліся правалы і заахвочваліся ўдачы (накшталт таго, як гэта робіцца ў спорце), тады б у новы сезон мы ўступалі з больш яснымі перспектывамі.

— Пры ўсёй разнастайнасці нашага тэатра мэта яго адна,— сказаў намеснік начальніка Упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР **А. Саннікаў,** — зрабіць чалавека лепшым, чысцейшым, багацейшым, бо будаўніцтва камунізма не можа быць паспяховым без усебаковага развіцця чалавечай асобы. Таму рэжысёр заўсёды павінен адчуваць асаблівую адказнасць перад часам, перад грамадствам. Ва ўзаемаадносінах тэатра з драматургамі адзін з важных абавязкаў рэжысёра — дапамагаць здольным літаратарам знайсці сваё месца ў новым для яго жанры.

— На сённяшняй канферэнцыі было пастаўлена многа цікавых пытанняў,— сказаў прафесар школы-студыі МХАТ **В. Манюкоў.** — Зразумела, канферэнцыя не можа іх вырашыць, але вялікая карысць яе менавіта ў тым, што праблемы ўзняты. Рэжысура — адна з самых маладых прафесій свету. У адрозненне ад іншых прафесій, якія імкнуцца да вузкай спецыялізацыі, яна развіваецца не толькі ў глыбіню, але і ў шырыню: чым шырэй веды рэжысёра ва ўсіх галінах жыцця, тым больш ён можа зрабіць у мастацтве.

Блытаніна ў ацэнцы творчай спадчыны Станіслаўскага, лічыць прамоўца, адбываецца часткова і таму, што людзі, якія спасылаюцца на яго, не ўлічваюць, што ў розныя перыяды жыцця ён быў розны. Сапраўдны мастак ніколі не спыняецца. Так, напрыклад, Любімаў, які ставіў «Дзесяць дзён, якія ўзрушылі свет», быў не тым Любімавым, які ставіць «Гамлета».

— Мы існуем для гледача, — працягвае В. Манюкоў.— Але ці не пераацэньваем мы часам яго густ, узровень, патрабаванні? Я ведаю людзей розных прафесій, якія выдатна валодаюць сваёй спецыяльнасцю, але часам не разумеюць спецыфікі мастацтва. Задача тэатра — выхоўваць у такой часткі нашай аўдыторыі сапраўды высокі мастацкі густ.

На канферэнцыі выступілі галоўны рэжысёр Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы **Ц. Кандрашоў,** рэжысёры **У. Шыманскі** (Бабруйск), **У. Караткевіч** (Магілёў), **Г. Баравік** (Мінск), **А. Кавалёў** (Віцебск), прадстаўнік Міністэрства культуры СССР **П. Самарын,** старшы выкладчык Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута **А. Даброцін,** дырэктар Беларускага тэатра оперы і балета **М. Шаўчук.**

У заключэнне работы канферэнцыі **Ю. Міхневіч** адзначыў, што яна прайшла ў атмасферы шчырай зацікаўленасці яе ўдзельнікаў у паляпшэнні работы нашых тэатраў і, безумоўна, прынясе карысць агульнай справе. Частка пытанняў, якія ўзнімаліся на канферэнцыі, ужо абмяркоўвалася ў міністэрстве, у прыватнасці, пытанне лепшай падрыхтоўкі артыстаў, заахвочвання акцёраў за выдатныя работы, падбору адміністрацыйных кадраў і г. д. Цяпер праходзіць фестываль, прысвечаны 50-годдзю стварэння СССР. На нашых сцэнах і эстрадных пляцоўках будуць выступаць цікавыя калектывы з іншых рэспублік. Да нас прыедуць Малы тэатр і Маскоўскі драматычны тэатр на Малай Броннай. Мяркуецца, што следам за імі будзе ў нас гастраляваць Тэатр на Таганцы. Гэта ажывіць і ўзбагаціць тэатральнае жыццё Беларусі. Думаецца, варта запрашаць да нас на пастаноўкі спектакляў рэжысёраў з розных рэспублік і падтрымліваць такія сувязі надалей...

Канферэнцыя яшчэ раз паказала, што творчыя работнікі беларускай сцэны разумеюць высокія і адказныя задачы, якія ставіць перад мастацтвам партыя, і прыкладаюць намаганні, каб быць на ўзроўні патрабаванняў часу.

водзяць сябе дрэнна. Дзіўна, камвольны камбінат славіцца ў рэспубліцы высокай культурай працы. І раптам бескультур'е, калі адпачывае моладзь.

Пераканана, што адпачынкам моладзі павінны сур'ёзна зацікавіцца работнікі культуры і асветы, камсамольскія арганізацыі горада, шырокая грамадскасць. Мы не можам мірыцца з бескультур'ем.

Як педагог-харэограф, лічу неабходным увесці ў навучальных установах рэспублікі — школах, прафесійна-тэхнічных вучылішчах, тэхнікумах (у школах не раней VI і VII класа) выкладанне спецыяльнай дысцыпліны, няхай ў па-за класны час. У праграму, разлічаную на год навучання, варта ўключыць: пастаноўку корпуса, галавы, ног, рытміку (для харэаграфіі). Знаёмства з асноўнымі палажэннямі бальнага танца, рухамі, уласцівымі вальсу, факстроту, танга, групе сучасных танцаў. Паўтараю: толькі іх асноўныя па і рытмічны малюнак.

Вялікую дапамогу навучальным установам і зацікаўленым арганізацыям у гэтай справе мог бы аказаць Інстытут павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры Міністэрства культуры БССР, а таксама прафесійныя калектывы — тэатр оперы і балета, Дзяржаўны ансамбль танца БССР, танцавальная група Дзяржаўнага народнага хору БССР. Відаць, кожны год з гэтых калектываў ідуць на пенсію артысты балета. Вось гэтым людзям і варта прапанаваць прайсці 2—3 месячную перападрыхтоўку ў Інстытуце культуры. Класічны і народна-характарны трэнаж яны ведаюць выдатна. Трэба толькі звярнуць іх увагу на методыку асноў выкладання трэнажу і рытмікі ў харэаграфіі. Тады школы, клубы, палацы і дамы культуры атрымаюць кваліфікаваныя кадры педагогаў-харэографаў.

У гэтых кароткіх нататках мне хацелася б узняць яшчэ некалькі пытанняў. Даводзіцца часта чуць — маладзёжнае кафэ, маладзёжныя балі, маладзёжныя, маладзёжныя... Гэта, прыкладна, да 23—25 гадоў. Ну, а астатнія? Астатнім нібыта ўжо і няёмка хадзіць на танцы, нібыта ўжо старыя яны... Але ж старасць — гэта не фармальнае вылічэнне часу, гэта хутчэй хвароба ад нерухомасці, вяласці, ляноты. Такое можа быць і ў дваццаць гадоў. Таму варта ўсур'ёз заняцца арганізацыяй адпачынку людзей, старэйшых дваццаці пяці гадоў, таксама яшчэ маладых, энергічных. Бальны танец не прыарытэт 17—20-гадовых. Цікавая навіна нарадзілася ў Палацы культуры прафсаюзаў. Тут арганізаваны гурток па вывучэнні бальнага танца для людзей старэйшага ўзросту, ад трыццаці і больш.

І некалькі слоў пра буфеты ў культурна-асветных установах, дзе моладзь бавіць свой вольны час. З напіткаў вам часцей за ўсё прапануюць віно, піва, іншы раз ліманад— але ўсё стандартнае, нясмачнае, п'янае...

Вельмі дрэнны, напрыклад, буфет у танцавальнай зале парку імя Чалюскінцаў. Хлопцы і дзяўчаты прыйшлі патанцаваць. Ім горача, душна. Хочацца піць. А вам прапануюць толькі віно. Нават звычайных бутэрбродаў няма, каб закусіць. Адміністрацыя, натуральна, лічыць, што такі буфет шкодзіць наведвальнікам, прыносіць многа засмучэнняў, псуе святочны настрой. І ў палацы культуры прафсаюзаў рэстаран «Нёман» у асноўным забяспечвае буфет толькі віном, а таму на танцах бываюць п'яныя.

Кожны народ мае свае цудоўныя напіткі. Напрыклад, чай: чай па-рускy, чай па-калмыцку, чай па-казахску, зялёны чай, чай з варэннем, ды ўсё не пералічыш. Гэтак жа і кава: чорная кава, па-турэцку, паляўнічая кава, з лімонам, на чыстым малацэ і інш.

Многа нацыянальных фруктовых кактэйляў і напіткаў. Напрыклад, вельмі добра наталяе прагу хлебны квас. У прыволжскіх гарадах улетку ва ўсіх магазінах, на рынках, на вуліцы ў латках, у магазінах кулінарыі прадаюцца пірагі з ягадамі, яблыкамі, грыбамі, капустай, цыбуляй. Немагчыма прайсці міма і не купіць такі апетытны піражок. У Прыбалтыцы цудоўныя стравы з узбітай смятанкай. Ёсць нямала нацыянальных беларускіх страў. На жаль, іх не знойдзеш у буфетах.

Заканамернае пытанне Міністэрству гандлю БССР: хіба буфеты ў клубах, дамах і палацах культуры разлічаны толькі на мужчын і толькі на тых, хто любіць выпіць? А як быць дзяўчатам, калі яны пасля танца хочуць выпіць глыток мінеральнай вады або якога-небудзь іншага напітку, паласавацца марожаным, цукеркай? Няўжо даходны артыкул «гандлёвай кропкі» важней за маральны аспект? Мне здаецца, што ў буфетах тэатраў, філармоніі, клубаў і палацаў культуры, кінатэатраў — павінны быць цукеркі спецыяльна выробленыя для культурна-відовішчных устаноў, у прыгожых абгортках, павінны быць маленькія наборы цукерак, мармеладу, зефіру, пячэння, каб гэта быў і своеасаблівы сувенір і добрая памяць, аб тым, што ты наведаў тэатр, быў на балі ў заводскім клубе. Напіткі не толькі ў паўлітровых бутэльках, а і ў маленькіх, разнастайныя, свежыя, у прыгожым афармленні.

Вывад напрошваецца адзін — адпачынку моладзі трэба аддаваць больш увагі, па-сапраўднаму, а не фармальна, клапаціцца аб ім.

Галіна ЧАРНАЯРАВА,
харэограф.

АРГАН, НА ЯКІМ ІГРАЎ С. МАНЮШКА

Каралішчавічы... Невялікая вёска на дзевятым кіламетры ад Мінска. Гэта яшчэ адно месца на Беларусі, дзе пабываў у свой час вядомы польскі кампазітар Станіслаў Манюшка.

Пра гэта ён пісаў у польскім часопісе «Ruch muzyczny» за 1851 год.

Якая справа прымусіла вядомага ўжо ў той час кампазітара звярнуць увагу чытачоў на маленькую беларускую вёску?

З захапленнем піша Манюшка аб цудоўным аргане, на якім яму давялося іграць у Каралішчавічах. Па апісанні кампазітара, гэта быў звычайны па памерах арган. Але гучанне яго здзівіла Манюшку сваёй прыгажосцю. Ён піша, што ў такіх інструментах, «мае патрэбу не толькі вясковы касцёл, а самая шырокая грамадскасць». На думку кампазітара, такія інструменты дапамагаюць прывіваць добры музычны густ.

Зроблены арган, гаворыць Манюшка, «руплівым і сумленным працаўніком» Янам Бяляўскім. З артыкула мы даведваемся, што гэта быў сціплы і таленавіты ўмелец, сучаснік Манюшкі, які вучыўся майстраваць арганы ў Вільні. Ён манціраваў арганы ў Гродзенскай і Ковенскай губернях. Жыў у той час Бяляўскі ў Мінску і займаўся сваёй любімай справай.

Невялікі артыкул вядомага кампазітара раскрывае перад намі яшчэ адну рыску музычнага жыцця на Міншчыне 19 стагоддзя.

С. ПАРЭЦКАЯ.

ДЗЯКАВІЦКІЯ ВЯЧОРКІ

Сапраўдным адкрыццём для гледача, найбольш яркім выступленнем на раённым аглядзе мастацкай самадзейнасці, які праходзіў у Жыткавічах, стала праграма, падрыхтаваная агітбрыгадай Дзякавіцкага сельскага клуба.

«Вячоркі» — так назвалі самадзейныя артысты сваё сцэнічнае прадстаўленне. Яго сцэнарый створаны імі самастойна, пад кіраўніцтвам маладога загадчыка клуба Мікалая Рагалевіча. Праграма вытрымана ў народным стылі, прасякнута фальклорнымі матывамі. У адпаведнасці з характарам прадстаўлення, выканана і афармленне сцэны — тут ёсць і прасніца, і ступа, і саматканыя посцілкі і іншыя атрыбуты ўбранства старой сялянскай хаты. Да гэтай абстаноўкі ўдала дапасуецца музычнае суправаджэнне: музыкі акампаніруюць на народных інструментах — гармоніку, бубну са званочкамі, на берасцянцы.

І песні, і танцы, і дасціпныя жарты, уключаныя ў праграму, прасякнуты мясцовым палескім каларытам. Разам з тым знешнія аксесуары ўжыты ўмела, умерана, без ценю псеўданароднасці, і глядач не заўважае стылізацыі, верыць у гэты песенна-паэтычны расказ аб мінулым беларускага Палесся. Калі ж гаворка пераходзіць на сучаснасць, адпаведна змяняюцца і афармленне, і музыка, і сам тэмп выступлення.

Вопыт Дзякавіцкага клуба рэкамендаваны да распаўсюджвання сярод сельскіх самадзейных калектываў раёна. Патрэбна адзначыць, што гэты ансамбль вядомы на Жыткаўшчыне ўжо даўно, і на леташнім аглядзе ён быў названы адным з лепшых. Характэрная асаблівасць яго — пастаянны пошук новых метадаў і форм самадзейнага сцэнічнага мастацтва. Поспех «Вячорак», відавочна, у тым, што агіткалектыў узяў на ўзбраенне багатыя народныя традыцыі, і не толькі плённа выкарыстаў іх, але і творча пераасэнсаваў, развіваючы ў святле сённяшняга дня.

С. ПЯТРОЎСКІ.

«БЕЛАРУСЬ»— МАРКА ПАПУЛЯРНАЯ

Гармонікі, баяны, акардэоны маркі «Беларусь», якія вырабляюцца на Маладзечанскай фабрыцы музычных інструментаў, карыстаюцца павышаным попытам у аматараў музыкі. Калектыў фабрыкі павялічвае выпуск прадукцыі, паляпшае яе вонкавы выгляд, якасць. Толькі летась ў гандлёвую сетку краіны адпраўлена музычных інструментаў на суму каля шасці мільёнаў пры заданні пяць з палавінай мільёнаў рублёў.

Нядаўна калектыў фабрыкі адправіў новую вялікую партыю музычных інструментаў у Кіеў, Кішынёў і прыбалтыйскія рэспублікі.

В. ІГНАТОВІЧ.

БЕЛЫ

Васіль МАКАРЭВІЧ

Мал. А. САПЕТКІ.

ЯК ЦІКАЎНЫ чалавек ідзе берагам рачулкі супраць цячэння, каб дапасці да яе вытоку і на свае вочы, нарэшце, пабачыць, адкуль яна выцякае, так і я, пускаючы між пальцаў нітку памяці, вяртаюся ў дзяцінства, стараюся намацаць той вузельчык, які памог бы прыгадаць, калі ўпершыню пачуў пра гэтую запаветную мясціну—Белы Востраў?

Падабеззе—густы, перавіты, як зрудзелы дрот, багун: высокія, параслыя імхом сосны; упрэлы ўзбалотак і самлелыя ад дзённай задухі, велізарныя, па валовінаму воку, дурніцы. Бабы цягалі іх кашамі і сявалкамі. І самі прыходзілі ў вёску як п'яныя. Гэта назва мне і сёння пахне дурніцамі і багуном.

Падхвон—куп'істыя прасторныя лагі, з падгалістымі стрынгалістымі, з там-сям усохлымі, рэдка панатыканымі ялінамі, якія раніцай і вечарам наскрозь прасвечаны бліскотнымі прасціраdlамі сонечнага святла. Тут ад прэку-веку раслі каляныя ды барадатыя сіўцы, якія мог падцяць толькі той, у каго была вострая, мочаная ўсю зіму ў густым бураковым расоле каса. На лагах было заўсёды суха, звонка і голасна. Мне здаецца, што назва гэта «Падхвон» пайшла ад слова: з-пад хвой. «Адкуль вязеш сівец?»—пыталіся аднавяскоўцы. «З-пад хвояў!»—ахвотна адказваў фурман. А чулася: з Падхвону! І адсюль, напэўна, і пайшло—Падхвон. Гэта звонкае, празрыстае слова нагадвае мне вялізны шкляны посуд, наскрозь прасвечаны сонечнымі промнямі, да якога боязна нават дакрануцца, каб не разбіць яго часам.

Цінькаўка—ну, вядома, ладная травяністая лука; з аднаго боку яе абыходзіць рака Можа, з другога на яе насядае, цісне плечуком высокі стромісты бераг выспы, парослы альшэўнікам і густым кустоўем, за якім адразу пачынаецца гонкі сасновы бор. Над лукою з ранку да вечара ціўкаюць і ценькаюць сініцы, камары і—косы. Там, дзе лука сыходзіць на клін, пад самыя сосны віхляе стараpэчышча. Яно не высыхае нават у самыя гарачыя і спякотныя дні. Каля яго вечна пахне бросняй, цінай, прэлым альховым лісцем і вільгаццю. Скажу ў голас: «Цінькаўка!»—і мне чамусьці ўяўляецца тонкая, выразаная з блёкату, дудачка. Падзьмеш у яе і яна засвішча, зацінькае на розныя лады. Ах, цінькаўка-дудачка!..

Радкава—гэта арэшнік і арэхі. Здаецца, што самі літары ў слове грукаюць, звіняць адна аб адну, як сушаныя на чарэне арэхі, калі іх шухнуць адтуль у круглае тугое рэшата.

Звінячка—глухая, балоцістая, цёмная мясціна. Зімою, задраўшы ўгору насы, там заўсёды вылі, скуголілі ваўкі. Слова гучыць расстроенай катрынкай, у музыцы якой чуецца перадвавальнічны шум дрэў, кугіканне начной савы, пудлівы шорах, быццам нехта прадзіраецца праз непралазны гушчар сасняку.

Белы Востраў!..

Чакайце, што мне ўяўлялася, чулася ў гэтай назве? Гэтая назва ў вёсцы не сыходзіла з языка. Трэба каму-небудзь высечы дубок на полаз, дугу ці вобад—думае ўголас: вось бы даскочыць да Белага Вострава—там іх лічана-нелералічана! Трэба клёпка на дзяжу, ці клён на вось у калёсы—зноў Белы Востраў. Можна было падумаць, што там мелася казачная лясная кладоўка, дзе льга знайсці і дастаць усё, што толькі ёсць на свеце.

Са слоў дзядзькоў, якія не раз бывалі ў Белым Востраве, мне ён уяўляўся акружаным з усіх бакоў куп'істым імшарнікам. З лесам яго злучаў тоненькі, як перашчыкнуць пальцамі, гарбаты перашыек, усыпаны сухой яловай ігліцай. Сценкай стаялі дубкі і клёны. Далей, як бацькі сярод крыклівай дзетвары, высіліся стогадовыя дубы. Яны стаялі адзін каля аднаго, наклаўшы сусед суседу на плечы магутныя рукі-галіны. А на ўскрайку вострава—дуб, роўны, прамы. Кара на ім злузаная зверху да нізу. Сам ён—белы, сотні разоў мыты-перамыты навальнічнымі ліўнямі, падобны на слановую косць.

Расказвалі, што ў сорак другім, калі карнікі сціскалі абручом блакады навакольныя лясы, там ратаваліся жанчыны з дзецьмі. Цэлы тыдзень кружылі яны па лесе, перабіраліся з аднаго месца ў другое, дзе не было карнікаў, стараліся абхітрыць іх, не трапіць пад кулі. А навакол усё трэслася і калацілася ад стралянiны. Цягнула гарам. Раніцай адна маці папрасіла свайго дзесяцігадовага сына ўзлезці на дуб і паглядзець, дзе гарыць. Хлопчык скокнуў на першы сук, палез ўгару. Ужо далез да самай вяршыні, як жаночы табар сарваўся з месца і, ломячы кусты, рынуўся ў балота: блізка забрахалі сабакі, пачулася страляніна—ішлі карнікі. Натоўп, як саломіну, падхапіў маці, панёс яе з сабой у багну, туды, дзе можна было ўратавацца. Усё адбылося так нечакана, што ў першыя мінуты яна забылася на сына. Бо наўрад ці пакінула б яго ў бядзе. А можа падумала, што ён на дубе перачакае, пакуль пройдуць карнікі? Але хлапчук не зразумеў, што адбылося і перабіраючы нагамі і рукамі галлё, рынуўся ўніз. Як на бяду, галлё было густое, хлапчук завіс. Убачыўшы, што нехта вісне на суку і дрыгае нагамі, карнікі схапілі хлапчука за калашыны штаноў. Адбіваючыся, хлапчук паспеў некага выцяць нагой па твары, але ў наступную хвіліну сам ляжаў на зямлі. Разлютаваныя карнікі не сталі нават пытацца, хто ён, знялі з хлапчука папружку, прывязалі за ніжні сук, зрабілі пятлю і, падняўшы хлапчука, зашмаргнулі яе на шыі. Маці хлапчука, як апантаная, паляцела на бераг, да таго дуба, дзе пакінула сына. Дабегла, зірнула і, млеючы, асунулася на яго карэнне... Тры дні і тры начы, казалі, білася жанчына пад тым дубам. На чацвёрты дзень дуб скінуў з сябе лісце, а пасля і кару—засох.

І яшчэ.

Прыгадваюцца доўгія зімнія вечары, калі да нас у хату збіраліся на попрадкі жанчыны з усяго канца сяла. Папрадухі займалі ўсе лавы і ўслоны. На камінку палаў смаляны корч, а жанчыны, выгрызаючы кастру, вялі на вёрацёнцы нітку і адначасова—песню. Пра тое, як хлопец кахаў дзяўчыну, а яе бацька, злы пан і вядзьмар, не хацеў аддаваць дачку замуж. Урэшце паставіў перад хлопцам умову: пабудаваць цераз возера мост. І хлопец, як пяецца ў песні: «Мост выстраіў доўгі чыгунны на тысячу вёрст». Па ім хлопец і паехаў у царкву пад вянец. Білі бубны, выціналі скрыпкі, захліпаліся ад весялосці гармонікі, калі вярталася маладая абручаная пара. А бацька маладой тым часам ператварыўся ў злы дух, стаў пасярод моста, загарадзіў коням дарогу. Коні храпуць, капытамі іскры выкрасаюць, а далей ісці не хочуць. Секануў іх фурман з-за пляча сырамцавай пугай, стаеннікі крутанулі ўбок, у возера, у самы глыбокі вір. Пралася нітка, цягнулася сумная мелодыя, а мне здавалася, што хлопец, пра якога спявалася ў ёй, будаваў мост якраз каля Белага Вострава. Дармо, што там цяпер балота. Возера магло заплысці тванню, зарасці цінай і раскай. Гэта вядома! А вось што зрабілася з мостам? Ой, як хацелася, мне ў той час трапіць у Белы Востраў, пахадзіць па ім.

Дапасці ж да Белага Вострава было не проста. Са слоў дзядзькоў можна было зразумець, што ён знаходзіўся недзе аж за светам. Вёрст да яго лічыць не пералічыць. І ўсе яны—не праз поле і вёскі, а ўсё праз лес—дрымучы, густы. Дарога да яго вяла цераз Дубровы, крывулілася, слалася па пясчаніку, пакуль з разбегу не пераскоквала шлях, які добра ўбіла, утрамбавала і ўкатала вайна. За шляхам трэба было невядома яшчэ колькі ісці ці ехаць, каб дапасці да Шведскага моста. Далей яна круцілася, віляла з боку на бок, шчамілася паміж абадраных восямі сасновых камлёў, і нарэшце ныряла з пагорка ў Белы брод—нізкую лагчыну, вечна налітую вадой. За Белым бродам дарога агінала Доўгае балота, асцярожна бралася па самым яго краёчку. І ўжо каля Белага Вострава дарога крута рынала ўбок, нібы беручы разгон, каб праз невялічкую лагчыну сігануць на востраў.

Нешта адразу пасля вайны мы, басаногія хлапчукі-падшывальцы, дачуліся ад старэйшых, што там, на абочыне, валяюцца скрынкі з цукеркамі, цукрам і пернікамі—пры адступленні гітлераўскія ваякі кідалі ўсё, што можна было кінуць: легкавыя машыны, матацыклы, фуры, зрывалі з сябе фрэнчы, каб улегцы хутчэй вырвацца з вогненнага пекла. Мы выскачылі на шлях і анямелі ад здзіўлення. Скрозь, як згледзіць вокам, горбілася, карабацілася разбітая і пашкамутаная варожая тэхніка. Непадалёк ад нас горбіўся танк. Мажліва, гэта сталёвае страшыдла поўзала дзе-небудзь пад Сталінградам, ці на Курскай дузе, але франтавы лёс там злітаваўся з яго, снарады і бомбы абмінулі, а куль і асколкаў яно не баялася. Але тут яму не пашанцавала. Калі яно пачало ўсцаўзаць на гарушку, водзячы па баках біўнем ствала, нечаканы выбух сарваў правую гусеніцу, шпурнуў далёка ў лес. Яна ляцела так, што, натрапіўшы на тоўстую сасну, абкруцілася вакол яе, як удаў, і душыла дрэва ў сваіх цесных, па-вар'яцку страшных і пачварных абдымках. Бівень ствала быў звернуты набок, аб'ехаў і абсунуўся наніз.

Побачы, перакуліўшыся коламі ўгару, ляжала «амфібія». Крышку далей, вывернуўшы здолу і напалову прыгнуўшы да зямлі асіну, застыў бронетранспарцёр. А на палянцы пахілілася на бок гармата з доўгім і тоўстым, як сасна, ствалом.

Нагледзеўшыся на гэта страхоцце, мы рванулі паўз рачулкі дамоў.

Усю ноч сніўся шлях, пакрышаныя і пакарабачаныя танкі і грузавікі. А раніцой падумалася: калі такое відовішча раскінулася непадалёк ад нашай вёскі, то якое тады дзіва можна ўбачыць у Белым Востраве!

У Белы Востраў я трапіў пазней. Нешта на схіле лета мы, канцавыя хлапчукі, пабраўшы дома кужэльныя торбачкі, сабраліся каля хаты дзядзькі Болбаса і гадалі: куды пайсці ў арэхі? Усе ляшчыннікі пабліз вёскі былі даўно атрэсены і абкалочаны. Дзядзька Болбас, які стаяў аблакаціўшыся на паркан, услухаўшыся ў нашу гаворку, пераступіў з нагі на нагу, ухмыльнуўся:

— Гэт, мальцы! У арэхі захацелася? От, у Белы Востраў даскочылі б! Адтуль калісь гэтыя арэхі мяшкамі вазілі.

— Даскочыць можна,—сказаў нехта.—Але ці выбярэмся адтуль? Заблудзімся, як Герасім...

Усё сяло ведала пра тое, як аднойчы падпіты Герасім пайшоў у балота, каб пасобіць жонцы несці дамоў журавіны, якія яна набрала за дзень, ды ў самым балоце збіўся з тропу, заблудзіўся і два дні кружыў па імшарніку, пакуль яго не знайшлі мужчыны.

— Канечне, дзе ж вы пойдзеце адны?—задумаўся дзядзька.—От, каб хто старэйшы павёў ды паказаў.

— Дзе яго браць, старэйшага? Хіба, можа, вы?..

— Яно б і хацелася звадзіць вас,—пашкроб дзядзька патыліцу,—ды гады ўжо не тыя. Раней я мог два разы на дні збегаць у Белы Востраў. А цяпер, калі па праўдзе казаць, баюся, што баба будзе сварыцца. Скажа: з глузду стары з'ехаў. У арэхі пад старасць паплёўся... Ну, але чакайце? Трэба мне дзерава на дошкі. Страха на хлеўчуку раскрытая... Заадно па дарозе і сасну нагледжу!

Неўзабаве наш гурт тупацеў па дарозе. Мы нават не пайшлі на мост, каб не даваць лішняга кругаля. Агародамі дабеглі да рэчкі, пераскочылі яе па гнуткай кладцы і папёрлі пад гару. Неўзаметку праскочылі Дубровы, перасеклі шлях. Мясціны і сама дарога дасюль кожнаму з нас былі добра знаёмыя.

— Дзіва там было!—расказваў дарогаю дзядзька.—Валілі неяк сосны. А дрэвы таўшчэзныя, не абхапіць аднаму. Дык от, муж і жонка звалілі, можа, стогадовую сасну і пачалі на круглякі пілаваць. Пілуюць і адчуваюць, што яна хабатная. Ну, дуплаватая ў сярэдзіне. Адваліўся кругляк, а з сярэдзіны, з дупла, значыць,—шух!—пасыпаліся залатоўкі. Цэлыя, можа, прыгаршчы. А, можа, і спорных двое. Збегліся вальшчыкі, глядзяць. А муж і жонка, як ашалелі ад шчасця!.. Не ведаюць, што і рабіць з тым золатам...

— Хто залатовак у дупло мог насыпаць?—спытаўся нейкі з нас.—Не вавёркі ж.

— Мала хто! Колькі разбойнікаў было за панамі! Стукнуць якога-небудзь багацея, а пасля точацца ў глуш, хаваюць золата ў дуплы, пад пні. Куды папала! А робяць гэта з перапуду, то на другі дзень і забываюць, дзе тое золата схавана. Шукаюць-шукаюць, дый надакучыць. Плюнуць на залатоўкі, новага багацея сцерагуць на дарозе.

— А што яны з тым золатам зрабілі?

Дзядзька не спяшаўся з адказам. Ён спачатку зашпільваў на кашулі гузік, пасля неахвотна сказаў:

— Знайшлі куды дзець!

Хлапчукі змоўклі, а дзядзька працягваў:

— От, бачыце, як дойдзем вунь да таго гарбатага пня, што падобен сабой на бабу, якая ягады бярэ, мы мінем паваротку, там ужо будзе і Шведскі мост.

Але, як на грэх, моста ўсё не было, хоць за спіной у нас засталіся тры ці чатыры пні. Дзядзька азіраўся па баках, прыглядаўся да дрэў, стараўся адшукаць знаёмыя прыкметы, і нарэшце пачынаў сумнявацца: ці той дарогай вядзе?

— А, во і ён, Шведскі мост!—узрадавана гукнуў дзядзька Болбас.—Хіба я вам не казаў? Гляньце, яшчэ моцная ляжнёўка! На грузавіку можна праехаць!

Шведскі мост крактаў, гайдаўся пад нагамі. Наўрад, ці вытрымаў бы ён звычайную сялянскую падводу, не тое што грузавік.

Па баках грэблі расла асака, трысцё. Трава прабівалася між бёрнаў, дакладней, між таго, што асталося ад гаці. Было бачна, што па ёй мала хто ездзіць конна і ходзіць пешшу. Але мост вядомы ўсім. Пра яго ходзяць паданні. Адно з іх гаворыць, што мост узводзілі шведы, якія ішлі на Палтаву з каралём Карлам XII. Другое сцвярджае, што гэтай дарогай уцякалі

ВОСТРАЎ

шведы, якія былі разбіты ля Магілёва, пад вёскай Лясной. Кінуліся яны сюды, у густыя балоцістыя лясы, каб заблытаць сляды, уцячы ад пагоні. У той час у гэтым месцы была багна. Хапіліся шведы ўзводзіць мост. Ды ў самы разгар работы на іх наляцела руская конніца. Шведы кідаліся ў багну і патанулі. Той, хто застаўся жывы, здаўся ў палон. Казалі, што раней тут знаходзілі шпагі, страмёны ад сёдлаў, конскія падковы.

Каля Доўгага балота дзядзька Болбас спыніў нас:

— От што, мальцы! Калі ісці дарогай, то да Белага Вострава вёрст пяць-шэсць, а нацянькі, цераз багну, удвая менш. Ісці па багне страшнавата, але яшчэ ніводнага не засмактала.

Балота каля самага лесу было як ўсё роўна і не балота. Нізкае месца густа парасло багуном і верасамі. Але сасонкі пачалі драбнець, радзець і, нарэшце, перад намі, як кінуць вокам, разаслалася травяністая роўнядзь. Яна загойдалася, зазыбалася, пачала прыгінацца пад нагамі. Як хваля па моры, пакаціўся высокі гарбаты вал. Мы высока падымалі ногі, нібы лезлі на гарушку. Утравелая посцілка ўгіналася, вал адкочваўся далей. Адчувалася, што пад нагамі хадуном ходзіць бяздонне.

На бераг кінуліся з усіх ног. Паселі на грудзе, пачалі грэць на сонцы настылыя, як лядні, ступні. Агледзеўшыся, я неўпрыкметку для ўсіх пашыўся ў гушчар.

Усю дарогу, калі мы ішлі сюды, мне не даваў спакою той «чыгунны мост», што пабудаваў хлопец, пра які калісь спявалі ў нашай хаце папрадухі. Мне здавалася, як толькі я ступлю ў Белы Востраў, абавязкова натраплю на рэшткі таго моста. Точачыся паміж ялін і трымаючыся ўзбалотка, я пільна прыглядаўся да кожнага пагорка. Няпраўда! Павінна ж нешта астацца ад моста! Лес тут быў глухі, нечапаны чалавекам. Адно што там-сям ляжалі спілаваныя яліны. Гэта, відаць, былі партызанскія завалы.

Наперадзе зашарэў валун. Сэрца падскочыла, затрапятала. Няўжо?.. Дрыжачымі рукамі я абмацаў валун. Я маліў аднаго, каб адшукаць хоць знак, хоць нязначную прыкмету моста. Але чым пільней глядзеў вакол сябе, тым больш станавілася зразумелым, што лес тут нічым не адрозніваўся ад лесу ў Падабеззі ці ў Радкаве.

Усё звычайнае было ў глыбі вострава, куды нас павёў дзядзька Болбас. Праўда, пачалі сустракацца высокія стрынгаляватыя дубы. Яны стаялі наводдаль адзін ад аднаго. Разы са два траплялiся паляны-прагаліны. Калісьці тут стаялі партызанскія зямлянкі. На іх месцы асталіся зеўраць яміны. Нарэшце пачаўся арэшнік. Высокі, густалісты! Як апантаныя, рынуліся мы да яго. Ускарабкаўшыся на арэшыну, разгушкваліся, гнулі да долу, а пасля рвалі арэхі. Гронкі—буйныя, барадатыя!

Калі дзядзька Болбас павёў на Ліцвінава ляда, нашы торбы трашчалі ад арэхаў, але мы ўсё яшчэ латашылі ў запазуху, кішэні. Гнучы ляшчыну, дзядзька прыгадаў, што тут даўным-даўно пасяліўся быў нейкі беглы ліцвін. Карчаваў лес, паставіў хату, узараў ляда. З суседняй вёскі прывёў дачку лесніка, стаў з ёй жыць.

— І падумаць толькі, што здарылася з той маладзіцай! Жала яна жыта. Шахае баба сярпом, аж чуе, як усё роўна нехта за спіной у яе дыхае, сапе цяжка. Зірнула жанчына цераз плячо і ад страху ледзь не ўмлела. Гэта ж трэба?! Мядзведзь стаіць на задніх лапах!.. Жанчына вочы заплюшчыла, чакае, ні жывая ні мёртвая, што будзе далей? А мядзведзь заходзіць спераду, лапу бабе паказвае. Глянула ліцвініха, а ў ёй стрэмка. Што я кажу? Аскабалак цэлы ў лапе сядзеў. Відаць, мішка лазіў па мёд на дрэва, дый загнаў стрэмку... Схапіла баба аскабалак, тузанула з усяе сілы. Мішка аж на заднія лапы прысеў ад болю. Пасля борздзенька ўсхапіўся на ногі ды паваліохаў у гушчар. Баба тая не ведае што і рабіць: дамоў ісці, ці на полі аставацца? Гэтак напужалася! Але давай-такі зноў жаць! Не паспела звязаць сноп, як бачыць мядзведзь выходзіць з лесу, у лапах нешта нясе. Прыгледзелася жанчына: мёд на карыне! Паклаў ён карыну на пень, а сам патрухаў у лес...

З біткам набітымі торбамі вярнуліся мы дамоў.

●

Другі раз я выпраўляўся ў Белы Востраў ужо на заробкі. Нешта за дзень ці за два перад гэтым да дзядзькі Болбаса забег дзесятнік Максім Гоцман, які жыў у суседняй вёсцы, і па старой дружбе шапнуў па вуха па сакрэце, што дзядзька можа няблага зарабіць. Гоцман быў у раёне, і яму там сказалі, каб ён нарыхтаваў у Белым Востраве пяцьдзесят тысяч дубовай спіцы. Дзеля гэтага дзесятніку трэба былі дзве пары пільшчыкаў. Адну пару ён ужо меў на прыкмеце.

Дзядзька не вельмі загарэўся на гэты заробак. Па-першае, у суседняй вёсцы ён стаўляў зруб. А па-другое, кожны дзень плягаць нагамі за няблізкі свет было не па яго гадах. Таму ў Белы Востраў ён выправіў свайго пляменніка Лявона, які ў сваю чаргу ўзяў у напарнікі мяне. Можа таму, што я быў сусед і мы дружылі з ім. Я ганарыўся гэтым выбарам. Як-ніяк я быў маладзей за Лявона на цэлых два ці тры гады, а які дзівак возьме ў лес слабога, каб пасля надрывацца за яго?

На саменькім досвітку, перад тым, як выпраўляцца ў Белы Востраў, Лявон сядзеў у нашай хаце на ўслоне—ён раней ўспароўся і прыйшоў падварушваць мяне. Маці грукала на гарышчы вечкамі дзежак і дзежачак, шукаючы мне ў торбу скароміны, а я валаводзіўся з вопраткай, выбіраючы самае паношанае і рванае: не на кірмаш жа ісці.

— Хутчэй! Адзяешся, як не сваімі рукамі!—падганяў Лявон.

Мне было няёмка перад ім за тое, што загадзя не сабраўся ў дарогу, і, каб паказаць, што я не вінаваты, гукнуў на ўсю хату:

— Мама! Злазь! І так познімся!

Маці купільгам скацілася з гарышча. У руках яна трымала ладны кавалак сала.

— Гэтулькі хопіць?—спытала яна ні то ў мяне, ні то ў Лявона.—А, можа, і многа?

Кавалак быў такі, што яго хапіла б на снеданне тром добра ўпрацаваным работнікам.

— У самы раз!—баючыся, каб маці не перапалавініла кавалак сала, адказаў за мяне Лявон.—У лес жа ідзе твой сын, дзядзіна! Як пацягае пілу, то і гэтага будзе мала. З'есць і не абліжацца!

Лявон устаў з услона.

Я закідваю на плячо пачопку торбы і мы выходзім з хаты. З ганка праступем прама на агарод.

Лявон падпярэзваецца пілой, бярэ падпаху тапор. На сонцы, сагнутая ў абаранак, піла пабліскае, гарыць, як люстэрка. Бляск яе, напэўна, адбіваецца ў кожнай шыбіне. І ўсім, хто бачыць, здаецца, што хлопец падпярэзан зіхотнай маланкай.

Недзе за шляхам нас павінен чакаць дзесятнік. Ён павядзе ў Белы Востраў, пакажа, дзе і ў якім месцы пілаваць дубы. Інакш мы можам убіцца з пілою не туды, куды трэба. Ужо над лесам выкаціла сонца, ззаду застаўся шлях, а дзесятніка ўсё не відаць і не відаць. «Давай! Давай!»—наддае ходу Лявон. У яго на спіне даўно ўзмакрэла кашуля. Сам ён задыханы. Я таксама хапкаю паветра на повен рот. Мне здаецца, што мы ўжо ніколі не дагонім дзесятніка.

— Стойце!

Мы спыняемся. Непадалёк сядзіць на пяньку Гоцман.

— А я, па праўдзе кажучы, не спадзяваўся, што вы прыйдзеце!—усміхаецца ён, ідучы да нас.—Думаў, што пабаіцеся далёкай дарогі. Ажно дарэмна сумняваўся. Малайцы, прыджгалі.

Вузкая сцежачка, па якой вядзе нас дзесятнік ,пятляе, віецца па гушчары, рассоўваючы па баках голле арахоўніка, рознага кустоўя. Пагорак. Лагчына. Пераходзім колішняе ляда і—аж не даем веры!—мы ў Белым Востраве!

— Тут і будзеце чыкрыжыць лясных «старцаў»!—паказвае дзесятнік на дубы.—Пілуйце, а я загляну да іншых пільшчыкаў.

Мы хапаемся за пілу, робім на камлі надрэз, а пасля пачынаем пілаваць. Піла захадзіла лёгка, роўна. Дуб цвёрды, што слановая косць, але піла глыбей і глыбей уваходзіць у камель. Ные спіна і мы становімся на калені. Так пілаваць лягчэй. Але без аддыху ўсё роўна не абысціся. Пілуючы, раз-пораз пазіраем на вершаліну: ці не хістаецца, ці не падае дрэва? Нарэшце, у камлі тропнула, надрэз пазяхнуў. Шмарганулі яшчэ разы са два пілой, і дуб пайшоў вобаратам. Лявон скокнуў за суседні дуб. Бегучы за ім, я на нейкі міг азірнуўся і ў мяне аж заняло дых: здавался, не дуб, а вялізная магутная вежа рушыцца, ляціць уніз. Вятрысты шум запоўніў паляну, быццам цэлы вырай птушак апускаўся поблізь. І вось ужо гулкае рэха разлеглася па наваколлі.

— Цьфу, цьфу! Каб не першы і не апошні,—чаруе Лявон, па-блазенску ўсміхаючыся.

Да поўдня мы пачыкрыжылі дуб на кругл́які. Кароткія і тоўстыя, яны ляжаць, як вепрукі, што ўткнуліся лычамі ў зямлю. Здаецца, вось-вось гэты статак зарохкае, завішчыць на ўсе лады, рушыць шукаць жалуды ці іншы корм...

●

Матор вуркоча ціха, пакацячы. Мы з Лявонам на матацыкле прэм лясной дарогай. Праўда, лясной яе можна цяпер назваць з вялікай нацяжкай. Там, дзе стаяў колісь густы самавіты бор, зеўраюць ляды-прагалы. Як агнём, выкацілі яго пiламі мясцовыя «лесарубы». Памог ім старшыня, які колісь прыязджаў «узнімаць» калгас. «За год азалачу гаспадарку»,—мякка слаў ён на перавыбарчым сходзе. І пачаў з лесу. Пад пілу ішло ўсё, нават маладняк. У раён пацягнуліся грузавікі, гружаныя дрыўмі-раўметрамі. Але выручка за лес была кропляй у моры таго даходу, які павінен быў мець калгас. Убачыўшы гэта, прыезджы лятун-старшыня падтуліў хвост ды збег. Добра, што ў час схамянуліся ў раёне. На базе былога калгаса арганізавалі саўгас. Усе непрыгодныя пад пасеў землі і вырабаткі-дзялянкі пусцілі пад лес: засадзілі саджанцамі з плодагадавальніка. За нейкія сем-восем год дрэўцы адскочылі ў рост чалавека. Нават гара, што колісь была голая, як калена, укрылася зялёнай посцілкай маладняка. Але ўвогуле і цяпер не перасталі валіць і пілаваць лес. У пошуках страявога лесу дапалі аж да Белага Вострава. І вось мне закарцела пабыць у Белым Востраве.

Лявон умела выкручваецца па пятлястай дарозе. А яна апраметна, як сослепу, ляціць-кідасцца пад колы. Я гляджу і думаю: божа, хаця яе разбілі грузавікі і яна значна пашырэла, для мяне яна чамусьці вузкая-вузенькая, вузейшая, чым была раней. «Чаму?»—пытаю сам сабе і не магу адказаць. Помніцца, як калісьці студэнтам прыехаў дамоў на зімнія канікулы, ішоў вуліцай і мне было чамусьці няёмка. Ці я сам выцягнуўся, ці хаты ўраслі ў сумёты снегу —мне здавалася, што я магу дацягнуцца рукой да стрэшкі любой з іх, нават не становячыся на дыбачкі... Што гэта было? Згубіліся прапорцыі здаровай зрокавай сіметрыі ці нешта іншае? А можа, я стаў задужа «гарадскім», можа, прывык да высокіх цагляных дамоў, і вясковая хата стала тым, пра што гавораць: «Ат, было і такое...» Дык не! Вёсцы і сёння ў маёй душы адведзены самы пачэсны куток. Нездарма ж, відаць, ные, баліць яна, калі я здалёк бачу дах роднай хаты, калі імчуся вось ля гэтых дзялянак лесу.

Наўзбоч мільгаюць падсочаныя сасонкі. Раней падразалі баравыя, стагадовыя. З іх і нацэджвалі жывіцы не адно вядро. Цяпер падсочваюць і сасонкі-недаросткі. Смалы з іх—адна толькі назва. Але падсочваюць. Трэба!

Звярнуўшы з дарогі, між такіх вось сасонак і пятляе Лявон. Ён кіруе да падсочніка Ціта Шапавалы. Матор аж вые ад натугі, і Шапавал, учуўшы гул, чакае ўжо нас, трымаючы ў руках разец, як паляўнічы—ружжо. Ён насцярожаны: відаць, думае, што едзе начальства. Таму ён сцяўся, скамянеў, бо начальства трэба ж сустрэць, як належыць. І расслабляецца, калі бачыць, што гэта мы, хлопцы з суседняй вёскі. Але глядзіць непрыязна: маўляў, чаго без дай прычыны гойсаеце па лесе, нервуеце людзей, перашкаджаеце займацца справай?..

Шапавалы—лясныя людзі. Уся іх сям'я ад прэку-веку жыве і корміцца з лесу. Ад цямна да цямна прападаюць яны ў барах ды на ўзборках. Можа, таму яны такія маўклівыя і нелюдзімыя. З імі, як і з гэтым Цітам, дужа не разгаворышся. Лягчэй з каменя ваду выцісгуць, чым з каторага слова дастаць.

— Закурыць ёсць?—крычыць Лявон.

— Што?—падстаўляе Ціт да вуха далонь, каб лепей чуць.

— Закурыць?

— Ага!

— У магазіне курава!—кажа Ціт.—З сяла ж едзеце. У лесе курава нямашака. Мядзведзь не нарабіў...

Шапавал трымае галаву ўгору. Прывык задзіраць, падразаючы сосны. Таму, здаецца, што ён глядзіць паверх Лявона, стараецца зазірнуць, ці не хаваецца хто ў Лявона за спіной.

— Белы Востраў далёка?—ад нечага рабіць, пытаюся я.

— А гэта, можна сказаць, і ёсць Белы Востраў,—абводзіць вакол сябе рукой Ціт.

Я прыглядаюся да дарогі, да сосен, стараючыся адшукаць хоць нейкую рысачку, знак, прыкмету, якая б напомніла той Белы Востраў, які застаўся ў маёй памяці. І не магу знайсці.

І мне ўспамінаецца елка, што расла каля нашай вёскі, адразу за агародамі, і якой даўно ўжо няма. Яе называлі не інакш, як — елка дзеда Нупрэя. Калісь, раскарчоўваючы лес, дзед пакінуў яе каля саменькага плота. Елка вырасла такой высокай і разлапістай, што закрывала сабой паўнебасхіла. Пад ёй хаваліся пастушкі ад дажджу, а хлапчукі-верхалазы карабкаліся на вершаліну, каб убачыць адтуль суседнюю вёску. Кожны раз, калі я глядзеў у акно ці выбягаў на вуліцу, першае, што я бачыў, была елка. Я прывык да яе гэтак, як да хаты ці рачулкі, што працякала непадалёк. І вось падсвядома адчуў, што нешта змянілася, перайначылася. Пачуццё прыкрасці запаланіла ўсю маю істоту. Мне чагосьці не хапала. Я шукаў вачыма тое, чаго не хапала, не мог адшукаць і не мог успомніць, чаго мне не хапала і што я шукаю... Я добра ведаў, што маё вока павінна запыніцца на нечым, зачапіцца за яго. Але гэтага «нечага» не было на месцы. Там, дзе павінна было знаходзіцца гэта «нешта», зеўрала далёкае і высокае неба. Неба было не звычайнае, а г о л а е... І гэтая аголенасць чамусьці палохала мяне. Я разумеў: адбылося нешта такое, чаго нельга перарабіць. Тое, з чым я зрадніўся, да чаго прызвычаіўся, знікла, і яго нізашто не вярнуць... Думка ліхаманкава пераскоквала з адной рэчы на другую, пакуль у хату не ўвайшла маці і не сказала звычайным будзённым голасам: «Бура ноччу была. Дзедаву елку абярнула. Трэба схадзіць ды парэзаць на дровы!..» Здалося, што ў мяне перад вачыма бліснула маланкавае святло. Вось што знікла! Дзедава елка! Гэта яна засланяла паўнебасхіла. І калі рухнула, адкрылася неба і стала такім г о л ы м. Мне зрабілася балюча, што я не мог здагадацца аб гэтым з самага пачатку. Я ўспомніў, што мінуту назад мне якраз і не хапала елкі. І я недзе падсвядома ведаў гэта. Але я трымаў гэту елку, як кажуць, у трэцяй памяці, ад гэтага яна як усё роўна рэальна існавала ў прыродзе, нібы стаяла там, за плотам.

Нешта падобнае я адчуў і тут, у Белым Востраве. Усё як быццам было і тое, і адначасова не тое.

Сапраўды, як неставала Беламу Востраву стогадовых дубоў-прыгажуноў і іх падгалістых сябровак сосен. Неба над імі было непрывычна голае і пустое .У ім не гаманілі густалістыя кроны, не пілавалі адна адну сухадрэвіны, прыпаўшы там, угары, адна да аднае вяршынямі. Суцішалі толькі лесапасадкі ды невысокія дубкі, таўшчынёй з руку, якія павінны выцягнуцца, памкнуць свае кроны ў неба. Колькі год дзеля гэтага трэба? Семдзесят? Восемдзесят? Ад гэтай думкі мне рабілася не па сабе. Я таксама вінаваты перад Белым Востравам за тыя дубы, што спусціў з Лявонам на спіцы. Яны былі, і іх няма...

Нешта як усё роўна штурханула мяне пад бок. Азіраюся навакол: а дзе ж пні з-пад нашай з Лявонам пілы? Расхінаючы рукамі кусты, іду то ў адзін, то ў другі бок. Не, мне іх не знайсці! Сама дзялянка вялізная, на колькі гектараў! І пнёў на ёй, як парой баравікоў на баравіне! Не адшукаць мне свой пень!..

Сядаю на пяньчук. Прыслухоўваюся. Недзе натужна гудзе матор. Можа, грузавік з прычэпам папёр лес? Так, маторны век дапаў, уварваўся і ў гэту былую глуш! Кажуць, што на тутэйшым балоце, якое з трох бакоў абыходзіць Белы Востраў, геолагі адкрылі васемнаццаціметровы пласт торфу. Само балота, як высветлілася, ляжыць на сем метраў вышэй рачулкі, што недзе тут бярэ свой пачатак. Варта прарыць канаву, як вада схлыне ў яе з хуткасцю веснавой паводкі. А тады—чэрпай каўшамі чорнае золата! Хіба не даходнае месца?! Хіба ў яго наперадзе не вялікая будучыня?

Так, вялікая! Калі будзе выбрана апошняе каліва торфу, можна будзе запоўніць гэты вялізны катлаван, у некалькі тысяч гектараў вадой. І запленча на былым тарфянішчы люстранае возера, пабягуць па ім цеплаходы і катэры.

Што ж, магчыма, і так будзе.

Толькі, скажыце, чаму ные, шчыміць душа, чаму шкада дубоў, што, як ганарыстыя шляхцічы, стаялі на паляне? І больш за ўсё тых, якія я спілаваў сам.

Ах, дубы! Дубы!..

Крупскі раён.

НА БЛАКІТНЫМ ЭКРАНЕ

У АБ'ЕКТЫВЕ—ЖЫЦЦЁ

НАТАТКІ ПРА НОВУЮ ДАКУМЕНТАЛЬНУЮ СТУЖКУ БЕЛАРУСКАГА ТЭЛЕБАЧАННЯ

У ПЕРШЫХ кадрах тэлевізійнага дакументальнага фільма «Справа жыцця» мы бачым гіганцкую машыну незнаёмай маркі, ля якой са здзіўленнем і цікавасцю спыняюцца прахожыя. Гэта новая мадэль Мінскага аўтазавода з умоўнай назвай «Супер». Яна праходзіць выпрабаванні...

А далей аўтары вяртаюць нас з шашы, што імкліва ляціць пад колы машыны, у атмасферу спакойнага дзелавога рытму завода. Мы знаёмімся з тымі, хто стварае беларускія машыны маркі «МАЗ», шырока вядомыя ў нашай краіне і за мяжой. У карціне няма ніякіх асаблівых аператарскіх хітрыкаў, паэтычных метафар, складаных мантажных пабудоў. Сцэнарыст Л. Браслаўскі, рэжысёр С. Фрыд, аператары Л. Броўтман і П. Кульгавы будуюць яе знарок проста, набліжаючы па форме да «прамой» перадачы. І ў той жа час ад экрана немагчыма адарвацца.

Задача аўтараў была даволі складаная — расказаць пра канкрэтных людзей завода і праз іх лёс —пра гісторыю завода, пра лёс рабочага класа рэспублікі, пра шляхі станаўлення ўсёй індустрыяльнай Беларусі. У аб'ектыве кінакамеры — канкрэтнае жыццё.

Легендарнай гісторыяй здаюцца сённяшнім гледачам расказы герояў фільма пра будаўніцтва завода ў першыя пасляваенныя гады — на голым месцы, у Чырвоным Урочышчы, калі ў палявой кухні варылі баршчы з крапівы і каніны. Першая плаўка пайшла на адліўку лыжак і місак, а першым цягачом, які дастаўляў абсталяванне, быў нямецкі танк.

На фоне гэтых расказаў у гуказрокавым контрапункце мы бачым сучасныя будынкі гарадка аўтазаводцаў, зялёныя вуліцы, шырокія праспекты. Новымі вачыма глядзіш на тое, што здавалася натуральным, звыклым.

Аўтары вядуць расказ ад першай асобы. Маналогі ўдзельнікаў фільма настолькі індывідуальныя, насычаныя, змястоўныя, што за імі ярка паўстае час, эпоха.

Захопленасць справай, гонар за яе, спакойная годнасць вызначаюць аблічча галоўных герояў фільма. Дырэктар завода, галоўны канструктар, малады рабочы, паказаныя нам на экране буйным планам, стварылі абагульнены вобраз, імя якому — рабочы клас.

Аўтарам удалося галоўнае — апець і апаэтызаваць не станкі і машыны, як гэта нярэдка здараецца ў так званых фільмах «на рабочую тэму», а творцу, рабочага, чалавека. Дырэктар завода Дзёмін выступае перад намі не з афіцыйным дакладам, а ў жывой, натуральнай гутарцы, уражваючы часам дасціпнасцю, вобразнасцю фразы, нечаканым паваротам думкі. На пытанне, што ён лічыць галоўным у рабоце дырэктара, Дзёмін адказвае: «Не перашкаджаць рабоце падначаленага. Давяраць. Каб начальнік альбо галоўны спецыяліст перш за ўсё меў пачуццё якойсьці рызыкі, меў пачуццё новага».

Галоўны канструктар Высоцкі, быццам падхопліваючы гэтую думку, расказвае пра складанасць асваення новых машын, складанасць перш за ўсё псіхалагічную: «Адмовіцца ад старой мадэлі, ад старых машын і стварыць новую — гэта была складаная задача. Калі хочаце, гэта змена чалавечай псіхалогіі...»

Адчуваеш, як арганічна разумее неабходнасць рызыкаваць, шукаць новае малады рабочы, які свабодна аперыруе імёнамі Каралёва, Эйнштэйна, Келдыша, цытуе Леніна. Пераканана гучаць словы хлопца: «У прынцыпе няважна, што ствараеш — тэорыю адноснасці, «Яўгенія Анегіна» ці аўтамабіль. Галоўнае — ствараць. І ў гэтым я бачу сэнс жыцця. У гэтым я бачу шчасце».

У фільме «Справа жыцця» іканаграфічным матэрыялам становяцца эпізоды з папярэдніх дакументальных стужак пра аўтазаводцаў — «Шлях у два дзесяцігоддзі» і «Галоўны канвеер». У параўнанні «ўчора» з «сёння» робіцца асабліва відавочнай і дыялектыка развіцця нашага дакументальнага кінематографа для вялікага і малога экранаў. Тыя, папярэднія фільмы, пры ўсёй іх архіўнай каштоўнасці ўсё ж сёння здаюцца залішне афіцыйнай рэгістрацыяй фактаў, у іх малавата мастацкага даследавання чалавека і жыцця. Тэлевізійны фільм «Справа жыцця» працягвае лепшыя традыцыі дакументальнага кінематографа, дзе жывая, выразная, не скарэктаваная мова герояў як бы рухае сюжэт і адкрывае ўнутраны свет чалавека-сучасніка.

А заўтра, магчыма, стане зразумела, што і гэтага мала, бо мастацтва, як і жыццё, няспыннае і бясконцае. Дакументалістам трэба паспяваць за ім.

Вольга НЯЧАЙ.

ЗНАЁМЫ ГОЛАС

У канцэртнай зале філармоніі адбыўся сольны канцэрт салісткі Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета, народнай артысткі СССР Т. Ніжнікавай. Вельмі прыемна, што артыстка, якую так добра ведаем па оперных спектаклях, на гэты раз выступіла з сольнай праграмай. Дарэчы, у апошні час вядучыя салісты нашага опернага тэатра не часта радуюць мінскую публіку падобнымі канцэртамі. А хацелася б, таму што вельмі цікава сустрэцца з любімымі спевакамі на канцэртнай эстрадзе.

У першым аддзяленні артыстка выканала камерныя творы беларускіх кампазітараў — «Айчына» Ю. Семянякі, «На спатканне» Д. Лукаса, «Ноч» Л. Абелiёвіча, а таксама рамансы М. Глінкі, П. Чайкоўскага і С. Рахманінава. Бездакорнае вядзенне гуку, выдатная фразіроўка і адчуванне вобразнай стыхіі дапамаглі артыстцы тонка перадаць усе нюансы гэтых твораў. Філігранная распрацоўка і чароўнае піяно ў рамансе «Тут хораша» С. Рахманінава незабыўныя! Асабліва хочацца адзначыць паэтычны твор Ц. Кюі «Балеро», які цяпер чамусьці рэдка выконваецца. Тут спявачка здолела спалучыць віртуознасць з вялікай сардэчнай цеплынёй і шчырасцю.

Другое аддзяленне канцэрта было прысвечана выкананню твораў заходніх кампазітараў: «Авэ Марыя» Баха—Гуно, два рамансы Р. Шумана з цыкла «Каханне і жыццё жанчыны», «Фарэль» Ф. Шуберта, арыю Аліны з оперы «Самнамбула» В. Беліні і інш. Гэта — сапраўдная каларатурная тэхніка, якую ў апошні час, на жаль, рэдка даводзіцца сустракаць на канцэртнай эстрадзе.

Партыю фартэпіяна ў гэтым канцэрце выконвала заслужаная артыстка БССР Т. Міянсарава. Бездакорны ансамбль і адчуванне своеасаблівасці кожнага нумару ў акампанеменце ў многім садзейнічалі поспеху канцэрта.

А. ЖУРОМСКІ.

СЯМЕЙНЫ АНСАМБЛЬ

Хата Канстанціна Ігнатавіча Піскуновіча, якая красуецца на ўзгорку, мала чым адрозніваецца ад іншых пяцісценак. Вокны вялікія, вакол дома — кветкі, кветкі, над дахам высіцца тэлеантэна... І ўсё ж... Быццам сапраўдная шкатулка, яна поўная цудоўных мелодый.

— У нашай сям'і — не без гонару расказвае Канстанцін Ігнатавіч, — усе захапляюцца музыкай. Дзед і мой бацька добра гралі на цымбалах, гітары, балалайцы, мандаліне. Бывала, і бабка не адставала ад іх — калі ў хаце пачынаўся канцэрт, брала ў рукі засланку і біла ў такт музыкам. Тады інструменты на вагу золата цаніліся. Бывала, бацька сам іх майстраваў. Гучанне ў іх было не горшае, чым у фабрычных інструментаў. — Канстанцін Ігнатавіч здымае са сцяны мандаліну, зробленую сваімі рукамі. — Як бачыце, і я ад сваіх родзічаў не адстаў.

Ён паклаў на калені мандаліну, злёгку адкінуў галаву. І палілася задушэўная мелодыя паланеза Агінскага. А потым загучала бадзёрая жыццярадасная беларуская полька», хвацкая «Лявоніха».

Я хацеў быў спыніць музыку, каб больш падрабязна з ім пагаварыць. Але дзе там! Канстанцін Ігнатавіч так зачаравана іграў, што, здавалася, нельга было адарваць яго ад любімага занятку.

Жонка яго Агата Аляксееўна таксама выдатна іграе на мандаліне. Многімі інструментамі валодае і іх дачка Зіна. Асабліва захапляецца яна ігрой на баяне, акардэоне. Зіна замужам, жыве ў суседняй вёсцы. Да пары ёй муж, такі ж сціплы, працавіты калгаснік. У вольную часіну яны ўдваіх бяруць інструменты, і іх хата, як і хата бацькоў, дзядоў і прадзедаў, напаўняецца музыкай.

У сям'і Піскуновічаў ёсць яшчэ адзін музыкант. Гэта ўнук Канстанціна Ігнатавіча—Лёня. Ён — школьнік. Добра ведае нотную грамату, цудоўна спявае, нядрэнна іграе на гітары і балалайцы.

— А мне, — уздыхнуў стары, — сёмы дзесятак ужо. Бывала, уся наша сям'я выступала на сцэне. Не адзін раз на аглядах мастацкай самадзейнасці бралі прызавыя месцы ў Глыбокім, Віцебску і іншых месцах. Не сядзіцца дома і цяпер...

...Залітая электрычным святлом зала Шарагаўскага сельскага клуба. Ідзе чарговая рэпетыцыя. Тут жа, са скрыпкай у руках і Канстанцін Ігнатавіч Піскуновіч. Гледзячы, з якой заўзятасцю ён іграе, як тэмпераментна водзіць смычком па струнах, як да яго парад прыслухоўваюцца аркестранты, думаеш, якую сілу дае чалавеку музыка... Сілу і асалоду. Мікалай Акуневіч, Уладзімір Гамзюк, браты Сяргей і Мікалай Пуцілы і многія іншыя аднавяскоўцы Піскуновіча таксама зачараваны ёю з дзяцінства.

І ў дні рэпетыцый у зале спяваюць цымбалы, іграюць акардэоны, баяны, скрыпкі, гітары і мандаліны. Аб новым, шчаслівым жыцці гучаць песні сельскіх музыкантаў.

М. БЕЛЬСКІ.

Глыбоцкі раён.

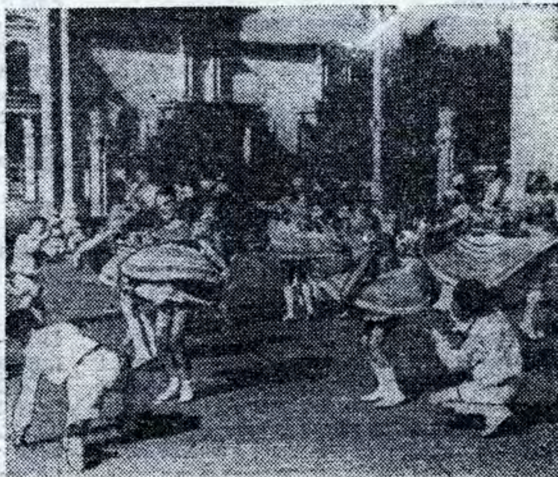
ШКОЛА імя М. БАГДАНОВІЧА

Урачыста прайшло ў рэспубліцы святкаванне 80-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча. Памяць выдатнага паэта была ўшанавана на шматлікіх літаратурных вечарах, у канцэртных залах, дзе чыталіся ягоныя творы, выконваліся песні, напісаныя на тэксты М. Багдановіча, урыўкі з оперы Ю. Семянякі «Зорка Венера», прысвечанай аўтару «Вянка».

Асаблівым святам сталася багдановічаўская гадавіна для жыхароў гарадского пасёлка Халопенічы, адкуль паходзяць продкі паэта. Пастановай Савета Міністраў рэспублікі агульнаадукацыйнай школе г. п. Халопенічы Мінскай вобласці прысвоена імя вялікага паэта.

У памяшканні Мінскай станцыі юных тэхнікаў экспануецца V рэспубліканская выстаўка работ юных фотааматараў, прысвечаная 50-годдзю Усесаюзнай піянерскай арганізацыі імя У. І. Леніна.

Некалькі здымкаў з гэтай выстаўкі мы прапануем чытачам: «Беларуская полька» Пеці Шыннарова, «Цяжкая задача» Мішы Волахава, «Раніца пачынаецца са світання» Валерыя Жаўлакова, «Снег» Ігара Краўца, «Пасварыліся» Генрыха Смольскага.

НА VII МІЖНАРОДНЫМ музычным кангрэсе, які праходзіў у канцы мінулага года ў Маскве, узнімаліся надзвычай важныя пытанні. «Музычныя культуры народаў свету. Традыцыя і сучаснасць» — так была вызначана тэма кангрэсу. Да гэтага часу ўсе мы (беларуская дэлегацыя ў складзе А. Багатырова, А. Ладыгінай, З. Мажэйкі, Л. Мухарынскай, Г. Цітовіча, Р. Шырмы) знаходзімся над уражаннем тых дзён. Некаторымі сваімі меркаваннямі аб пабачаным і пачутым мне хацелася б падзяліцца з чытачамі «Літаратуры і мастацтва».

Вялікую цікавасць выклікалі выступленні музыказнаўцаў з Азіі і Афрыкі. Прафесар Нараяна Менон, расказваючы аб старажытнай культуры Індыі, падкрэсліў, з аднаго боку, яе значнасць, маштабнасць, а з другога — самабытнасць, спецыфічнасць, адметнасць ад еўрапейскай. «Мяне прыгнятае пачуццё, — гаварыў Н. Менон, — што велізарныя масы еўрапейцаў і амерыканцаў, выхаваных на заходняй музыцы, лічаць яе нормай для музычнага мастацтва ў цэлым, а музыку нееўрапейскіх народаў разглядаюць як цікавую экзатычную забаўку, на якую можна іншы раз падзівіцца». Па сутнасці, гаворыць ён далей, «усяго толькі каля трэцяй часткі насельніцтва сучаснага свету вывучае, практыкуе і разумее еўрапейскую сістэму музыкі...» У сучаснай Афрыцы, Азіі ёсць мільёны людзей, якія маюць тонкія музычныя здольнасці. Трэба дапамагчы развіццю іх прыродных талентаў, не вырываючы іх з сацыяльнага асяроддзя і, галоўнае, не навязваючы ім чужых метадаў, «якія ненатуральным цяжарам лягуць на прыродныя схільнасці дзяцей».

Думкі Н. Менона развіў прафесар Дж. Нкеція (Гана). «Любы ізаляцыянізм — зло, — гаварыў Нкеція. — Трэба змагацца за культурную роўнасць. Кампазітары павінны ўзнавіць свае сувязі з гуманізмам народнай творчасці». «Наша краіна — нібы лабараторыя музычных пошукаў і знаходак. Прыязджайце ў Афрыку!», — закончыў ён.

Але тэма нацыянальнай своеасаблівасці, самабытнасці творчасці і яе найглыбейшых сувязей з музычнай фальклорнай глебай хвалюе не толькі людзей «трэцяга свету».

Вельмі пранікнёна і пераканаўча прагучала гэта тэма ў выступленнях нашага дэлегата А. Багатырова, дэлегата Арменіі Э. Мірзаяна, дэлегата Эстоніі В. Торміса. «На працягу некалькіх стагоддзяў мы заставаліся нібы ўбаку ад агульнаеўрапейскай традыцыі, — сказаў В. Торміс. — Цяпер, калі мы хочам адрадзіць сапраўдны эстонскі фальклор, то ён для нас гучыць своеасаблівай экзотыкай. Хачу папярэдзіць іншыя народы ад падобнай небяспекі».

Сцвярджэнне гэтае магло б здацца вельмі сумным, калі б яго не абвяргала творчасць эстонскіх кампазітараў, у прыватнасці, музыка самога В. Торміса. Выкананыя Талінскім камерным хорам тры часткі з цыкла «Песні Іванава дня» зрабілі выдатнае ўражанне. Гэта вельмі свежая, аптымістычная, гарманічна ўраўнаважаная музыка, прывабная сваёй самабытнай прыгажосцю. І калі па майстэрстве ўвасаблення задумы маладзейшыя аўтары (Т. Кійласпеа — студэнт кансерваторыі) яшчэ адстаюць ад сталага мастака В. Торміса, то накіраванне пошуку і стыль мастацкіх знаходак у іх відавочна аднародны.

РОЗДУМ ПАСЛЯ КАНГРЭСУ

П. МУХАРЫНСКАЯ

Так, музыка — і народная і прафесійная, кампазітарская — таксама ўдзельнічала ў спрэчках, праз якія ўдзельнікі кангрэсу прыйшлі да многіх агульных заключэнняў. У прыватнасці, да выдатнага рашэння пачаць калектыўнае шматгадовае выданне «Гісторыя развіцця музычных культур свету».

Але перш мне хочацца ўсё ж расказаць аб сутнасці спрэчак. Як павінны развівацца музычныя культуры, як выхоўваць моладзь? Вельмі характэрна рэзкае, нават бурнае сутыкненне думак па гэтым пытанні ў рабоце секцыі, якая займалася праблемамі музычнага выхавання. Тут былі заслуханы выступленні Д. Кабалеўскага (у сувязі з хваробай кампазітара — у магнітафонным запісе), В. Пратапопава, А. Лемана, І. Беларуца, А. Багатырова, Л. Карагічовай, Г. Ліцінскага, А. Рудневай і інш. Здавалася, у карысць народнасці і рэалізму былі прыведзены пераканаўчыя доказы.

Аднак пасля выступлення А. Багатырова заходнегерманскі кампазітар Эгон Краўс палічыў сябе вельмі абражаным. «Я не разумею, — сказаў Краўс, — дзе я знаходжуся? У мяне такое ўражанне, нібы я трапіў у атмасферу змовы — змовы супраць авангардызму!»

Так хваравіта закрануў гэтага абаронцу мадэрнізму і ўсялякіх іншых «ізмаў» заклік да выхавання моладзі ў традыцыях любві і павагі да народнай песні. Адпор гэтым снабісцкім настроям, прадузятым адмоўным адносінам да народнай песні даў румынскі кампазітар і музычны дзеяч Гіркаяшу, які падхапіў на ляту кінуты мяч праціўніка: «Так,— сказаў ён, — вы трапілі ў атмасферу змовы, але толькі не «змовы супраць авангардызму», а змовы супраць дрэннай музыкі!» Гэта першае сутыкненне на пасяджэнні секцыі мела свой працяг тады, калі студэнты харавога аддзялення інстытута імя Гнесіных паказалі на пасяджэнні рускія народныя працяжныя песні ў своеасаблівай і паўімправізаванай старадаўняй манеры, якая ўзнаўляла рускую народную падгалосачную поліфанічную традыцыю.

— Цяпер я разумею, чаму вы так гаворыце пра свой фальклор, я вам зайздрошчу! — сказаў Э. Краўс. — Але што рабіць мастаку краіны, дзе няма такога разнастайнага і маляўнічага фальклору? Я магу паручыцца: у нас у Германіі музычны фальклор даўно вычарпаў сябе, у нашым фальклоры няма тых творчых элементаў, якія маглі б даць плён у спалучэнні з фантазіяй кампазітара!..

Міжволі думаецца: а чаму ён не ўспомніў Карла Орфа?! І няўжо не зразумеў кампазітар Э. Краўс, што музычная творчасць народа існуе ўсюды, трэба толькі ўмець яе знаходзіць?

Так! Музыка была паўнапраўнай удзельніцай «вялікай размовы», якую мы вялі з музыкантамі свету. Якой высакароднасцю дыхалі паказаныя на канцэртах XIII квартэт Д. Шастаковіча, «Патэтычная араторыя» Г. Свірыдава на словы У. Маякоўскага і яго ж дванаццацігалосы мужчынскі хор а капэла «Душа сумуе па нябёсах» на словы С. Ясеніна! Асабліва выразна адпавядалі тэматыцы кангрэсу канцэрты з твораў кампазітараў і народнай творчасці братніх рэспублік СССР.

Творы кампазітараў Каўказа і Сярэдняй Азіі (Фікрэта Амірава, Атара Тактакішвілі, Шырвані Чалаева і іншых) прагучалі як яркія прыклады творчага выкарыстання фальклору. Партыю для голасу ў «Сямі лакскіх народных песнях» выканаў сам аўтар Шырвані Чалаеў. Гэта была сапраўдная стыхія, і іншы раз здавалася, што кожная з гэтых песень нараджаецца і свабодна выліваецца з вуснаў спевака менавіта зараз, у момант выканання на канцэрце.

Незабыўнае ўражанне пакінулі два канцэрты музыкі народаў СССР, мэтай якіх было знаёмства з фальклорам братніх народаў у найбольш «чыстым» выглядзе.

Музыказнаўцы - фалькларысты «вывозілі» на кангрэс выбраныя імі ў час экспедыцыйных паездак і ўважлівага стацыянарнага вывучэння песенныя калектывы, танцавальныя групы і групы інструменталістаў. Іншы раз гэта былі сямейна-таварыскія ансамблі, якія ўзніклі стыхійна. Іншы раз — сталыя калгасныя калектывы са сваімі традыцыямі.

Глыбокае задавальненне далі слухачам эстонскія песенніцы (вакальны ансамбль эстонцаў-сету Пячорскага раёна Пскоўскай вобласці), «адкрытыя» Удо Колькам. Колькі ў іх суровай стрыманасці, сапраўднага пачуцця! Вельмі блізкі да іх па дзівоснай прастаце і жаночы ансамбль вёскі Чарнышы Комі АССР, які выконваў на куімчыпсанах (своеасаблівых флейтах) танцавальны наігрыш.

Два зусім розныя калектывы прывёз на агляд В. Шчураў. З поўначы — народны хор горада Мезень, з поўдня — сялянскі хор сяла Афанасеўка Белгарадскай вобласці. Афанасеўцы трымалі сябе на падмостках гэтак жа спакойна і натуральна, як у сябе «на вуліцы», нібы сабраліся, каб сваім маладзецтвам павесяліць сяброў і суседзяў. Асабліва прыгожыя ў іх вясельная танцавальная, карагодная «Дзеўка па садзе хадзіла», прыпеўкі пад жалейку. «Важак» Яфім Сапёлкін вядзе іх за сабой і ў рытме рухаў і ў гукавым ладзе.

Дзівосным па выразнасці было «гарлавое спяванне» тувінскага чабана Оаржака Хунаштаар-аола з саўгаса Алдан-Маадыр, які дасканала валодае «сольным шматгалоссем». Уразіла развітае харавое поліфанічнае мастацтва аджарскіх народных спевакоў. Мужчынскі ансамбль вёскі Цхаўроха Кабулецкага раёна выканаў найскладанейшыя «крыманчулі» з надзвычайнай лёгкасцю, свабодай, гумарам. Пакарыў публіку калектыў інструменталістаў Гуцульшчыны, паказаны іх «куратарам» І. Мацыеўскім. Асабліва запомніўся слухачам заключны нумар іх праграмы — сыграная на скрыпцы (і адначасова расказаная) гумарыстычная бытавая казка пра аматара «хадзіць у госці да чужой жонкі». Па сутнасці, паказ асобных эпізодаў расказа на інструменце далёка перарастаў задачы «ілюстрацыі» і нагадваў праграмную п'есу, якая выконваецца віртуозам-салістам. Па жывасці і рэалістычнасці музычнага паказу гэта проста цуд.

Выдатны і літоўскі этнаграфічны ансамбль пад кіраўніцтвам Павіласа Матайціса. Гэта амаль прафесійны ансамбль, які ўзнаўляе этнаграфічную традыцыю на аснове глыбокага яе вывучэння. Нечым няўлоўным ансамбль гэты нагадвае мне нашы беларускія калектывы. І пра іх, як і пра нашых палескіх выканаўцаў, можна было б сказаць словамі праграмы «Канцэрта народаў»: «Вялікай эканоміяй выяўленчых сродкаў і гранічнай адточанасцю формы вызначаецца іх песеннае мастацтва». Так, менавіта «вялікай адточанасцю формы». І яшчэ, дадала б я, нейкай дзівоснай ціпласцю, мяккім лірызмам, якія ўласцівы і тым і другім.

Беларусь была прадстаўлена на гэты раз Гомельшчынай (двума ансамблямі Лельчыцкага раёна — Тонежскім і Букчанскім) і Брэстчынай —сялянскім вакальным ансамблем вёскі Клетная Пінскага раёна. З'яўленне іх на сусветным форуме, вядома ж, не было б магчымым, калі б не велізарная работа музыказнаўцы-фалькларыста З. Мажэйкі, этнаграфічных канцэртаў гэтых хораў у Мінску, паказаў палескіх спевакоў па Беларускім і Усесаюзным тэлебачанні. Нашы сельскія аматары выступілі паспяхова, вельмі роўна і ўвесь час былі, як кажуць, «у форме». І лірычная «Ой, пайду я цёмным лесам», у якой лідзіраваў і запяваў карыфей тонежскіх спевакоў Сцяпан Дубейка, і працяжная «Салавей, салавей», якая дала магчымасць раскрыцца абаяльнаму дараванню Фаіны Алесіч з вёскі Букча, і хрэсбінная «Ой, кумухна да галубухна» клятнянцаў з Аляксандрам Каранчук на чале — усё прагучала выдатна. У другім канцэрце спявачкам была дадзена магчымасць паказаць хоць бы па адной жніўнай песні. У тонежцаў запяваламі былі Ганна Вянгура і Хрысціна Дарашэвіч; у букчанцаў — Фаіна Алесіч; у клятнянцаў— Вольга Вакульчык. Яны выканалі свае песні з сапраўдным артыстызмам і цудоўным майстэрствам.

Поспех народных спевакоў з поўным правам маглі падзяліць іх «куратары» - музыказнаўцы — Э. Аляксееў, У. Кольк, І. Мацыеўскі, З. Мажэйка, М. Дрынеўскі і, нарэшце, старшыня фальклорнай камісіі Саюза кампазітараў СССР В. Шчураў. Прэзідэнт Міжнароднага музычнага савета, славуты скрыпач Іегудзі Менухін, падводзячы вынікі вялікай размовы, гаварыў: «Мы не павінны меркаваць, быццам усялякае пісьмовае музычнае мастацтва вышэй беспісьмовага. Наадварот. Усе самыя высокія творы вялікага мастацтва выраслі на глебе фальклору... Трэба стварыць міжнародны гукавы архіў фальклору».

...КАНГРЭС даўно скончыўся. Але думкі, якія былі выказаны на ім, будуць яшчэ доўга хваляваць музыкантаў розных краін, дапамогуць ім шукаць шляхі збліжэння розных музычных культур, узбагачэння прафесійнай музыкі з фальклорных крыніц.

Паэтычная ПАВЕРКА

Вольга ІПАТАВА

КІРГІЗІЯ

Я сасню цябе, я сасню
Арыкаў сінюю глыбіню,
Бавоўны белую гарачыню...

Прахалоду блакітных гор,
Рэха дальняе наўздагон,
Радзіму бацькі майго...

Што клікне часамі мяне
Кіргізскаю песняй у сне,
Сонечнай грывай мільгне...

Буйнасць макаў у шызай траве,
Дзе прытульна тваёй галаве,
Дзе даўжэй чалавечы век...

●

Задоўга не раблюся я
дарослай,
Ва ўсіх учынках холадна-
цвярозай.
І мая шчодрасць, розумам не
ўзважаная,
Магчыма, стала для цябе не
важная.

Якое невыноснае чаканне
Твайго ліста, твайго званка,
дыхання!

Дрыжу на ветры злосным да
камля,
А ногі ціха грэе мне зямля...

●

Дрэва здрыганулася ад ветру,
І ніхто — ні людзі, ні зямля —
Не пачулі—празвінеў ў
паветры
Ліст кляновы ціхай нотай «ля».

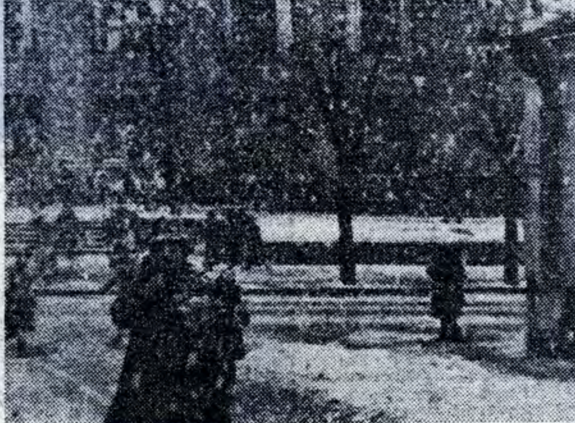
Ледзь зямлі крануўся —
і пячаткай
Бот яго прыціснуў незнарок.
Растаптаў сімфоніі пачатак
Раўнадушны крок...

●

У чалавека такая прага да
шчасця,
Няўтольная прага такая...
Ваганні бясконца ў душы ён
грувасціць,
І нечага ўпотай чакае.

Калі ж ён зловіць хвіліну тую,
Хвіліну дрыготкую шчасця —
Усё узважыць — і мо'
пашкадуе
Галаву за яе пакласці...

З пошты ЛіМа

А ЧАМУ Б І НЕ?..

Той, хто хоць раз праязджаў па дарозе з Мінска на Нарач, памятае, вядома, гэтыя месцы. Шаша праходзіць Мядзель і абгінае люстраную роўнядзь Мястра—аднаго са шматлікіх азёраў Нарачанскага краю. Злева ад дарогі на высокім узгорку застаецца група векавых дрэў, над якой узвышаецца купал, увенчаны прыгожай вежкай. Многія праязджаюць міма—няма часу. Ды і наогул, ці мала ў дарозе новага—усюды не спынішся. А між тым стары парк хавае сярод сваіх дрэў адзін з вельмі цікавых архітэктурных помнікаў Беларусі.

У 1754 годзе ўладальнік Мядзеля тых часоў Антон Кошыц пабудаваў тут мураваны касцёл і манастыр. Выдатны белы будынак храма і дагэтуль стаіць над возерам, а ад манастырскіх пабудоў засталіся толькі невялікі двухпавярховы жылы домік, ды невялічкая сціплая двух'ярусная званічка.

Мядзельскі храм па сваёй аб'ёмнапрасторавай кампазіцыі далёкі ад агульнавядомых узораў культавага будаўніцтва тых часоў. Ён нагадвае пабудовы эпохі Адраджэння. Сіметрычны, квадратны ў плане, ён увенчан васьмівугольным барабанам з купалам—матыў уласцівы Рэнесансу. А ў аддзелцы фасадаў і, асабліва, інтэр'ераў выявіўся ўплыў вядучага мастацкага напрамку сярэдзіны XVIII стагоддзя—ракако (позняга барока). Разарваныя карнізы франтонаў, разнастайнасць вокнаў са складанымі рамамі, ляпныя аздобы, балкон на трэцім ярусе галоўнага фасада з тонка прарысаванай агарожай—характэрныя рысы і прыёмы гэтага стылю. Калоны карынфскага ордэра, якія адыгрываюць, па сутнасці, ролю пілястр, адарваны ад сцен і кідаюць на іх глыбокія цені, што яшчэ больш узмацняе ўражанне ад фасадаў.

Цэнтрам будынка з'яўляецца перакрытая купалам круглая зала. Сцены яе апрацаваны пілястрамі і складанымі карнізамі. Другі ярус мае балкон са складанай канфігурацыяй у плане і нішы, упрыгожаныя ляпнымі ракавінамі. Захаваліся звесткі аб тым, што раней храм унутры быў распісаны.

А побач з цэнтральным будынкам ансамбля стаяць простыя як па вонкавым выглядзе, так і па сваёй планіроўцы званіца і невялікі двухпавярховы дом свяшчэнніка. Яны высунуты на пярэдні план і аб'ядноўваліся калісьці агарожай з шырокімі варотамі. Паасобна яны, бадай, нічога асаблівага і не ўяўляюць, але ў ансамблі дарэчы, бо падкрэсліваюць пышнасць барочнай архітэктуры, дапамагаюць убачыць хараство і прыгажосць дэталяў.

І міжвольна ўзнікае пытанне, а чаму б не выкарыстаць гэтыя будынкі, гэты кавалачак самой гісторыі, больш рацыянальна, больш мудра. Бо склад мясцовага аддзялення «Сельгастэхнікі»—гэта, бадай, не лепшае для будынкаў, якія нават толькі сваімі архітэктурнымі вартасцямі могуць прывабіць многіх турыстаў. Комплекс у Мядзелі размешчаны ў прыгожым месцы паблізу ажыўленай магістралі Нарач—Мінск. З году ў год сюды прыязджае ўсё больш адпачываючых. Таму, відаць, будзе разумным выкарыстаць гэты выдатны комплекс, як прадпрыемства абслугоўвання, рэстаран, гасцініцу, або нават канцэртную залу... А чаму б і не?..

С. СЕРГАЧОЎ,
архітэктар.

АКНО У ТВОРЧУЮ ЛАБАРАТОРЫЮ

В. БУРАН

УРОКІ МАЙСТРА

ДА ВЫХАДУ Ў СВЕТ ЧАТЫРОХТОМНАГА ЗБОРУ ТВОРАЎ А. КУЛАКОЎСКАГА

У СВАІХ меркаваннях аб літаратуры крытыка адчувае патрэбу вяртацца час ад часу да вытокаў, паўторнага асэнсавання творчасці пісьменнікаў, грамадскіх і літаратурных з'яў. На пэўнай гістарычнай адлегласці лепш праглядаецца перспектыва, адсейваецца дробнае і кан'юнктурнае, выразней праступае галоўнае.

Творчасць Аляксея Кулакоўскага, аб якой пойдзе размова ў гэтым артыкуле, пачалася адразу пасля вайны і з тае пары нязменна выклікае жывую цікавасць чытача і літаратурнай грамадскасці. Яна развіваецца ў агульным рэчышчы беларускай савецкай прозы, выразна адлюстроўваючы яе ідэйна-мастацкія пошукі.

Старэйшае пакаленне сучаснікаў памятае, з якім уздымам патрыятычных пачуццяў і з якой велізарнай радасцю сустрэлі савецкія людзі вестку аб перамозе над фашысцкай Германіяй. Яна не толькі пацвердзіла нашу веру ў неадольнасць дабра і праўды, абудзіўшы светлыя мары аб будучым, але і абвастрыла пачуццё перажытага, раскрыла глыбінны сэнс усенароднага гераізму і ўсенародных ахвяр. Тэмы вайны і аднаўлення сталі галоўнымі ў беларускай літаратуры пасляваенных гадоў, а цэнтральнымі героямі яе—учарашнія воіны і партызаны, якія вярнуліся да мірнай стваральнай працы.

Натуральна, што А. Кулакоўскі—у 1945 годзе яшчэ невядомы аўтар, афіцэр-франтавік, які сам толькі што дэмабілізаваўся і ўвесь аддаўся журналісцкай і літаратурнай працы,—не мог прайсці міма гэтай тэмы: вельмі блізкім і знаёмым было яму гэтае пачуццё акрыленасці, вяртання ў мірнае жыццё. І вось у друку паяўляюцца апавяданні «Стары млын», «Мікіта Мінавіч», якія разам з іншымі творамі пісьменніка склалі яго першую кніжку «Сад» (1947 г.).

Калі перачытваеш апавяданні гэтага зборніка зараз (імі адкрываецца першы том збору твораў), вельмі выразна і непасрэдна адчуваеш эмацыянальную атмасферу першых пасляваенных год, думкі, перажыванні і настрой народа-пераможцы. Маладому пісьменніку ўдалося тое, чаго не заўсёды дамагаецца нават вопытны аўтар,—раскрыць вобраз часу ў яго тыповых праявах. І якраз у гэтым сакрэт ідэйна-эстэтычнай трываласці ранніх апавяданняў А. Кулакоўскага. З другога боку, А. Кулакоўскі літаральна з першых твораў напаткаў «свайго» героя і здолеў паказаць яго ярка, па-мастацку пераканальна, цікава.

Гэтага героя пісьменніку не трэба было шукаць дзесьці на старане—варта было прыглядзецца да сваіх землякоў-старобінцаў. Іх, адчуваецца, аўтар ведаў з дзяцінства, але толькі пасля вайны па-сапраўднаму спазнаў, зразумеў і ацаніў. Вайна нібы «перапісала» іх жыццё нанава, надаўшы больш увагі таму, што адпавядала ўнутранай сутнасці іх характараў,—гераізму, самаадданасці, бескарыслівай любві да роднай зямлі.

Чытач памятае Мікіту Мінавіча—пажылага селяніна, усё жыццё якога прайшло ў турботах і нягодах (апавяданне «Мікіта Мінавіч»). Пяць разоў гарэла яго хата, апошні раз—у вайну. Але стары не апусціў рук. «З прыходам нашых як узяў сякеру, дык і не выпускаю,—расказвае ён салдату-земляку.—Вунь, злізалася ўся... Паставілі новы кароўнік, клець, гумно для спажывы зрабілі новае, а то памагаў будаваць людзям. Я, лічы, адзін, мне што, а ў людзей дзеці...» Працавітасць, бескарыслівасць, прыродны гуманізм, спагада да чужой бяды—вось што вылучае Мікіту Мінавіча.

А вось глуханямы Павел Куцула—былы парабак, бабыль, якога ў вёсцы крыху чужаліся і пабойваліся за звычайную для яго замкнёнасць і знешнюю суровасць (апавяданне «Нямко»). Вызначаўся ён працаздольнасцю, умельствам рабіць розныя рэчы і яшчэ—сілай. Нехта быццам нават бачыў, як Нямко—так звычайна звалі Паўла аднавяскоўцы—у гневе зваліў з ног жарабка. Але мала хто ведаў, як па-свойму тонка адчувае ён прыроду, якое спагадлівае ў яго сэрца, якая шчырая любоў у яго да ўсяго жывога. Калі арганізаваўся калгас, Нямко быў прызначаны конюхам і так упадабаў сваю работу, так звыкся з конь-мі, што нават не начаваў дома. У час фашысцкай навалы Нямко труціць палеткі і нішчыць агнём спелую збажыну, каб дабро не дасталося ворагу, перадаў партызанам коней, з якімі хаваўся да глыбокай восені ў лесе. Калі ж нямецкі афіцэр зняважыў яго, Нямко ўдарам кулака аглушыў таго насмерць і сам пайшоў на смерць, не пажадаўшы, каб за яго ўчынак адказваў перад немцамі нехта з аднасяльчан...

Сапраўдным патрыётам, чалавекам мужнага сэрца паўстае перад чытачом і Грысь Вячэра—пчаляр у мірны час і памочнік партызан у ваеннае ліхалецце (апавяданне «Шляхамі жыцця»). Аднойчы нямецкі паслугач прывёў да яго карнікаў з загадам пераправіць іх за раку, гэта значыць—дапамагчы блакіраваць і знішчыць партызан. Вячэра пасадзіў здрадніка і некалькі гітлераўцаў у лодку і, адплыўшы ад берагу, утапіў, перакуліўшы пласкадонку...

Цэнтральным героем твораў А. Кулакоўскага з'яўляецца чалавек працы, просты і вялікі адначасна. Ён просты, але не просценькі, не шэры. І калі сёння мы адзначаем, што лепшыя творы А. Кулакоўскага, нягледзячы на свой паважны «ўзрост», захоўваюць свежасць, эстэтычную асалоду першаадкрыццяў, дык сакрэт гэтага трэба шукаць, думаецца, перш за ўсё ў створаных ім людскіх характарах, у яго прыхільнасці да паэтызацыі будняў працоўнага чалавека, ва ўвазе да народнага побыту, у ягонай вобразнай, сакавітай народнай мове. Пісьменнік вельмі любіць сваіх герояў — людзей працы. І ў гэтым таксама адзін з«сакрэтаў» эстэтычнай трываласці большасці яго твораў.

Праз усю творчасць празаіка, пачынаючы з апавядання «Кульгавы Пракоп», праходзяць вобразы майстроў якой-небудзь справы, народных умельцаў, людзей, бясконца ўлюбёных у жыццё, прыроду,—праходзяць як жывыя сведкі таленавітасці народа, як носьбіты працоўнай народнай мудрасці. Часам захапленне пісьменніка такімі самабытнымі характарамі настолькі вялікае, што, жадаючы расказаць пра іх, ён ідзе на парушэнне кампазіцыйнай стройнасці твора, як у аповесці «Тут я жыву», дзе вельмі каларытна, але неяк абасоблена выпісаны дзед Талімон, былы пастух, і каваль дзядзька Алесь. Але, зразумела, пісьменніцкая павага і любоў да чалавека выяўляецца не толькі ў стварэнні станоўчых характараў з рэзка акрэсленай чалавечай індывідуальнасцю. Яны і ў тым, да якіх гуманістычных вывадаў падводзіць чытача аўтар, якія бакі народнага жыцця прыцягваюць увагу пісьменніка, з якой дакладнасцю і заміласаванасцю раскрываецца людское асяроддзе, звычаі, побыт, яны і ў адборы дэталяў, і ў інтанацыі твораў.

Вядома, у сапраўднага пісьменніка любоў да чалавека не можа быць дэкларацыйнай ці самамэтнай. Шчырасць яе правяраецца тым, якія пачуцці абуджае яна ў сэрцы чытача. У гэтых адносінах творы А. Кулакоўскага працягваюць гуманістычныя традыцыі савецкай літаратуры, якая лічыць выхаванне чалавека высокіх маральных якасцей сваім найпершым абавязкам. У гэтым бясспрэчнае ідэйна-выхаваўчае значэнне творчасці пісьменніка.

А. Кулакоўскі прыйшоў у літаратуру як летапісец сучаснасці. Большасць яго твораў пра тое, што адбываецца на нашых вачах, аб фармаванні чалавека новага светапогляду, аб зменах у жыцці і псіхалогіі.

Неабходнасць увасабляць у творах сённяшні дзень дае пэўную перавагу і самому Кулакоўскаму. Ён часта выступае як першаадкрывальнік новых характараў, тэм, з'яў жыцця (пры ўсім тым, вядома, што сам па сабе зварот пісьменніка да сучаснасці яшчэ нічога не значыць: каб адкрыць нешта новае, заўважыць тыповае, значнае, трэба мець перш за ўсё талент).

У гэтай сувязі прыгадваецца апавяданне «Сад»—адно з лепшых ранніх апавяданняў пісьменніка. Знамянальнае яно ўжо тым, што яшчэ ў тыя гады, калі пра цяжкасці ў сельскай гаспадарцы не прынята было гаварыць адкрыта, тут зроблена спроба паглядзець праўдзе ў вочы, паказаць два тыпы калгаснікаў—дэмабілізаванага франтавіка, садавода Несцера, душа якога збалелася па працы і людзях, што жывуць у нястачы, і калгаснага рахункавода Сеўрука, які спекулюе на пасляваенных цяжкасцях.

Можна прыгадаць і іншыя творы А. Кулакоўскага, у якіх ён выступае ў ролі першапраходчыка, ратая цаліны: «Гартаванне»—аповесць пра будаўнікоў і рабочых Мінскага трактарнага завода, «Нявестка»—твор, у якім Кулакоўскі адным з першых пасля XX з'езда партыі зірнуў на жыццё вёскі больш рэалістычна, паказаў тое добрае, што прыйшло ў вёску дзякуючы захадам партыі, накіраваным на пераадоленне адставання сельскай гаспадаркі, і тое заганнае, што нараджалася адміністрацыйна-бюракра-

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

І РАЗВІЦЦЁ, І АБНАЎЛЕННЕ...

ВАСІЛЮ ПАЛІЙЧУКУ — 50 ГАДОЎ

Здаецца, зусім нядаўна пра скульптараў Андрэя Засціцкага, Паўла Белавусава, Сяргея Адашкевіча, Васіля Палійчука ўпаміналі ў артыкулах пад рубрыкай «Творчасць маладых». А сёння яны — тое самае «сярэдняе пакаленне», якое працуе надзвычай актыўна. Вось і Васіль Уладзіміравіч Палійчук — ужо юбіляр. За плячыма — пяцьдзесят. З іх дваццаць пяць аддадзена творчасці. Было б аддадзена больш, калі б не вайна.

Ён мяркуе, што яшчэ не сказаў самага запаветнага. Ажыццёўлена далёка не ўсё з задуманага. Адным словам, ён не адчувае сябе юбілярам.

Але рух часу, незалежна ад волі людзей, расстаўляе вехі на іх жыццёвым шляху, не-не ды і прымушае азірнуцца назад хоць бы для таго, каб больш ясна ўсвядоміць перспектыву. І Палійчуку ёсць на што азірнуцца, як бы сціпла ён сам ні ацэньваў свае заслугі. Лепшыя яго работы нясуць сваю высакародную службу ў музеях, выставачных павільёнах, інтэр'ерах і экстэр'ерах, рэпрадуцыруюцца ў выданнях па беларускім мастацтве.

Творчасцю таго пакалення скульптараў, да якога належыць і Васіль Палійчук, характарызуецца этап у развіцці беларускай скульптуры. Гэтае пакаленне прыйшло ў мастацтва ў першыя пасляваенныя гады з іх цяжкасцямі і дасягненнямі. На долю дэмабілізаваных воінаў выпалі ганаровыя і адказныя задачы — спрыяць аднаўленню разбуранага вайною, уславіць ваенны і працоўны подзвіг народа, які атрымаў перамогу над ненавісным ворагам. Сведчанні гэтых скульптараў аб тым часе і людзях вельмі каштоўныя. Бо гэта сведчанні відавочцаў і ўдзельнікаў падзей. Без уліку створанага імі гісторыя скульптуры цяпер выглядала б вельмі няпоўнай.

Канечне, першыя крокі моладзі ў мастацтва былі цяжкія. Развіваць прафесійныя навыкі, набываць творчы вопыт даводзілася на хаду. Ды абсталяваных майстэрняў не было. Таму асаблівае значэнне для кожнага з іх набыла падтрымка і дапамога старэйшых калег.

Для Васіля Палійчука, які дагэтуль жыў на Украіне, работа ў Беларусі мае значэнне і ў асабістым плане: ён вярнуўся на зямлю, з якой выйшаў яго прадзед.

Васіль Палійчук працуе над станковай і манументальнай кампазіцыяй, над партрэтам і ў анімалістычным жанры. Да якой бы тэмы ні звяртаўся, творчыя пошукі пастаянна арыентаваны на грамадска-важныя, актуальныя тэмы. Гэта відаць і ў самых першых творах, такіх, як работы па афармленні архітэктурных збудаванняў на Прывакзальнай плошчы, будынка Суворааўскага вучылішча, як станковыя кампазіцыі «Паранены воін», «На допыце. 1905 год», партрэты правадыроў. Гэта відаць і ў нядаўніх, пакуль яшчэ незавершаных работах скульптара на тэмы аб партызанскім руху, доблесці воінаў Савецкай Арміі.

Разнастайнасць творчых інтарэсаў скульптара шчасліва спалучаецца з пастаянным развіццём, абнаўленнем творчай манеры. Ад дэталёвага ўзнаўлення натуры ў работах «Абаронцы Брэсцкай крэпасці», «Патрабуем міру» і іншых ён паступова ішоў да ўсё большага абагульнення («Маці партызан», помнік Алене Колесавай), не адступаючы, аднак, ад прадметнасці адлюстравання, не пераступаючы мяжы рэалістычнай умоўнасці. І толькі ў самых апошніх творах — «Клятве», партрэце абаронцы Брэсцкай крэпасці Наганава і некаторых іншых сталі адчувацца рысы некаторай стылізацыі. І ўсё ж яна не набывае самадаўлеючага значэння.

Аднафігурная і шматфігурная кампазіцыя займаюць самае віднае месца ў яго творчасці, калі зыходзіць з колькасці. Выкарыстоўваючы сюжэт, скульптар імкнецца як мага больш поўна расказаць аб падзеі і як бы ўцягнуць у яе глядача. Праўдзівая абмалёўка знешнасці людзей і месца дзеяння заўсёды памагае гэтаму. Большасць такіх работ Васіль Палійчук выконвае ў невялікіх памерах.

Але вось, рыхтуючыся да адной з апошніх выставак, ён задумаў ажыц-

тычнай адвольнасцю, няўвагай да патрэб працоўнага чалавека; шэраг апавяданняў і аповесцей пра беларускіх шахцёраў, рабочых новабудоўляў, пра сучасную беларускую вёску, якую закрануў незваротны працэс урбанізацыі. А такія характары, як Труцікаў, Сакольны, Ладуцька, Чумак, Дзюбка з дылогіі «Расстаёмся ненадоўга» і «Сустрэчы на ростанях», Даніла і Шандыбовіч з аповесці «Нявестка», Нікадым Буза з апавядання «Кватаранты», той жа Сяўрук з апавядання «Сад», Мокрут з «Дабрасельцаў»,—хіба яны не ўзбагачаюць беларускую прозу, не нясуць на сабе адбітак навізны?

Перачытваючы творы А. Кулакоўскага зноў і зноў, лепш разумееш, у чым іх трываласць і сіла—у вернасці жыццёвай праўдзе, моцнай прывязанасці да канкрэтнага жыццёвага факта.

Здаралася, А. Кулакоўскага папракалі за «натуралізм», «празмерную прывязанасць да факта», пасіўнасць ці адсутнасць «абагульняючай думкі» і г. д. Тым не менш засталіся жыць і робяць добрую справу менавіта творы, напісаныя па закліку сэрца, па гарачых слядах падзей, замешаныя і пабудаваныя на нявыдуманых жыццёвых фактах. З пэўнай агаворкай гэта тычыцца і аповесці «Дабрасельцы», у якой, на думку некаторых крытыкаў гэтага твора, пісьменнік вельмі згусціў фарбы, не захаваў сумнавядомых «прапорцый». Калі ўжо гаварыць пра недахопы гэтай аповесці, дык яны не ў тым, што тут «пад адзін «дах» нагрувашчана занадта многа фактаў адной і той жа афарбоўкі—негатыўных», як сцвярджае І. Шамякін у прадмове да збору твораў, а ў тым, што пісьменнік не зірнуў у глыб гэтых фактаў, не асэнсаваў іх у шырокім грамадска-сацыяльным плане. Калі б гэта было зроблена, тады больш выразна праявіліся б і тыя тэндэнцыі, што прывялі ў аповесці да перамогі дабра над злом.

Вопыт буйных пісьменнікаў тым каштоўны, што ён павучальны ў кожным выпадку—і тады, калі пісьменніку спадарожнічае поспех, і тады, калі яго напаткае няўдача. Слабым месцам творчага метаду А. Кулакоўскага з'яўляецца, на наш погляд, прыглушанасць у ім аналітычнага пачатку. У сваіх творах Кулакоўскі адштурхоўваецца ад непасрэднага эмацыянальнага ўспрымання рэчаіснасці, і ў залежнасці ад таго, якія факты і карціны жыцця трапілі ў поле зроку ці былі адабраны з «запасніка» яго эмацыянальнай памяці, вызначаецца агульны каларыт твора. Эмоцый, відаць, не заўсёды дастаткова, каб напісаць добры твор.

Фармаванне А. Кулакоўскага як пісьменніка праходзіла, як вядома, у складаных умовах. Здаралася, у яго творах давалі знаць пра сябе недахопы, народжаныя «тэорыяй бесканфліктнасці», пад уплывам дагматычнай крытыкі пісьменнік часам збіваўся на ілюстрацыйнасць, адступаў ад уласцівага яго таленту кірунку. Аднак, да гонару Кулакоўскага, пачуццё сапраўднай мастацкасці, арыентацыя на праўду жыцця заўсёды бралі ў ім верх над літаратуршчынай, дагматычнымі канцэпцыямі.

Прырода мастацкай індывідуальнасці патрабуе вернасці яе творчым прынцыпам, няспыннага ўдасканалення майстэрства і развіцця таго лепшага, што закладзена ў гэтай індывідуальнасці. І якраз у тых творах, у якіх Кулакоўскі найбольш поўна рэалізуе ўнутраныя магчымасці свайго таленту, ён дасягае найбольшага поспеху, якраз гэтыя творы вызначаюцца мастацкай трываласцю.

Гэта ж бясспрэчна: беларускай прозе пашанцавала ў тым, што Кулакоўскі застаўся Кулакоўскім—пісьменнікам са сваім адметным творчым почыркам, сваім бачаннем свету, сваімі сімпатыямі і антыпатыямі, назіраннямі, перакананнямі і нават слабасцямі. Мабыць, мала каму з празаікаў даставалася ад літаратурных апекуноў і дарадчыкаў так, як Кулакоўскаму, за «традыцыйнасць формы», «бытапісальніцтва» і інш. Але вось выйшла аповесць «Нявестка», і ўсю творчасць пісьменніка як бы асвяціла новае святло. Выявілася, што быт—гэта тая стыхія, у якой аўтар адчувае сябе найбольш натуральна і вольна, што бытапісальніцтва і мастацкі паказ чалавека, яго псіхалогіі праз характэрныя падрабязнасці побыту (ісціна, якую проста няёмка паўтараць!)—не адно і тое ж. А. Кулакоўскі не капіруе быт, а пераасэнсоўвае яго адпаведным чынам, пераплаўляе ў новыя карціны шляхам адбору найбольш тыповага і змястоўнага. Побыт для яго—сродак і ўмова мастацкасці.

У дачыненні да нашай літаратуры аповесцю «Нявестка» А. Кулакоўскі, па сутнасці, адстояў аўтарытэт і паўнапраўнасць бытавой прозы, якую ў перыяд захаплення панарамнымі эпапеямі не вельмі шанавалі, пацвердзіў, услед за класікамі, магчымасць стварэння цікавых і змястоўных твораў на сучасным бытавым матэрыяле.

Між іншым, гэтую сваю прыхільнасць да бытавой мастацкай дэталі, да паказу чалавека ў звычайнай для яго будзённай стыхіі пісьменнік захоўвае ў нейкай меры нават у творах пра вайну («Расстаёмся ненадоўга», «Сустрэчы на ростанях», «Да ўсходу сонца»), дзе, здавалася б, больш дарэчы героіка-пафасны стыль.

Сабраныя разам творы А. Кулакоўскага—добрая школа майстэрства для маладых пісьменнікаў і навочнае сведчанне таго, што талент—гэта таксама праца. Нястомная, цяжкая, пакутлівая праца над словам, над сюжэтам, кампазіцыяй—літаральна над кожным мастацкім элементам твора. Не буду ўдавацца ў падрабязнасці гэтага пытання, паколькі яно заслугоўвае асобнага артыкула, а адзначу толькі адну асаблівасць мастацкага таленту А. Кулакоўскага, асабіста мне вельмі дарагую. Гэта ўменне пісьменніка да месца ўжыць гумар, сатыру, скрытую іронію, асабліва там, дзе паказваюцца адмоўныя бакі жыцця, негатыўныя персанажы. Звяртаючыся да такіх твораў, як «Сад», «Кватаранты», «Нявестка», «Дабрасельцы», раз-пораз задумваешся: ці не сатырычнымі характарамі, раскрытымі ў гэтых творах, забяспечаны ў значнай меры іх поспех у чытача? На жаль, у апошні час мы не адчуваем у яго, пісьменніка з такімі зайздроснымі патэнцыяльнымі магчымасцямі, ранейшага сатырычнага запалу, пяро А. Кулакоўскага як бы палагаднела.

Творчы шлях Аляксея Кулакоўскага ведае і ўздымы і спады. І, на жаль, не кожны твор гэтага пісьменніка «перакрывае» папярэднія, знаходзіцца на ўзроўні яго таленту. Гэта, відаць, усведамляе і сам пісьменнік і, вядома, не мірыцца з гэтым. Пошукі новай тэмы, новага слова, новых характараў, арганічнага зліцця эстэтычнага ідэалу з праўдай нашага часу, як пра тое сведчыць нядаўна надрукаваная новая аповесць пісьменніка «Дзе каму жыць», па-ранейшаму застаюцца важнай рысай яго пісьменніцкай натуры. І пакуль яны вядуцца, ад пісьменніка можна чакаць мастацкіх адкрыццяў, хвалюючых твораў пра нашага сучасніка—вялікага ў сваёй прастаце і простага ў сваёй веліччы.

«ЗЯЛЁНЫ АГЕНЬЧЫК»

...Твар шафёра, з якім я ехаў на таксі, здаваўся мне знаёмым. «Дзе ж я бачыў яго?» — стараўся я прыпомніць. І раптам... Латвійскі горад — курорт Ліепая, фестываль мастацкай самадзейнасці... Сярод многіх калектываў краіны быў там і самадзейны эстрадны аркестр мінскіх шафёраў таксі «Зялёны агеньчык».

Станіслаў Барынаў ужо некалькі год іграе ў гэтым аркестры.

Дваццаць сем чалавек — шафёры, дыспетчары, аператары, слесары-рамонтнікі — у вольны ад работы час прыходзяць на рэпетыцыі. Хто яны?

Валянціна Камепева, салістка. Гэта яна па тэлефоне прымае заказы на таксі. Валянціна працуе аператарам.

Віктар Рыжанкоў і Леанід Кудраўцаў, саксафаністы. Яны абодва выхоўваліся ў музычным узводзе ў арміі. Пасля звальнення ў запас пачалі працаваць на аўтакамбінаце. Былі слесарамі, потым закончылі аўташколу. І вось зараз — шафёры.

Дыспетчар, салістка аркестра Людміла Гаўрыча.

Самы старэйшы ў «Зялёным агеньчыку» — Дзмітрый Хмялюк. Многа падзяк атрымаў ён ад пасажыраў за высокую культуру абслугі. Увогуле, пра кожнага з удзельнікаў аркестра можна расказаць нямала цікавага.

Вось хаця б пра Станіслава Барынава. Прывёз ён аднойчы трох чалавек у аэрапорт. Усю дарогу гаварылі пра сустрэчу з былымі баявымі сябрамі, шкадавалі, што не ўсіх пабачылі. Калі пасажыры пайшлі і ён павярнуў на стаянку, убачыў на сядзенні невялікі пакет. Кінуўся ў памяшканне аэрапорта, але не знайшоў іх. Не дапамагла і аб'ява па радыё. А ў пакеце былі фатаграфіі гадоў вайны, сучасныя здымкі, рэпрадукцыя партызанскай газеты.

Шафёр таксі Дзмітрый Хмялюк.

Аркестр мінскіх шафёраў таксі «Зялёны агеньчык».

Аўтаэлектрык, гітарыст Уладзімір Шапавалаў.

Вадзіцель паехаў да гасцініцы «Юбілейная», адкуль вёз пасажыраў, паказаў здымкі адміністратару, але і яна не дапамагла. Пабываў у гэты дзень Барынаў ва ўсіх гасцініцах Мінска, у матэлі. Ніхто і там яго пасажыраў не ведаў. На наступны дзень завітаў Станіслаў у музей Айчыннай вайны. Хадзіў па залах, разглядаў здымкі. На адным з іх убачыў чалавека, які быў падобны на аднаго з нядаўніх пасажыраў. Супрацоўнік музея даў яго адрас. У гэты ж вечар хлапец названіў у Кіеў...

І яшчэ некалькі прозвішчаў. Шафёр Валянцін Кузняцоў — саксафаніст. Электрык Уладзімір Шапавалаў—гітарыст, слесар Аляксандр Шалманаў — ударнік...

Тут на рэпетыцыі сустрэў я і дырэктара аўтакамбіната Ігара Васілевіча Словырэўскага. Ён многа ўвагі аддае аркестру: дапамагае падбіраць рэпертуар, клапоціцца аб інструментах, касцюмах...

Часта выязджае аркестр з канцэртамі ў розныя гарады рэспублікі. Выступаў «Зялёны агеньчык» перад шахцёрамі Салігорска, чыгуначнікамі Маладзечна, рыбакамі Нарачы...

Двойчы ўдзельнічаў калектыў ва ўсесаюзным конкурсе мастацкай самадзейнасці ў горадзе Ліепаі і займаў там другое месца. Не раз з поспехам выступаў на гарадскіх і рэспубліканскіх фестывалях.

Усім аркестрам паехалі летась таксісты-музыканты на сваім аўтобусе на адпачынак у Ялту. Завіталі там да сваіх калег у таксаматорны парк і ў часе абедзеннага перапынку далі ў цэху канцэрт. Цёпла сустрэлі ялцінскія шафёры і рамонтнікі сваіх мінскіх сяброў. Пасля канцэрта да музыкаў падышоў дырэктар таксапарка:

— Выдатны аркестр у вас. Не верыцца толькі, што вы шафёры...

Прыйшлося даказаць. Адзін, другі, трэці селі за руль. Паказалі, на што здольныя.

Расказ пра «Зялёны агеньчык» будзе не поўны, калі не назваць яшчэ аднаго ўлюбёнага ў музыку чалавека — вадзіцеля Леаніда Кагана. Гэта ён дзесяць год назад арганізаваў у таксапарку квартэт, які вырас потым у цэлы аркестр. З таго часу аддае Леанід «Зялёнаму агеньчыку» многа энергіі. На яго леглі ўсе арганізацыйныя справы самадзейнага калектыву. Акрамя ўсяго, Леанід і сам самадзейны артыст. Разам з брыгадзірам Анатолем Бондарам ён вядзе праграму.

У гэтым месяцы — роўна дзесяць год народнаму аркестру «Зялёны агеньчык»..

М. БУРЫ.

цявіць зусім новую для сябе і смелую задуму: сродкамі рэалістычнай сімволікі вобразна раскрыць змест радкоў маральнага кодэксу будаўнікоў камунізма: «Мір, праца, свабода, роўнасць, братэрства, шчасце ўсіх народаў». Скульптар звярнуўся да буйнамаштабнай і складанай па будове прасторавай кампазіцыі з шасці фігур, якія стаяць асобна, і гарэльефа. Па класічнай традыцыі фігуры амаль аголены. Асноўным выяўленчым сродкам становіцца пластыка цел. На пярэднім плане па задуме павінна была знаходзіцца жаночая фігура— сімвал міру. Па баках — дзве мужчынскія фігуры на каленях з апушчанымі мечамі. За імі — на адлегласці — фігура працаўніка, які сядзіць у роздуме: сімвал фізічнай і інтэлектуальнай працы. Сіметрычна па баках ад працаўніка дзве мужчынскія фігуры, аб'яднаныя сустрэчным рухам рук — сімвал роўнасці і братэрства. Замыкаючым звяном і фонам усёй групы павінен быў служыць тэматычны рэльеф з фігурамі, якія ўвасабляюць шчасце. Фотамантаж павялічанага эскізу і паказ рэальных людзей каля статуй выглядаў унушальна. Але ажыццёўленая рабочая мадэль экспанавалася ў непрадбачаных умовах і не давала патрэбнага ўяўлення аб задуме. Работа, на жаль, не завершана. Можа, варта скульптару праявіць творчую волю.

Наогул жа работа над аголенай фігурай у тэматычных кампазіцыях у беларускіх скульптараў пакуль яшчэ мела нямнога ўдалых завяршэнняў. І аб гэтым даводзіцца шкадаваць, таму, што без развіцця такога важнага жанру скульптура многае траціць.

Цяпер Васіль Палійчук вярнуўся да традыцыйных у яго творчасці кампазіцый на тэмы ваенных, партызанскіх будняў («Партызанская сям'я»), да тэмы дзяцінства і да партрэта.

Наведвальнікі выставак, відаць, добра памятаюць яго творы пра Леніна — «Ленін у Разліве», «Ленін перад байцамі Чырвонай Арміі, якія адпраўляюцца на польскі фронт», вялікі партрэт Леніна. У сааўтарстве з Заірам Азгурам, Анатолем Анікейчыкам і Андрэем Заспіцкім Васіль Палійчук выканаў велізарны партрэт правадыра для ВДНГ ў Мінску. А зараз у яго майстэрні стаяць гатовыя да завяршэння партрэты сучаснікаў — доктара філалагічных навук, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Бірылы, кандыдата медыцынскіх навук Ганчарыка і іншыя.

Кола інтарэсаў Палійчука было б акрэслена не поўна, калі б мы не ўпамянулі, як многа часу заняла ў яго работа над праектам коннага помніка генералу Льву Даватару для Віцебска, якую калегі Аляксея Глебава ўзяліся закончыць пасля смерці свайго старэйшага таварыша. Палійчуку нямала памагала ў рабоце яго даўняя любоў да коней. Наведваючы іпадромы, конныя заводы, ён накапіў патрэбныя назіранні і прадоўжыў справу Глебава. Некаторыя яго мадэлі вызначаюцца ўпэўненасцю выканання. Аднак ад мадэлі да помніка яшчэ немалы шлях і вынік яго нам яшчэ належыць убачыць.

Нарэшце, нельга не адзначыць і актыўнага ўдзелу Васіля Палійчука ў рэспубліканскіх і ўсесаюзных конкурсах на праекты мемарыяльных узвядзенняў, у тым ліку абаронцам Брэсцкай крэпасці (выконваўся з калектывам архітэктараў і іншых спецыялістаў), мемарыяльнага ансамбля па Маскоўскай шашы (калектыўны праект), помніка ў гонар баявой дружбы беларускіх і літоўскіх партызан, помніка ахвярам Курлоўскага расстрэлу. Па выніках аднаго з конкурсаў Васіль Палійчук уключаны ў склад аўтарскай групы для стварэння манумента дружбы на беларуска-літоўскай граніцы. Удала выкананы скульптарам помнікі воінам у Слуцку і ў Лагойскім раёне.

Карацей кажучы, дасягненні і творчыя планы Васіля Палійчука шырокія і разнастайныя.

Мы ўбачым многа новых цікавых работ скульптара.

І. ЯЛАТАМЦАВА.

АРХІТЭКТУРА

ПАРА

У КОЖНАГА мінчаніна ёсць у горадзе ўлюбёныя куточкі. Але, пэўна, няма ніводнага, хто заставаўся б раўнадушны да Ленінскага праспекта. Адзін са стваральнікаў гэтага цікавага архітэктурнага ансамбля — Натан Ільіч Шпігельман.

Лепшыя яго работы—шэраг будынкаў на плошчы імя Якуба Коласа (паліграфічны камбінат, завод імя Арджанікідзе, жылы дом завода «Ударнік»), новы корпус гадзіннікавага завода, комплекс будынкаў навукова-даследчых інстытутаў у галоўнай частцы Партызанскага праспекта, будынак інстытута «Белпрампраект». новы корпус інстытута народнай гаспадаркі, інтэрнат Беларускага дзяржаўнага універсітэта на Кастрычніцкай вуліцы... Як бачым, творчасць гэтага дойліда трывала звязана з Мінскам. Тут яна дасягнула росквіту.

У 1945 годзе выпускніка Маскоўскага архітэктурнага інстытута (майстэрні акадэміка Жалтоўскага) Н. Шпігельмана запрасіў у Мінск вядомы савецкі архітэктар Леанід Баталаў, які тады кіраваў майстэрняй у «Белдзяржпраекце».

— Зразумела ж, я з радасцю згадзіўся паехаць у сталіцу Беларусі,—прыгадвае Натан Ільіч. — Мне, канечне, было вядома, што вораг зрабіў з Мінскам. Але жудасная карціна, якую пабачыў сваімі вачыма якраз напярэдадні святкавання першай гадавіны вызвалення горада, — у памяці на ўсё жыццё. Суцэльныя руіны і папялішчы... Вуліцы захаваліся толькі на ўскраінах... Ад вакзала да гасцініцы на Інтэрнацыянальнай дабіраўся па сцяжынцы між руін...

Праца маладога дойліда пад кіраўніцтвам такіх спецыялістаў, як Л. Баталаў і М. Паруснікаў (апошні кіраваў майстэрняй па рэканструкцыі Ленінскага праспекта), была добрай школай. У першыя пасляваенныя гады ён спецыялізуецца па грамадзянскім будаўніцтве.

У 1950—1961 гадах Натан Ільіч—галоўны архітэктар «Белпрампраекта». Ён стварае прамысловыя аб'екты, ажыццяўленне якіх стала вяхой у развіцці індустрыяльнай архітэктуры рэспублікі.

...Уезд на плошчу імя Якуба Коласа ў Мінску з боку вуліцы Веры Харужай адкрываюць будынкі паліграфічнага камбіната і завода імя Арджанікідзе. Аўтары будынкаў—Н. Шпігельман і С. Баткоўскі. Масіўныя вежавыя вертыкалі ствараюць неабходны акцэнт у кампазіцыі плошчы. Гэтыя будынкі і жылы дом завода «Ударнік» (яго Н. Шпігельман праектаваў. таксама з С. Баткоўскім)—сярод самых удалых па архітэктуры з усіх пабудаваных на плошчы пасля вайны. Яны спрыяюць настрою ўрачыстасці, святочнасці, так характэрнаму для Ленінскага праспекта.

Дарэчы, пры будаўніцтве жылога дома завода «Ударнік» выкарыстаны прагрэсіўныя для канца пяцідзесятых гадоў канструкцыі: зборны жалезабетонны каркас, зборныя вентыляцыйныя блокі і перакрыцці.

Бясспрэчная ўдача мінскіх дойлідаў—зборачны корпус Мінскага гадзіннікавага завода. які ўпрыгожвае Ленінскі праспект.

Імклівыя, простыя лініі, гарманічная, завершаная форма. Створаны добрыя ўмовы для працы: кандыцыянаванае паветра, шмат святла, чысціня. Аўтарам праекта—архітэктарам Н. Шпігельману, І. Боўту, С. Баткоўскаму і інжынеру І. Кітаеву — давялося нямала пакруціць галаву, каб стварыць у памяшканні ўмовы для ідэальнай чысціні. У зборачным корпусе адзін пралёт, схаваны ўсе выступаючыя канструкцыі. Тут суцэльныя светлыя паверхні столі, падлогі, агромністыя вокны, у якія заглядваюць сосны. Патрабаванні вытворчага характару і эстэтыкі, як бачыце, шчасліва спалучаюцца.

Разам з І. Боўтам Н. Шпігельман стварыў праект будынка дывановага камбіната ў Брэсце. Работа адзначана першым дыпломам і прэміяй Саюза архітэктараў. Цікава вырашылі аўтары дах камбіната. Для ахаладжэння і кандыцыянавання паветра паверхня даху заліта вадой.

У 1961 годзе, перайшоўшы з «Белпрампраекта» ў «Мінскпраект», Н. Шпігельман прымае ўдзел у працы над праектамі комплексу навукова-даследчых інстытутаў у галоўнай частцы Партызанскага праспекта, навукова-даследчага інстытута водных праблем і рэспубліканскага вылічальнага цэнтра, над новым корпусам інстытута замежных моў і інстытута народнай гаспадаркі, рэстаранам «Журавінка», жылымі дамамі за ЦУМам і па Бранявым завулку. Якія адметныя рысы маюць гэтыя будынкі? Яны добра адпавядаюць свайму прызначэнню. У іх умела выкарыстаны будаўнічыя канструкцыі і зручна спланаваны ўнутраныя памяшканні.

Жыццё ставіла многа пытанняў перад дойлідамі ў сувязі з удасканаленнем планіроўкі і забудовы мікраараёнаў. Індустрыялізацыя будаўніцтва, ужыванне новых матэрыялаў і канструкцый патрабавалі адмаўлення ад традыцыйных архітэктурных прыёмаў.

Дарэчы, Мінск—адзін з першых гарадоў краіны, дзе скарыстаны

СЯРОД КНІГ СЯРОД КНІГ СЯРОД КНІГ

НАВІНКІ КНІЖНАЙ ГРАФІКІ

СЦЯПАН КУХАРАЎ

ЖЫЦЦЁ-ЛЕГЕНДА

М. ДАНІЛЕНКА

НАШ ДОМ

ЛІРЫК НАШАГА РАННЯ

КНІГУ выбранай лірыкі Тодара Кляшторнага, якая выйшла ў серыі «Бібліятэка беларускай паэзіі», бярэш у рукі з асаблівым пачуццём. Быццам наноў, упершыню чуеш выразны, адметна-нягучны і прывабны голас таленавітага лірыка, аднаго з песняроў «сонечнага ранняга».

Голас гэты—шчыры і летуценны, і сёння (колькі ўжо часу прайшло) як жывыя і арганічныя чытаюцца, прамаўляюцца паэтавы прызнанні і мроі, прыцягвае ўзнёслая споведзь маладосці, кахання.

> Мёрзлы месяц з-за гор
> васількамі
> Перасыпаў азёрную сінь,
> Стогне ўсё...
> Ледзянымі сярпамі
> Выйшла восень рабіну
> касіць.

Тут, вядома, лёгка пазнаецца і адчуваецца пара маладнякоўства, час, калі ў беларускай паэзіі было багата і гэтых васількоў, і пераінятых у Ясеніна метафар. Але адчуваецца і свой, шчыры і «малады» лірызм. Калі перачытваеш сёння лірыку Тодара Кляшторнага, выразна бачыш яго месца ў паэзіі дваццатых гадоў. Радаснае адчуванне сваёй маладосці і маладосці краіны, акрыленасць рэвалюцыяй і захапленне хараством розных краявідаў, першыя подступы да ўвасаблення ў паэзіі жыццёва і псіхалагічна складаных з'яў...

Усё гэта «пройдзена» Кляшторным поруч з іншымі маладнякоўцамі, на агульных шляхах нашай паэзіі, але пасвойму. Мабыць, гэтае «пасвойму» і нарадзіла неразуменне яго творчасці пэўнай часткай нашай крытыкі. Мабыць, таму ў друку выказваліся меркаванні аб ім, як аб паэце, што паддаўся ўпадніцкім і багемным настроям. С. Грахоўскі, аўтар уступнага слова да новай кнігі, ужо ў значнай ступені разбурае такія ўяўленні. Але яшчэ больш разбурае іх сама кніга.

Тодар Кляшторны быў адным з тых маладых беларускіх паэтаў, якія прыйшлі ў літаратуру ў другой палове 20-х гадоў, каго называлі паэтамі другога маладнякоўскага закліку. Гэта была пара, калі ў паэзіі маладнякоўцаў выспяваў новы этап. Нядаўняя «вясёлая бурапена» не магла ўжо задаволіць ні чытачоў, ні саміх паэтаў. Прыйшоўшы ў паэзію ў такі вось пераходны момант, Тодар Кляшторны пэўны час аддаў даніну гэтай «бурапене», але потым ён, як і многія іншыя паэты, пачынае шукаць новыя шляхі.

Пошук гэты не заўсёды быў плённы, надаралася і збочваць, трапляць у палон песімістычных матываў, апяваць «няспраўджаныя» надзеі, разбітае каханне. Аднак гэтыя памылкі, хістанні былі часовыя, яны не засланілі галоўнага ў Кляшторным — яго ўласнай паэтычнай індывідуальнасці, яго аптымістычнага светаўспрымання.

У адным сваім пазнейшым праграмным вершы «Ці варта сёння быць паэтам?» Кляшторны робіць пераацэнку творчасці, адмаўляецца ад апявання «ледзяных гітар», якія тут выступаюць сімвалам усяго манернага, выдуманага, кніжнага, што часамі сустракалася ў яго паэзіі. Тут жа паэт выказвае сваё разуменне ролі мастака ў сацыялістычным грамадстве:

> Ен мусіць песню даць
> такую,
> Каб лес і горы захадзілі,—
> Узварушыць зямную кулю
> Ад нашых ніў да
> Аргенціны.

Няхай сабе гэта толькі творчая дэкларацыя, але яна вельмі характэрная. Паэт прыйшоў да яе сваім, складаным шляхам.

Сярод бурлівай маладнякоўскай плеяды творчая постаць Кляшторнага пачала вырысоўвацца досыць рана. Паэтычная выразнасць магла з'явіцца толькі ў выніку адметнага асэнсавання жыцця, пошуку свайго почырку. Агульна-маладнякоўскія матывы ў творах Кляшторнага пачынаюць ужо гучаць непадобна на іншых. Як, напрыклад, маляваліся звычайна ў маладнякоўскай паэзіі баі грамадзянскай? Лятуць коні, крычаць паўстанцы, вораг уцякае і г. д. Кожны з маладых паэтаў, безумоўна, уносіў у карціну свае нюансы, але ўсё ж рамантыка такіх твораў была ілюстрацыйна-спрошчаная. У вершы Кляшторнага «Веснаход» таксама паказваецца барацьба з класавымі ворагамі, аднак юныя змаганцы не выключаюцца з жыцця, не пераносяцца на сцэну, а змагаюцца ў сапраўднай рэчаіснасці і таму адчуваюць «пах жыцця і поля пах, пах агню парахавога». Паэт звяртае ўвагу не толькі на імклівую атаку чырвонага эскадрона, але бачыць і няўцешныя матчыны слёзы «ля расхрыстаных варот». І, відаць, невыпадкова малюнак вайны завяршаецца словамі: «Пелі песні крумкачы, салаўі ж тады маўчалі». На нашу думку, у гэтых радках заключана тая выпадковая невыпадковасць, тая нечаканасць, з якой пачынаецца сапраўдная паэзія і нешта прыадкрываецца ў жыцці, у рэчаіснасці. Як гэта выразна і паэтычна ёміста: спяваюць крумкачы, а салаўі маўчаць!

У Кляшторнага можна было ў пэўны час сустрэць і такія радкі:

> Калі пад ціною імшараў
> Засвішча волат гарадоў,
> Я разаб'ю пустую чару
> На полі выпітых гадоў...

Так вось — цьмяна і нават манерна—мог гаварыць паэт аб жаданні ўбачыць на балотных імшарах індустрыяльныя гарады. Але пра тое ж неўзабаве ён гаварыў ужо зусім інакш, па-сапраўднаму свежа, арыгінальна і ёміста. Возьмем верш «На зары». Аб невычэрпных магчымасцях краіны, аб яе грамадскіх перспектывах паэт гаворыць ужо не ў лоб, ён не зарыфмоўвае агульнавядомых ісцін, а імкнецца вырашыць пастаўленую задачу праз асацыятыўныя паралелі абуджанай, ранішняй прыроды з тымі сацыяльнымі пераўтварэннямі, якія адбываюцца ў Краіне Саветаў. Увесь верш навылёт пранізвае той асноўны матыў, які заключаецца ў цвёрдай веры ў дасяжнасць мэт:

Тодар Кляшторны. «Бібліятэка беларускай паэзіі». Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1970.

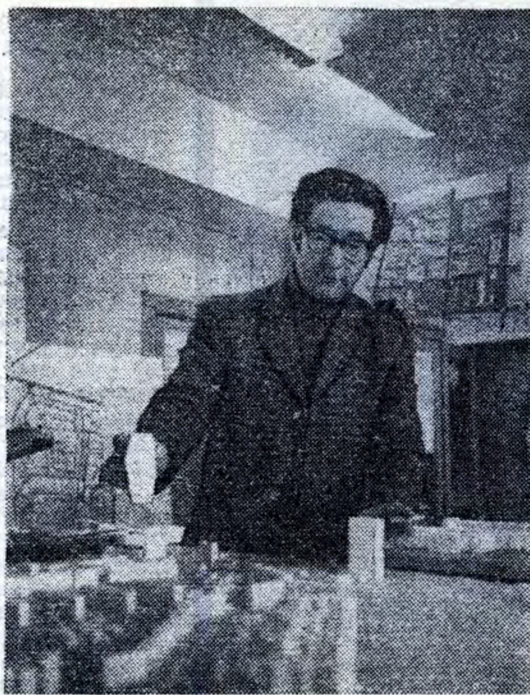

Вокладкі кніг, якія выйшлі ў выдавецтве «Беларусь». Мастакі: Л. Бетанаў, М. Басалыга, У. і М. Басалыгі, Г. Скрыпнічэнка, Б. Забораў, В. Стасевіч, Л. Чурко, Ю. Зайцаў, П. Драчоў і В. Ждановіч, Б. Забораў.

тыпавыя праекты шматпавярховых жылых будынкаў. Н. Шпігельман разам з архітэктарам Ю. Шпітам, інжынерамі М. Манастырскім і М. Фейгіным, шукаючы новыя сучасныя формы жылога дома, размасталі тыпы кватэр адпаведна дэмаграфічнаму складу насельніцтва і канкрэтным умовам рассялення. Па іх прапановах у планіроўцы кватэр ліквідаваны праходныя пакоі ў дзвюх-трохпакаёвых кватэрах, павялічана плошча кухні, пашырана пярэдняя, адасоблены санвузлы. Вельмі важна, што ўсе гэтыя ўдасканаленні зроблены на базе аснасткі мінскіх домабудаўнічых камбінатаў і існуючай тэхналогіі вытворчасці. За першы ўдасканалены пяціпавярховы панельны дом Н. Шпігельман атрымаў Другую ўсесаюзную і Першую рэспубліканскую прэміі Саюза архітэктараў.

СТАЛАСЦІ

У 1964 годзе па праекце Н. Шпігельмана, які ён стварыў разам з архітэктарам І. Есьманам і інжынерам Д. Рэцкіным, у раёне Партызанскага праспекта пабудавалі дзіцячы сад-яслі. Тут скарыстаны нясучы жалезабетонны каркас (замест цагляных сцен), навясныя жалезабетонныя панелі і вокны стужкавага тыпу. У выніку даказана, што пры будаўніцтве грамадскіх будынкаў можна, захоўваючы планіроўку тыпавых праектаў, шырока скарыстоўваць заводскія жалезабетонныя зборныя канструкцыі і панелі. Новае канструктыўнае рашэнне значна палепшыла архітэктурнае аблічча будынкаў такога тыпу і было адзначана прэміяй на конкурсе грамадскіх будынкаў.

Сапраўдную творчую радасць прынесла архітэктару работа над праектам эксперыментальнага мікрараёна Усход-1. Тут правяраліся ўдасканаленая планіроўка і забудова мікрараёнаў, новыя прынцыпы арганізацыі быту насельніцтва, новыя тыпы жылых і грамадскіх будынкаў, створаных на прамысловай базе. Цікава, што ўся бытавая абслуга на Усходзе-1 размесціцца з боку Ленінскага праспекта, дзе вырастуць дзевяці- і шаснаццаці павярховыя будынкі. Гэтыя гмахі ўпрыгожаць сілуэт мікрараёна і галоўную магістраль горада. Між іншым, у мікрараёне Усход-1 ужываюцца дамы разнастайнай канфігурацыі (напрыклад, у форме хвалі, паўкруга). Нягледзячы на вялікую колькасць насельніцтва (некалькі дзесяткаў тысяч чалавек), гэты мікрараён вырашаны як адзіны жылы масіў.

У апошні час архітэктар разам са спецыялістамі сваёй майстэрні распрацаваў праект новай серыі дамоў з аглапарытасілікатных панеляў. Я бачыў макет аднаго з такіх дамоў, які вырасце на вуліцы Чкалава. Дзевяціпавярховы дом у плане нагадвае лесвіцу. Секцыя далучаецца да секцыі, як прыступкі. У кожнай секцыі — дзве двухпакаёвыя кватэры, адна — трохпакаёвая і адна — чатырохпакаёвая. У кожнай кватэры — самая сучасная планіроўка: пакоі размешчаны асобна і на розныя бакі дома, вялікая пярэдняя, шафа-гардэроб, гаспадарчыя шафы, лоджыя.

Ні для каго не сакрэт, што нашы мікрараёны пры ўсіх станоўчых якасцях патрабуюць удасканалення. Архітэктару ёсць над чым падумаць, каб зрабіць іх не толькі зручнымі, але і прыгожымі.

— І яшчэ, — дзеліцца думкамі Натан Ільіч, — вельмі хвалюе нас, архітэктараў, якасць выканання будаўнічых работ, якасць будаўнічых вырабаў, іх малы асартымент...

Узброены вопытам, ведамі, энергіяй, Н. Шпігельман бярэцца сёння за складаныя творчыя справы. Яго мара — зрабіць праект забудовы жылога раёна ля Паркавай магістралі. Такая задача яму пад сілу.

І. ЕСАКОЎ.

СЯРОД КНІГ

На зары паблёклыя
начніцы
Скрыжавалі вострыя мячы,
Але наша ранне
серабрыцца,
Нашым зоркам граюць
скрыпачы.

Варожыя сілы, якія выступаюць тут у алегарычным вобразе «паблёклых начніц», паступова канкрэтызуюцца ў творчасці Кляшторнага, і паэт пачынае выкрываць галоўную небяспеку для міру — германскі фашызм. Гэтай тэме непасрэдна прысвечаны тры вершы кніжкі: «Вайна», «Балююць крумкачы», «Рукі прэч».

І гэта вайна над сусветам
Паверне ўсе караблі
За шостаю часткай
планеты —
Вялікай Савецкай зямлі...

Кляшторны адным з першых сярод маладых беларускіх паэтаў пачаў засвойваць апавядальны, сюжэтны верш. У лепшых творах гэтага жанру падзейнае развіццё дзеяння ўшчыльную зліто ўваецца з лірычным пачуццём: такое падвойнае цячэнне нашмат павышае магчымасці верша — калі апавядальнасць вядзе ў далячынь, то пачуццёвае суперажыванне заглыбляе твор, выратоўвае яго ад апісальнасці і ілюстрацыйнасці. Апавядальны верш найбольш актыўна ўлоўлівае тое новае, што прыходзіла ў побыт тагачаснай беларускай вёскі. У вершы «На палёх не шумела калоссе» расказваецца аб тым, як у сельскай мясцовасці апусціўся самалёт. І за гэтым — праглядваецца час нечуваных перамен: нездарма ж адна з дзяўчат «кінула родныя далі, свой пасаг... калаўрот... палатно...» і «прамяняла сяло на рабфак...»

У сюжэтных вершах Кляшторнага выразна абазначаецца схільнасць паэта да эпічнасці. Аўтар некалькімі штрыхамі ўмее акрэсліць амаль закончаны характар героя, які можна з верша пераносіць у паэму і разгортваць яго там па ўсіх правілах эпічнага жанру. Гэта быў вельмі перспектыўны напрамак для таленту Кляшторнага.

Менавіта імкненнем да эпічнасці пазначана была і паэма «Калі асядае муць», фрагменты з якой змешчаны ў кнізе. У гэтай паэме Т. Кляшторны робіць спробу паказаць чалавечыя лёсы праз узаемаадносіны герояў, прасачыць змены ў характарах. Змены, безумоўна, адбываюцца не толькі чыста знешнія — мяняюцца характары людзей, маральныя прынцыпы, сам погляд чалавека на свет. Андрэя, героя паэмы, усё больш засмоктвае п'янае нэпманскае балота. Аднак аўтар — і гэта галоўнае! — не апраўдвае яго падзення, а імкнецца садзейнічаць звароту Андрэя і Яські да нармальнага працоўнага рытму, спрабуе на іх вобразах паказаць усю нікчэмнасць і пустату «лёгкага» жыцця.

Жыццёвыя дарогі Яські і Андрэя прасочваюцца досыць эскізна, аднак Кляшторны дэталёва даследуе «зрэз», што зроблены ў момант асэнсавання героямі свайго становішча. Цікава тое, што паварот у лёсе герояў — ад разгубленасці да адчування свайго месца ў будаўніцтве новага ладу — адбываецца ў паэме ў цеснай сувязі з грамадскім жыццём, са справамі краіны. Вобраз, які пакладзены ў аснову ўсяго твора і які нават даў яму назву, — вобраз «асядаючай муці» — з'яўляецца сімвалам усёй той пошласці, што ўсплыла на паверхню разам з нэпманам і мяшчанікам, якая цяпер немінуча змываецца свежымі водамі сацыялістычнага ладу. Аўтарскія сімпатыі і антыпатыі ў паэме выказаны акрэслена і недвухсэнсоўна.

Гэта абломкі, далёкая
спадчына,
Сэрцу, бадай, не да іх.
Грудзі хвалююць імкненні
гарачыя,
Палкі агонь маладых.
Глядзі — растуць, глядзі —
ідуць
Жывыя волаты з туману,
І асядае ў далях муць
На пазалочаным экране.

Паэма Кляшторнага «Калі асядае муць» убачыла свет упершыню на старонках часопіса «Узвышша». Узвышэнскі перыяд, наогул, быў найбольш плённым і яркім у творчасці паэта. У пачатку 30-х гадоў Кляшторны трапляе пад няшчадны агонь крытыкі. Пэўныя падставы для яе былі. Паэт сапраўды ў многіх выпадках адыходзіў ад даследавання рэчаіснасці, схіляўся да ілюстрацыйнасці і дэкламацыйнасці.

Аднак вульгарызатарская крытыка, асабліва акцэнтуючы «ўпадніцкія матывы», падавала гэта як вызначальнае ў творчасці паэта і не заўважала, што натхненне яго жывілася справамі сацыялістычнага будаўніцтва, што ён актыўна адгукаўся на самыя значныя падзеі як у нашай краіне, так і за яе межамі...

Шкада, што творчы шлях паэта абарваўся рана, што ён не паспеў скласці сваёй лепшай песні. Яна абяцала быць натхнёнай і змястоўнай.

Я. ЛЕЦКА.

ВЕЦЕР... З ДАЛОНЯМІ

«МАЛІНАВЫ ГОД» — першая кніга Я. Крупенькі, адрасаваная дзецям малодшага школьнага ўзросту. Многія вершы зборніка сведчаць пра тое, што аўтар ведае псіхалогію дзіцяці, што ўмее гутарыць з маленькімі чытачамі цікава і вобразна. Сапраўды, каб напісаць такія вясёлыя, шчырыя вершы, як «Вясняна», «Алёнка», «Тэлеграма», трэба, мусіць, на ўсё жыццё захаваць дзіцячую непасрэднасць успрымання свету, умець бачыць і адчуваць прыгажосць у прыродзе і чалавеку.

Але, на жаль, большасць вершаў зборніка невыразныя, без свежых вобразаў і новых сюжэтаў. Паэтычныя фарбы ў іх даволі бляклыя, словы і выразы шаблонныя, «заезджаныя»: «у мяне настрой цудоўны: дожджык скача цёплы, спорны», «сонейка купаецца, ветліва ўсміхаецца» («Цудоўны настрой»), «мак стаіць, нібы спартсмен, у чырвонай майцы» («Мак») і г. д.

Асабліва ж засмучае тое, што ў кніжцы нямала вершаў, якія напісаны неахайна, паспешліва. Напрыклад, у вершы «Як пачаўся крыгаход» чытаем такія радкі: «А на рэчцы — крыгі, крыгі, так плывуць, як караблі, Мішку радасныя крыкі у той ранак не ўзнялі». Паспрабуй, разбярыся, чые крыкі «не ўзнялі» Мішку. А вось вершык-мініяцюра «Яблык»:

На галінцы тоненькай
Яблык спелы-спелы.
Слухаць песню
сонейка
На яблык прысела.

Зноў-такі, якую, чыю песню прысела сонейка слухаць?

Цяжка дайсці да сэнсу і ў вершы «Напрадвесні»: «з кожным новым раннем цёплае вітанне на зямлю шле сонейка, што смялей за ўсіх». Каструбавата выказана думка і ў вершы «Сосны»: «сосны сталі ля дарогі, падпіраюць хмары, у іх бронзавыя ногі, бронзавыя твары».

А скажыце, калі ласка, як зразумець такое:

Мы (лісічкі, — Р. Л.) жывём
у згодзе
Адною сям'ёй:
Хто нас першы знойдзе,
Сам убачыць той.

Хай даруе мне аўтар, але гэта проста набор слоў — дзеля рыфмы.

Карацей кажучы, Я. Крупенька не ўмее шанаваць слова, таму ягоныя вершы занадта часта раскіданыя, расцягнутыя, няўклюдныя. Паэт забывае, што творы для дзяцей павінны быць сціслыя, празрыстыя па думцы, канкрэтныя і разам з тым маляўнічыя па вобразах. Хіба можа дзіця зразумець і ўспрыняць такое: «стаміўся вецер, нібы трактарыст, пад галаву паклаў свае далоні»?

Р. ЛІЦВІНАЎ.

г. Гомель.

Яўген Крупенька. «Малінавы год». Выдавецтва «Беларусь». Мінск. 1971.

ЗЯМЛЯ, АДКРЫТАЯ НАНАВА

НЯМАЛА ТВОРАЎ савецкіх пісьменнікаў прысвечана рамантычнай прафесіі геолага. Са словам «геолаг» у большасці чытачоў звязана ўяўленне пра цікавую і адначасова цяжкую працу ў тайзе або на Далёкай Поўначы... Але не менш цікавая праца геолага і ў нашых мясцінах. Аб гэтым і расказвае малады аўтар Васіль Якавенка ў сваёй першай кніжцы «Зямля, адкрытая намі», якая складзена з нарысаў пра нашых сучаснікаў — беларускіх геолагаў. Па сутнасці, гэта першая такая кніга пра геолагаў Беларусі. Менавіта таму радуе абраная пісьменнікам тэма. Назва кнігі ўжо адразу прыцягвае ўвагу. Сапраўды, геолагі нанава адкрылі беларускую зямлю — яна дала краіне мільёны тон «чорнага золата» і іншых карысных выкапняў.

Героі нарысаў хвалююць чытача багаццем душы, улюбёнасцю ў сваю будную, але на самай справе гераічную прафесію (згадаем нарыс «Вахта Сарокіна», у якім услаўляецца нялёгкая праца свідравальшчыка). Аўтар горача і шчыра любіць людзей працы.

Чытач запомніць няўрымслівых і настойлівых Галю Сбітневу, Міхаіла Цюпака, Мечыка Рэута з брыгады майстра Рыгора Прышчэпы — усе яны шукаюць і знаходзяць гліну для цагельняў («Вясёлка на гліне»).

Асаблівай увагі заслугоўвае нарыс «Зямля, адкрытая намі», які даў назву кніжцы. У ім гучыць гімн нашаму Палессю, багаццям роднай зямлі, а галоўнае — самаадданай, стваральнай працы геолагаў.

Творчасць маладога аўтара не пазбаўлена і пэўных недахопаў. Так, у асобных нарысах ён падае голыя, нудна-статыстычныя факты, не надаючы ім мастацкай афарбоўкі. В. Якавенка нярэдка «разжоўвае» многія агульнавядомыя ісціны, як бы не давяраючы чытачу. Аўтару шкодзіць таксама залішняе імкненне сказаць вельмі ўжо «прыгожа», «вобразна».

У цэлым жа кніжка нарысаў «Зямля, адкрытая намі» будзе з прыхільнасцю сустрэта чытачом.

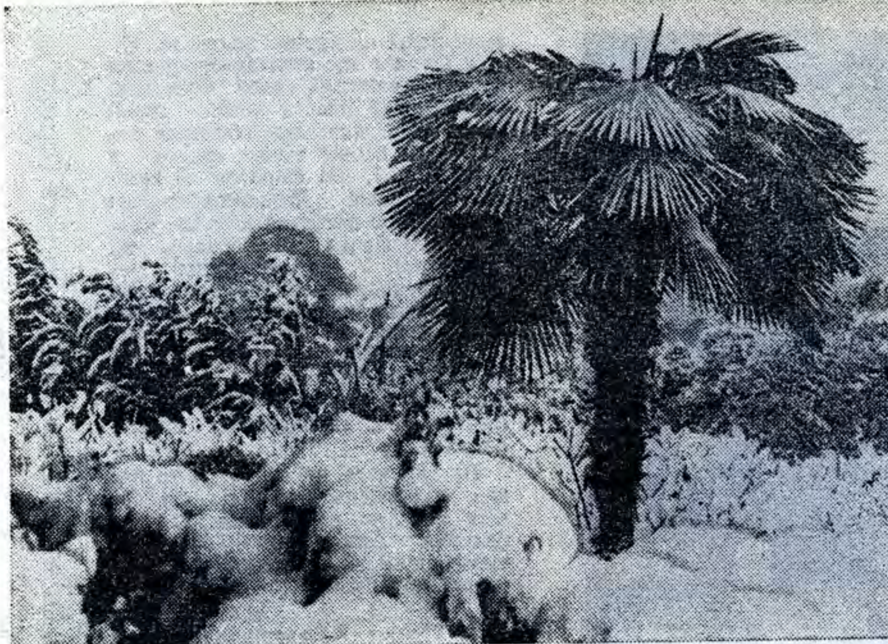
А. ЛАПІЦКІ,
студэнт Гомельскага дзяржаўнага універсітэта.

Васіль Якавенка. «Зямля, адкрытая намі». Нарысы. На рускай мове. Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1971.

ПРА ШТО ДУМАЮЦЬ ДРЭВЫ

«...І ДРЭМЛЕ ціхутка, і снегам сыпучым адзета, як рызай, яна». Паэтычныя радкі Лермантава датычаць на гэты раз паўднёвай прыгажуні-пальмы. Незвычайная снежная зіма выдалася сёлета на Чарнаморскім узбярэжжы Каўказа. Пра што думаюць вечназялёныя дрэвы ў белым убранні? Напэўна ж, пра вясну і сонца, пра пяшчотную песню марскіх хваль.

А вось гэтае высахлае дрэва, бадай, старэй за дзівосную бухарскую вежу, ля якой яно стаіць. Яно было сведкам сяточных шэсцяў і войнаў, цудоўных рамёстваў і стракатых усходніх кірмашоў. Магчыма, пад калісьці зялёнымі шатамі адпачываў сам Хаджа Насрэдзін...

Вярба над Лепельскім возерам значна маладзейшая. І думы ў яе, напэўна, больш сучасныя. Можа, яна схілілася так нізка, каб убачыць чараду бялюткіх байдарак, што вылецяць на серабрыстую роўнядзь возера?

Гэтыя здымкі зроблены старшым рэдактарам маладзёжнай рэдакцыі Беларускага тэлебачання Аляксандрам Чуланавым, нястомным вандроўнікам —першаразраднікам па водным, горна-пешаходным і лыжным турызме. Бадай, няма ў Савецкім Саюзе такога кутка, дзе б ён не пабываў. Перадача «Вецер вандраванняў», якую ён вядзе,— не толькі рэдакцыйнае даручэнне, але і страсць, прызванне. Тыя, хто ходзяць з ім у паходы, не рызыкнуць зламаць квітнеючы куст ці ссекчы жывое дрэўца. Улюбёны ў прыроду, ён «палюе» за прыгажосцю толькі з фота- і кінаапаратам, з якімі не раставаўся нават пры зімовым узыходжанні на Эльбрус. Кінастужкі і фотаздымкі А. Чуланава не раз бачаць тэлегледачы ў перадачах «Вецер вандраванняў».

М. ПАНІЧ.

ХАТА

Гэтаму наведвальніку я хутка склаў заяву аб устанаўленні факту прыналежнасці працоўнай кніжкі. Сапраўднае яго прозвішча Губскі. У горадзе Мінску ён працаваў да вайны. У 1940 годзе ажаніўся. Жонку звалі Ірынай.

Хаваючыся ад немцаў у час вайны, змяніў прозвішча і стаў Пятровым.

Дзеці яго—Пятровы. Для людзей ён таксама Пятроў. І для сябе вырашыў—няхай будзе так. А гады ішлі. Аб пенсіі задумаўся. Праверыў Пятроў свой стаж, а ён на дзве часткі дзеліцца —Губскага і Пятрова.

Вось ён і прыехаў са Свярдлоўска ў Мінск, каб у судзе ўстанавіць, што Губскі і Пятроў адна і тая ж асоба.

— Хто ж пацвердзіць, што да вайны вы былі Губскім?

— Губская Ірына, мая першая жонка, нас разлучылі акалічнасці ваеннага часу, яна жыве тут у Мінску... Запішыце яе сведкай...

Справа аб устанаўленні факту была прызначана да слухання ў судзе Мінскага раёна. На судовае пасяджэнне з'явіліся Губскі Пётр, Губская Ірына.

Я сядзеў у гэтай жа зале, слухаў, як Пётр Губскі расказаў суду, для чаго яму неабходна ўстанавіць факт прыналежнасці працоўнай кніжкі. Потым запрасілі Губскую Ірыну. З пакоя сведкаў выйшла жанчына сярэдніх гадоў. Апранутая ў чорнае, са смуткам на твары, здавалася, гэта жанчына сабралася на пахаванне.

Суддзя запытаўся, што ёй вядома па справе Губскага.

— Якога Губскага? —здзіўлена запыталася Ірына.

— Хіба гэты чалавек вам незнаёмы?

— Не.

Суддзя няўцямна паглядзеў на засядацеляў. Мне здалося, што ён нават разгубіўся.

— Губскі Пётр... растлумачце...

Губскі ўстаў, паглядзеў на Ірыну, потым павярнуўся да суддзяў.

— Губская да вайны была маёй жонкай... Яна носіць маё прозвішча... Я—Губскі.

Суддзя зноў звярнуўся да сведкі.

— Вы пацвярджаеце гэта?

— Я яго не ведаю. Ён ніколі не быў маім мужам, разумееце, ніколі. Мой муж загінуў смерцю героя. Яго расстралялі немцы ў 1942 годзе. У газетах і лістоўках аб'явілі аб яго смерці. Хто ён такі? Хто даў яму права называцца маім мужам? Мой муж быў вышэйшы ростам, шырэйшы ў плячах. У яго былі блакітныя вочы... Што яму трэба?

Ірына заплакала. І плакала яна доўга. Суддзі запатрабавалі ад Губскага новых доказаў і адклалі справу.

— Дзіўная гісторыя... Такіх выпадкаў у нашай судовай практыцы не памятаю,—гаварыў суддзя засядацелям.

У мяне быў перапынак паміж судовымі пасяджэннямі. Я выйшаў у сквер. На адной з лавак убачыў Губскага. Ён быў задуменны і не звяртаў увагі на людзей. Я падышоў, прысеў побач.

— Вы не скажаце, Пётр Мікалаевіч, чаму ваша сведка не пацвердзіла, што вы Губскі?

— Не ведаю...—рэзка адказаў Губскі. Затым, крыху памарудзіўшы, запытаўся: — А вы ўпэўнены, што я Губскі?

— Я не сумняваюся ў гэтым.

— Ну, а сведка... загад каменданта аб расстрэле.

— Сведка, як і вы, забылася на адну дэталь. Простую лагічную дэталь. Вы, Губскі, былі ўпэўнены, што Ірына пацвердзіць вашы тлумачэнні. Упэўнены былі. Інакш вы шукалі б іншых сведкаў. Але мяне зараз цікавіць іншае. Чаму вашаму сведку выгадна сцвярджаць, што вы не вы. Што тоіцца за паказаннямі Ірыны Губскай? Вы да суда бачыліся з ёй?

— Не. Учора толькі хадзіў свой дом глядзець. Усё такі ж. Я яго сам пачынаў, а заканчваў з Ірынай. Незадоўга да вайны і сад пасадзіў. Разросся сад...

— Вы будавалі дом разам з Ірынай?

— Заканчваў. Яна вельмі хацела, каб у нас быў свой дом.

— Раскажыце, Пётр Мікалаевіч пра сябе... пра Ірыну...—папрасіў я Губскага і пачуў незвычайную гісторыю.

— Я ніколі яшчэ аб гэтым не расказваў... З Ірынай я пазнаёміўся ў 1940 годзе. Нічога не скажаш, была яна прыгожая. Нават вельмі... Хутка пажаніліся. А неўзабаве і наваселле згулялі. Хутка я зразумеў, што жоначка мая такая вялікая скнара, якіх свет не бачыў. Ну, а потым вайна пачалася. Калі немцы ў Мінск увайшлі, я быў цяжка хворы. Памятаю, як аднойчы падышла да мяне жонка і сказала:

— Пётр, у магазіне тваім (я да вайны загадваў магазінам), відаць, тое-сёе засталося. Ці не лепш да нас рэшткі перавезці, на чорны дзень прыдасца...

Праз тыдзень у пакой уварваліся афіцэр СС і салдаты.

— Губскі Пётр?

— Я.

— Паедзем...

— Ён хворы,—сказала Ірына.

— Хутка,—загадаў афіцэр.

Я не ведаў, што напярэдадні каля гарадскога возера быў знойдзены труп афіцэра СС. Пачаліся вобыскі, арышты... Нехта паказаў на мяне.

Нас было дванаццаць. Білі жахліва. Потым уначы павезлі на расстрэл.

— Апошні раз пытаюся?—крычаў гітлеравец.— Мы маўчалі.

Грымнулі стрэлы. Стогны, крыкі. Я ўпаў. Яшчэ стрэлы і цішыня. Не ведаю, праз колькі часу ачуняў. Паварушыў нагамі, рукамі, быццам цэлы. Папоўз агародамі. А вось і знаёмыя веснічкі.

М. БАРАН

ЗА ПЛЯЧЫМА МіхаілаМіронавіча Барана — чвэрць стагоддзя адвакацкай практыкі. Ён спрабуе свае сілы і ў літаратуры. З'яўляецца сааўтарам п'есы «Палкоўнік неспакойнай службы», сцэнарыя мастацкага кінафільма «Чужое імя», тэлеп'есы «Адно толькі слова».

Пастукаў. Нейкі невыразны скрып. Зноў пастукаў.

— Хто?—пачуў голас Ірыны.

— Я... Пётр...

Дзверы прыадчыніліся.

— Ты жывы?.. Уцякай. Немцы даведаюцца, дом спаляць... Уцякай...

Гэта былі апошнія яе словы. Сілай зачыніла дзверы. Праз хвіліну адчынілася акно і на зямлю ўпала паліто.

Я пайшоў да Валі, з якой дружыў да вайны. Неўзабаве яна прынесла мне пашпарт на імя Пятрова, і мяне пераправілі ў партызанскі атрад.

... Мы зноў сустрэліся з Губскім у юрыдычнай кансультацыі, а потым у судзе, дзе разбіралася яго заява аб узнаўленні тэрмінаў іскавай даўнасці на раздзел домакарыстання.

Былі запрошаны новыя сведкі—партызаны, якія ведалі гісторыю Пятра і маглі засведчыць, што да вайны Пётр Губскі жыў па вуліцы Заліўной разам з Ірынай Губскай.

У прызначаны час з'явілася ў суд і Губская.

Убачыла ўсіх і адразу загаварыла інакш.

— Так, Губскі быў маім мужам. Але дзе ён быў усе гэтыя гады? Ці павінна я прызнаваць гэтага чалавека сваім мужам, калі ён уцёк ад жонкі.

Рашэнне суда было кароткае. Усе спрэчныя пытанні вырашаны ў карысць Губскага.

— Прызнаць права Губскага на палавіну домакарыстання па вуліцы Заліўной. Вам зразумела рашэнне?— звярнуўся суддзя да Губскага.

— Зразумела. Але мне не трэба палавіны домаўладання. У мяне ёсць кватэра, сям'я. Я прашу маю частку перадаць дзяржаве.

— Ён да смерці мяне давядзе,— закрычала Ірына.

Судовае пасяджэнне аб'явілі закрытым.

РУДЗІЧ

— Вы памятаеце Рудзіча? — спытаў у мяне пракурор Саранцаў.

Я вельмі добра памятаў гэтага кліента. Злодзей-медзвяжатнік. Нешматлікія партнёры звалі яго «Прафесарам». Заўсёды элегантна апранаўся і ганарыўся сваімі тэхнічнымі ведамі. Яго тры разы судзілі за ўзлом сейфаў. Чацвёрты раз—за спробу.

— Адсталі. Тэхніка вельмі рушыла наперад,—растлумачыў Рудзіч следчаму.

У час суда старшыня даў яму апошняе слова.

— Ці патрэбна яно,—сказаў Рудзіч.—За ўсе гады ў вас столькі маіх спраў накапілася... Карацей, там усё сказана. А па-чалавечы кажучы, стары я стаў, ды і ў тэхніцы вельмі адстаў. Так што лічу сябе звольненым па непрыгоднасці. Апрача таго, хачу зрабіць вельмі сумную заяву. Злачынны свет драбнее не па днях, а па гадзінах, Органы, якія пра нас «клапоцяцца», у апошнія гады праяўляюць да нашага брата такую ўвагу, што гэта міжволі адбіваецца на маёй нервовай сістэме. Мера пакарання прынцыповага значэння для мяне зараз не мае. Які б ні быў прыгавор, я дзякую вам за ўвагу.

НЯВЫДУМАНЫЯ ГІСТОРЫІ

баліць печань, і я сёння дрэнна ўспрымаю гумар.

Рудзіч замоўк.

— Дзе вы жывяце?

— Гасцініца «Юбілейная». Нумар люкс. Бронь МУС. Заходзьце, каньячком пачастую.

Саранцаў устаў, прайшоўся па кабінеце.

— У апошні час вы праяўляеце цікавасць да 18-й школы. Высочваеце вучняў. Што вы задумалі, Рудзіч?

— Вы вельмі хітры, грамадзянін пракурор. У 10 гадзін запрасілі, а праз 40 мінут захацелі, каб я прызнаўся. Хутка.

Можа на гэтым размова і закончылася б, калі б сакратар не паклала на стол паперу. Саранцаў уважліва яе прачытаў і пацяплелымі вачыма зірнуў на Рудзіча.

— Дык ты на заводзе працуеш?

— А што вы пра мяне наогул ведалі, грамадзянін пракурор? Так, што вы ведалі, апрача таго, што такога чысла, такога года Рудзіч узламаў сейф. Што асуджаны. А гэта ж толькі адзін бок маёй біяграфіі. А ці ведалі вы, што калі першы раз мяне судзілі, я быў жанаты, хоць па справе праходзіў халасцяком. Дзяўчынку не хацеў ганьбіць. Адбыў тэрмін. Вярнуўся. І зноў прыпух. Не ў час. Бо мы дзіця чакалі. І гэты тэрмін адбыў. Ад званка да званка. Прыйшоў дамоў, а жонка не пускае. «Сын у мяне расце,—гаворыць.—І я не хачу, каб ён меў такога бацьку».

Хутка зноў засыпаўся я. Ну, а потым рашыў завязаць. Пасля калоніі на завод паступіў. Добра зарабляю. А вось апошні час ад кашмараў пакутую. Як пачую, што недзе малалетку судзілі за крадзеж, за хуліганства, не магу супакоіцца. Усё думаю, а раптам на шляху майго малыша сустрэўся такі фраер, якім быў я. Красці навучыць. Падлюгам зробіць. Вось і прыходжу пад школу і праводжу свайго сына да самага дома. Ён жа мяне не ведае...

Калі пайшоў Рудзіч, Саранцаў пазваніў у яго цэх. Падышоў да тэлефона майстар.

— Рудзіч? Нічога дрэннага сказаць не магу. Стараецца. Толькі дзіўны крыху. Усё ў начную змену просіцца. Іншыя наадварот, а ён у начную... Дзівак.

Мы пераглянуліся. Мы ж ведалі, чаму Рудзіч просіцца ў начную змену.

ВАР'ЯТ

У гэты дзень я прымаў наведвальнікаў у юрыдычнай кансультацыі.

Дзяжурства ўжо набліжалася да канца, калі я заўважыў праз шкляныя дзверы маладога чалавека, які неспакойна хадзіў па прыёмнай. Нарэшце, мы засталіся адны. Ён не спяшаючыся падышоў да стала, за якім я сядзеў, паклаў надрукаванае на машынцы рашэнне двухгадовай даўнасці:

— Мне трэба адмяніць рашэнне.

— Якое рашэнне?

— Там сказана, што я вар'ят.

Я пачаў чытаць рашэнне суда, у якім было сказана, што Быстроў Васіль Сямёнавіч звярнуўся ў суд з заявай аб разрыве шлюбу з Нікітчанка Галінай у сувязі з тым, што ён псіхічна хворы. У пацвярджэнне была прадстаўлена медыцынская даведка—сведчанне аб хваробе. Суд даў ім развод.

— Ваша просьба была задаволена, чаго ж вы хочаце?

— Я хачу быць нармальным чалавекам. Мне надакучыла хадзіць у вар'ятах.

— Даволі,—перапыніў я не ў меру гаваркога кліента.— Можа вам лепш звярнуцца да спецыяліста-псіхіятра?

— Вы таксама мяне лічыце ненармальным. Дык слухайце...

Васіль ужо займаўся на трэцім курсе інстытута, калі пазнаёміўся з Галяй. Яна таксама была студэнтка, толькі іншага інстытута. З таго часу Вася і Галя заўсёды былі разам. Аднойчы пасварыліся. З-за дробязі. Нагаварылі адзін аднаму нямала крыўдных слоў. Галя не прыходзіла. Васіль заходзіў да яе ў інстытут, чакаў канца заняткаў, праседжваў у скверы каля дома. Страціўшы надзею сустрэць яе, рызыкнуў зайсці да яе дамоў, хаця да тэтага ў доме Галі ніколі не быў. Дзверы адчыніў сівы вусаты мужчына. «Напэўна, бацька»,—падумаў Васіль.

— Каго вам?—не зусім ветліва запытаўся гаспадар.

— Галю.

— А хто вы такі?

— Мы з ёй дружым... Мяне завуць Вася...

— Раз дружыш, дык заходзь,—і запрасіў да стала.—Ну, што ж, за дружбу трэба выпіць,—сказаў ён, выцягваючы з буфета бутэльку гарэлкі.

Вася выпіў. Расказаў пра сябе. Гаспадар кватэры таксама расказаў пра сябе. Ён пятнаццаць гадоў вартаўніком на базе працуе і пенсію атрымлівае як інвалід вайны...

На гэты раз Васіль Галі не дачакаўся. Назаўтра сустрэў яе ў бібліятэцы. Яны памірыліся. У той вечар яны не расставаліся дапазна. Калі трэці раз апынуліся каля веснічак, Васіль сказаў:

— Заўтра тваім старым аб'яўляю, што мы пажаніліся. Вось толькі як быць з маёй маці... Яна ў нас у сям'і галоўнакамандуючая.

Назаўтра Васіль прыйшоў у Галін дом. Маці Галі заплакала, а вусаты вартаўнік дастаў бутэльку, разліў па чарках, чокнуўся і сказаў:

— З богам!

Праз некалькі дзён Вася пазваніў у Магілёў і аб'явіў маці аб сваім рашэнні, папрасіў прыехаць у нядзелю на маленькае вяселле. І Васіль і Галя былі супраць шумнага вяселля. «Галоўнакамандуючая», як жартам называлі яе ў сям'і і ў бальніцы, дзе яна працавала ўрачом, рэзка перапыніла размову, сказала, што ўсё гэта глупства і каб да яе прыезду ніякіх рашэнняў не прымалі.

У нядзелю прыехала маці. Яна выйшла з вагона і тут жа на пероне дапытала Васю: чым займаецца нявеста, хто бацькі, а потым аб'явіла:

— Вяселля не будзе!

— Але ж мы зарэгістраваліся,—з адчаем сказаў Вася.

— Не бяда. Бач, акруцілі хлопца. Наташа, дачка галоўнага хірурга, дзень і ноч аб ім думае, а ён з вартаўніком парадніцца хоча.

Да Галі Вася не прыйшоў.

— А потым мне прыслалі з Магілёва складзеную заяву аб разводзе і даведку, што я псіхічна хворы. Суд задаволіў маю просьбу і вынес рашэнне аб разводзе,—сумна сказаў мой кліент.

Прайшло два гады. Незадоўга да заканчэння інстытута Васіля выклікалі ў камісію па размеркаванні. Калі ўзрушаны ён зайшоў у пакой, яму здалося, што члены камісіі перашэптваюцца. Старшыня тут жа аб'явіў яму, што пуцёўку на работу ён атрымае пасля выздараўлення.

— Але я зусім здаровы. Гэта непаразуменне!—закрычаў Вася.

Накіравання яму не далі і вось ён прыйшоў у юрыдычную кансультацыю...

ГЭТА—НАДЗЁННА

Прапаганда ведаў па грамадзянскай абароне—надзённая і важная справа.

Ва ўстановах культуры Гомельшчыны за 9 месяцаў гэтага года па тэматыцы грамадзянскай абароны прачытана 812 лекцый і дакладаў, праведзена 659 гутарак, 147 чытацкіх канферэнцый, прадэманстравана 2832 кінафільмы.

Аддзел культуры Гомельскага раёна разам з дырэкцыяй кінасеткі і раённай арганізацыяй таварыства «Веды» распрацавалі план правядзення кіналекцый у калгасах і саўгасах па грамадзянскай абароне. За гэты год кіналекцыямі ахоплена больш як 8 тысяч чалавек.

У Хойніцкім раённым доме культуры функцыянуе пастаянны семінар «Клуб будучага воіна», у праграму якога побач з грамадскімі дысцыплінамі ўключаны таксама тэмы па грамадзянскай абароне.

Добра вядзецца прапаганда ваенных ведаў у Жыткавіцкім раёне. Тут у клубах рэгулярна праводзяцца тэматычныя вечары, на якіх выступаюць кіраўнікі калгасаў і саўгасаў па пытаннях абароны насельніцтва, гаспадарчых пабудоў, жывёлы, кармоў ад сродкаў ядзернай і бактэрыялагічнай зброі, арганізоўваюцца перасоўныя выстаўкі па гаспадарках раёна.

Установы культуры Лельчыцкага раёна сёлета прачыталі 73 лекцыі аб абароне насельніцтва ад зброі масавага паражэння.

Умела прапагандуюць грамадзянскую абарону перасоўныя аўтаклубы. У нашай вобласці іх 16. Яны сістэматычна выязджаюць у аддаленыя населенныя пункты з агітбрыгадамі, арганізоўваюць лекцыі, гутаркі, канцэрты і паказ кінафільмаў па грамадзянскай абароне.

Многа ўвагі надаюць прапагандзе грамадзянскай абароны бібліятэкі. Гомельская абласная бібліятэка імя У. І. Леніна афарміла кніжную выстаўку «Гэта павінен ведаць кожны», якая знаёміць чытачоў з літаратурай аб ядзернай, хімічнай, бактэрыялагічнай зброі і сродках абароны насельніцтва. У абанементным аддзеле бібліятэкі выдзелены групы чытачоў па прафесіях і спецыяльнасцях, для якіх своечасова падбіраецца літаратура, складзена картатэка «Грамадзянская абарона СССР». Бібліятэка праводзіць семінары па пытаннях папулярызацыі літаратуры па грамадзянскай абароне сярод насельніцтва.

Работнікі Гомельскай гарадской цэнтральнай бібліятэкі імя Герцэна складаюць рэкамендацыйныя спісы літаратуры на тэмы «Што чытаць па грамадзянскай абароне».

Усе раённыя бібліятэкі маюць выстаўкі літаратуры па раздзелах «Сучасныя сродкі нападу», «Меры абароны ў зонах радыёактыўнага заражэння».

Немалаважную работу па прапагандзе ваенных ведаў праводзяць паркі і музеі. У Гомельскім і Мазырскім парках культуры і адпачынку работнікі штабаў грамадзянскай абароны, афіцэры запасу, удзельнікі Айчыннай вайны чытаюць цыклы лекцый, арганізоўваюцца выстаўкі, дэманструюцца кінафільмы з паказам сродкаў і спосабаў абароны ад ядзернай зброі.

У радзе музеяў экспануюцца матэрыялы, якія раскрываюць значэнне грамадзянскай абароны на сучасным этапе, паказваюць заняткі санітарных дружын, хімразведчыкаў, выратавальных аварыйных каманд.

Ю. ХМАРЫН,
інспектар абласнога ўпраўлення культуры.

З ГІСТОРЫІ НАШАЙ КУЛЬТУРЫ

ПРЫПЫНАК У ЗЕМБІНЕ

СТАРОНКІ ЖЫЦЦЯ ПІСЬМЕННІКА-НАШАНІЎЦА ЯЗЭПА ШПЭТА

Цяпер я ўжо не шкадую, што аўтобус сапсаваўся і ледзь дацягнуўся да Зембіна. Менавіта тут удалося мне адшукаць сляды забытага беларускага пісьменніка-нашаніўца Язэпа Шпэта, пра якога ва ўсіх нашых выданнях стаяла сумная заўвага: «біяграфічных звестак няма».

Калісьці Зембін быў гандлёвым мястэчкам з саматужнымі прыватнымі майстэрнямі і такімі ж прыватнымі крамкамі, дзе ўсё можна было купіць — ад хамута да селядца. Карчмар лёстачкамі вымаў душу селяніна, вымагаючы за кручок гарэлкі не адзін гарнец жыта.

Так думалася, у чаканні аўтобуса, пра мінулае Зембіна. А непадалёк адгэтуль, ля Студзянкі, — гістарычная пераправа Напалеона праз Бярэзіну. Яшчэ ўспомнілася, што казаў мне барысаўскі краязнаўца В. Самцэвіч: нібы ля будынка старой школы ў Зембіне ляжыць вялікі камень у памяць паўстання 1863 года. Захацелася паглядзець яго — часу хапала. Толькі вось зіма на двары, ці ўдасца адшукаць? Пайшоў у школу.

Вольная ад урокаў настаўніца расказала пра іншае — пра школьную карцінную галерэю. Скарбы мастацтва падаравала школе зямлячка — французская мастачка Надзея Пятроўна Лежэ: больш трох дзесяткаў карцін. Сярод іх ёсць копіі карцін яе мужа — французскага камуніста. Бацькоўскі край мастачка наведала не адна, а разам з даўнім сваім сябрам па сустрэчах у Парыжы, вядомым савецкім пісьменнікам Канстанцінам Сіманавым. Пісьменнік упадабаў гэты куток нашай зямлі, амаль штогод пасля таго прыязджае сюды. А ў школе—цэлая бібліятэчка ягоных кніг з аўтографамі.

У школьным раскладзе ўрокаў я ўбачыў прозвішча: В. І. Шпэт. Шпэт? Цікава. Спытаў:

— Хто ён?

— Былы настаўнік. Цяпер працуе ў мясцовай бальніцы. Гэта стары расклад.

— Як яго звалі?

— Вячаслаў Іосіфавіч.

Іосіфавіч? Можа, сын Язэпа Шпэта? Пайшоў у бальніцу. Тут, у рэгістратуры, сустрэўся з Кімай Іосіфаўнай Даражынскай, у дзявоцтве таксама Шпэт. Высветлілася, што бацька іх — сапраўды Язэп Шпэт. Яны — брат і сястра — расказалі мне пра бацьку, пра тое, што параўнальна нядаўна загінуў асабісты яго архіў. А там былі копіі яго апавяданняў, допісаў, артыкулаў з «Нашай нівы», «Беларуса», «Звязды», «Савецкай Беларусі» і інш. Загінулі таксама пісьмы ад Якуба Коласа, Змітрака Бядулі і іншых беларускіх пісьменнікаў. Шмат ягоных папер загінула ў час Вялікай Айчыннай вайны, у тым ліку гадавікі «Нашай нівы», рэдкія кнігі...

Нарадзіўся Язэп Геркуланавіч Шпэт у 1891 годзе ў Зембіне. Першапачатковую адукацыю атрымаў у сваім мястэчку, пазней вучыўся ў Вільні на майстра па малаку і масле. У час вучобы зблізіўся з рэдакцыяй «Нашай нівы». Пасля вучобы працаваў ў маёнтку Замошша ў нейкага пана Граковіча, потым — у маёнтку Свяніцкага. Пасля зноў была Вільня, вайсковая служба.

У гады Савецкай улады Я. Шпэт працаваў сакратаром Зембінскага суда, рахункаводам Плешчаніцкага райпрамгаса і Каменскага вучлясгаса, рахункаводам-статыстам у Барысаўскай МТС, лабарантам на Зембінскім масласырзаводзе, бухгалтарам у калгасе, арганізоўваў калгасы, займаўся раскулачваннем, аб чым пісаў у газетах «Звязда» і «Савецкая Беларусь».

У вольны час займаўся вышываннем і ткацтвам. Усе кашулі насіў абавязкова са сваёй арнаментаванай вышыўкай і падпяразваўся паясамі сваёй работы. Любіў маляваць.

Літаратурная творчасць пачалася ў часе вучобы ў Вільні. У дарэвалюцыйны час Я. Шпэт надрукаваў каля двух дзесяткаў апавяданняў: «Чары», «Разбагацеў», «Дарагія пекі», «Адукаваная кабыла», «Злічыла», «Пажар», «Выбары старшыні» і іншыя.

Язэп Шпэт — прадстаўнік масавай прозы, ён не падымаўся да ўзроўню прафесійнай літаратуры. Яго апавяданні цікавыя тым, што ў іх — кавалачак тагачаснага жыцця Барысаўшчыны і Лагойшчыны, а найбольш — свайго роднага Зембіна. Яго творы былі не выключэннем, а характэрнай з'явай у беларускай дакастрычніцкай літаратуры. Досыць выразную характарыстыку твораў масавай прозы, у тым ліку і апавяданняў Я. Шпэта, дала «Гісторыя беларускай дакастрычніцкай літаратуры»: «Іх ідэйная накіраванасць і мастацкая своеасаблівасць знаходзіліся ў агульным рэчышчы развіцця празаічнай нацыянальнай культуры і ў пэўнай ступені выражалі заканамернасці гэтага развіцця. Масавая проза абапіралася на крыніцы народнай творчасці».

У 20-х гадах некаторыя творы Я. Шпэта друкаваліся ў хрэстаматыі «Роднае слова».

Памёр ён у 1955 годзе...

Канечне, след Я. Шпэта ў гісторыі роднай літаратуры не дужа прыкметны. Але ўсё ж згадаць імя яго варта.

Г. КАХАНОЎСКІ,
намеснік дырэктара Мінскага абласнога краязнаўчага музея.
г. Маладзечна.

НЕ ЛЕЗЬ У БУТЭЛЬКУ...

Гэты шчыры і ў вышэйшай ступені павучальны артыкул пра тое, ЯК, КАЛІ і НА ЧЫЕ творы пісаць рэцэнзіі, даслаў у рэдакцыю вядомы Аўдзей Самасей, з якім чытачы мелі прыемнасць пазнаёміцца на старонках «Вясёлай трасянкі». Прапануем яго вашай увазе.

Пісаць рэцэнзіі — не жартачкі. Семярым паабяцаў — аднаму напішы. Бо крытык у літаратуры, як на полі бою: каб выйграць, яму і тактыку, і стратэгію ведаць трэба, вёрткім быць. Ёсць і ў мяне свае залатыя правілы.

Перш чым крытыкаваць, добранька падумай — каго ты збіраешся крытыкаваць. А то ж што атрымліваецца часам? Іншы маладзёнак ледзьве праклюнуўся, а ўжо, глядзіш, на ўвесь белы свет кукарэкае. Яму і тая кніжка не па душы, і тая не да спадобы, і Пятро Пятровіч нікчэмны празаік, і Іван Іванавіч да Пушкіна не дарос. А гэты ж Пятро Пятровіч, можа, рэдактар таўстога часопіса, а той Іван Іванавіч — яшчэ вышэй! А ён іх, нібы кацянят у малако, тыцкае, павучае. Ну, і... Абрэжуць крыльцы малойчыку — не закукарэкае болей.

Дык вось мая парада найпершая: не чапай літаратурныя аўтарытэты. І, хоць свярбяць рукі, цярпі! Цярпенне, цярпенне і яшчэ раз цярпенне! Беражы свой талент, не лезь у бутэльку. Тваё табе застанецца. Выйдзе, скажам, Пятро Пятровіч на пенсію, а Іван Іванавіч спячэцца на пасадзе (з кім не здараецца!), тады і крытыкуй сабе ад пуза! Дзесяць, дваццаць адмоўных рэцэнзій пішы пра іх творы... Ніякіх непрыемнасцей!

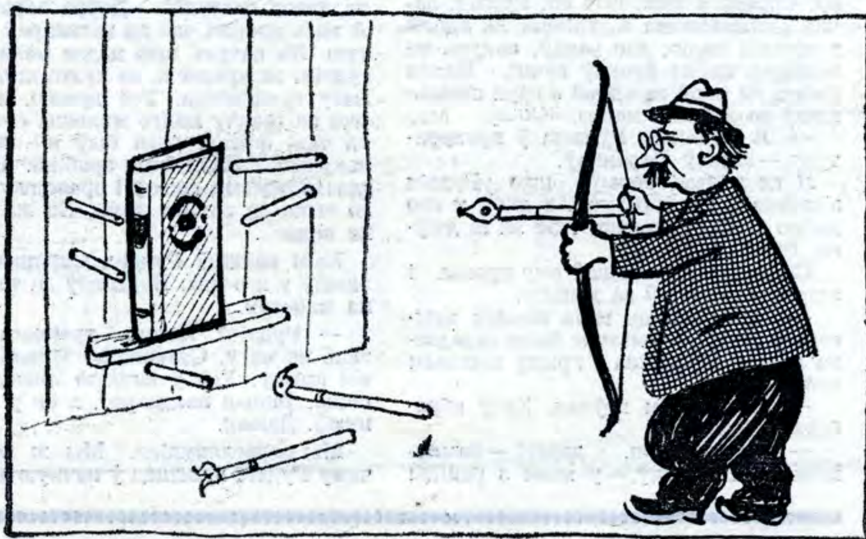
Цяпер, значыць, як лепш крытыкаваць? І наогул, можа, давайце мы не будзем ужываць гэта незразумелае грэчаскае слова «крытыка»? Зрэшты, што ў нас, сваіх гучных слоў не хапае? Ёсць, ёсць слоўцы — і мякенькія, і салодзенькія, самі ў рот, бы тыя варэнічкі, просяцца...

Вось бы і артыкулы ўсе такія — ні дзёрзкага, крыўдлівага слова, ні дакору! Дык я і мяркую сабе — усё ж гэты грэчаскі тэрмін «крытыка» трэба скасаваць. Раз і назаўсёды. Замяніць сваім. Будзем казаць, напрыклад, не «аддзел крытыкі», а «аддзел сяброўскага слова»... Цудоўна, га? Можна прыдумаць, канечне, што-небудзь яшчэ больш мяккае і пяшчотнае, але справа гэта ўжо маладзейшых — галовы ў іх, дзякуй богу, свежыя, разумныя.

Не буду хаваць ад вас, ёсць цяпераka пэўная думка — прынцыпова выяўляць недахопы ў мастацкіх творах, як кажуць, **аналізаваць.** (Цьфу, зноў грэчаскае слова!). Але навошта? Да чаго мы дакоцімся? Я яго кнігу расчыхвошчу, ён — маю, той — яшчэ чыю-небудзь. Гвалт, скандал! Так мы ўсе перасварымся, нервы перапсуем. А людзі ж і ў гадах сярод нас ёсць, да ціхенькага прызвычаіліся... Не, калі прыспічыла ўжо другому сказаць жорсткае слова пра маю новую кніжку, калі ласка, заходзь да мяне на кватэру, маралізуй. На такі выпадак і каньячок знойдзецца. Сядзем, пагутарым, спяём нават і — разыдземся добрымі сябрамі. Толькі не пішы ты на мяне абразы якой у часопіс... Заўсёды памятай мудрасць старажытных: сказанае — знікне, напісанае — застанецца...

Вось што я мяркую пра крытыку, браточкі мае. Не салодкі гэта хлеб, вядома. Але калі ля яе, крытыкі-матухны, з розумам — не надвядзе, а яшчэ нават — пракорміць!

Аўдзей САМАСЕЙ.

Зноў у «малако»...

Мал. А. САПЕТКІ па тэме А. ШАЎЦОВА.

М. ЯДЛОВЕЦ

КРЫТЫКУ-РАЗГРАМІСТУ

Ён крытык знаны...
Праўда, коўзкі.
Ля шчырых песень—мэтр і бог.
Глядзіць: каго б тут па-сяброўску
Сагнуць яшчэ ў бараннi рог!

СПРЭЧКА «ЭСТЭТА» З «УТЫЛІТАРЫСТАМ»

«ЭСТЭТ»:

Мне свет, як сон ружовы, сніцца...
Пакіньце спраў людскую тлумнасць!
Ухвалім фліртаў таямніцы,
Руладаў ціхую «акругласць»...

«УТЫЛІТАРЫСТ»:

Чырыкайце свае рулады,
А мне па сэрцы—
гром «эстрады»,
Мне трэба тэмы-магістралі!
Няхай абрынуцца у зале
Авацый бурных вадаспады!

«ЭСТЭТ»:

Нашто мне вашы «магістралі»!
Мне па душы лепш —
пастаралі!
О, чуйце: зноўку граюць бомы,
І я лячу ў інтымным трансе,
На скрыдлах даўнішніх альбомаў
Кружуся ў стансе-выкрунтасе...
Як пахне леташняе лісце
Узбочын, завадзяў імшарных!
А вы—
паргразлі у карысці
Агітак, спраў утылітарных...

«УТЫЛІТАРЫСТ»:

Утылітарнасць для эстэта
Здавён-здаўна —
страшней кастэта!
Ды глянь, што дзеецца у свеце:
Напалм і голад...
Бітвы, бітвы...
Бунт паднявольных —
сейце, сейце,
А не салодкія малітвы!

ГОЛАС ЗБОКУ:

О, звадкі... Колькі марнай сілы!
А птах паэзіі—
ДВУХКРЫЛЫ!

ЯК СТАЦЬ ПІСЬМЕННІКАМ

Маскоўскі лектар Беркут у сваіх успамінах, што друкаваліся ў «Историческом вестнике», расказаў, як М. Гогаль раіў В. Салагубу спрабаваць свае сілы ў літаратуры.

— Неабходна набыць звычку, набіць руку. Вазьмі сабе за правіла пісаць штодня на працягу дзвюх-трох гадзін.

— Але што пісаць, калі нічога ў галаву не лезе?

— От так і пішы: «Нічога ў галаву не лезе». Заўтра што-небудзь дадасі яшчэ і гэтак далей. Наб'еш руку і станеш пісьменнікам. Так і я рабіў...

Вельмі многа вады ў вашым рамане, калега.

Мал. А. ШАЎЦОВА.

З ВЕНГЕРСКАГА ГУМАРУ

Хлопчык з мамай ідзе па заапарку. Убачыўшы паўліна, ён крычыць:

— Мама, зірні! Курыца зацвіла!

□

— Мама, мне бацька сказаў, што мы паходзім ад малпаў. Гэта праўда?

— Не ведаю, сынок, але твой бацька ніколі не хацеў мяне пазнаёміць са сваёй сям'ёй.

□

— Мы можам давяраць твайму прыяцелю? Ён умее захоўваць таямніцу?

— Я думаю! Пяць год назад яму павысілі зарплату, а жонка не ведае да гэтага часу!

Пятро РАБРО

СЛУШНАЯ ПАРАДА

Адкрыта з трыбуны
Прызнаўся паэт,
Што нараджае
У муках санет.

— Дык кіньце пісаць вы! —
Пачулася ўраз. —
І вам лепей будзе,
І лепей для нас!

Пераклаў з украінскай М. БАЗАРЭВІЧ.

Лявон КУДЛА

А ЯНА СМЯЕЦЦА...

Зайшоў я неяк у «Саюздрук». У магазіне ніводнага пакупніка. Прадаўшчыца ўткнулася ў нейкі часопіс і рагоча да слёз.

— Дзяўчынка, — кажу, хоць гэтай дзяўчынцы, відаць, за сорак, — мне «Вячорку».

Ніякай увагі. Як бы мяне тут не было. Рагоча сабе і годзе.

Спачатку хацеў раззлавацца, а потым яе шчыры смех мяне развесяліў.

— Што там цікавага? — спытаў, калі прадаўшчыца, выціраючы вочы, паклала часопіс на прылавак.

— Гумарэска, вельмі смешная. Купіце часопіс і прачытайце.

Купіў, прабег вачыма па тэксце і мяне пачаў душыць смех.

— А што, праўда, смешная? — спытала прадаўшчыца.

— Вельмі, — адказаў я.

А сам рагачу... з прадаўшчыцы: «Што яна ўбачыла тут смешнага?»

З АФАРЫЗМАЎ Г. К. ЛІХТЭНБЕРГА

□ *Хаця я ведаю, што вельмі многія рэцэнзенты не чытаюць кніг, якія яны так па-майстэрску рэцэнзуюць, я ўсё-такі не магу зразумець, што б яны страцілі, калі б усё ж прачыталі тую кнігу, якую павінны рэцэнзаваць.*

□ *Калі хто-небудзь кепска піша, клопат вялікі—няхай піша: ператварыцца ў асла яшчэ не самагубства.*

□ *Творык пры ўсёй сваёй таўшчыні такі пусты, што яго можна прыняць не за кнігу, а за папку для яе.*

По тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

20 Індэкс 63856 АТ 02552